

POLAR BOKEN

1973 – 1974

Med index 1933 – 1972

POLARBOKEN

1973 — 1974

POLARBOKEN

1973 — 1974

MED REGISTER FOR ARENE

1933 til 1972.

Utgitt av

NORSK POLARKLUBB

*med bidrag fra Komiteen til Bevarelse av
Polarskipet «FRAM»*

OSLO 1974

Redaksjonskomité:

HELGE INGSTAD

ODD LØNØ

ASBJØRN OMBERG

Trykk: Brødr. Tengs Boktrykkeri, Oslo.

INN H O L D

	Side
Svalbards nasjonalsang. <i>Helge Ingstad</i>	9
På jakt etter sagaens Helluland. <i>Helge Ingstad</i>	10
Oljeleting — flyplass — fredede områder. <i>Asbjørn Omberg</i>	27
Alaska's St. Matthew Island. <i>David R. Klein</i>	33
Kanotexpedition över kanadensiska tundraen <i>Staffan Svedberg</i>	53
Hus på Jan Mayen 1930. <i>Johannes Lid</i>	71
Norske fangstmenns overvintringer. Del 2 Jan Mayen. <i>Odd Lønø</i>	79
Hundekjørereren Ludvig Sørensen. <i>Odd Lønø</i>	121
En av de store i polarflyvningen. <i>Asbjørn Omberg</i>	125
Hans W:son Ahlmann. <i>Helge Ingstad</i>	127
Norsk Polarklubb ved en milepel. <i>Helge Ingstad</i>	130
Fra polarfronten	134
Register til Polarboken for årene 1933 til 1972. <i>Vibeke Eeg-Henriksen</i>	138

Svalbards nasjonalsang*

Det stiger et land av den drivende is
med jøkler og blånende fjell i dis,
det drømmer i kjølig sommernattsol
ved grensen av selve den frysende pol.

Og utferdens menn heiste seil og fór
mot fjerne kyster som egget der nord.
De møtte en villmark som naken og hard
stod truende vakt om hvad grøde den bar.

Da hendte i landet med jøkler og koss
at ensomme menn bød et poløde tross
og vristet en vinning av gråfjell og is
skjønt livet så titt blev den bitre pris.

Striden ga stundom en tyngsel i sinn
og helst når en grenseløs natt satte inn,
mens lengslene fløy fra det frysende nord
mot grønnkledte lier og duften av jord.

Men feiet tilside var tyngslernes grå
når sol flammet opp mot det vårlige blå
og landet steg frem som det skaptet på ny
med duvende valmu i sneskavlens ly.

Ja, lys efter dage så svarte som netter
med isbjørn som labber på hvite sletter
og beitende villrein i bakkehell,
fugleflimmer om stupbratte fjell.

Slik glemtes så ofte en krevende dyst
og slekt fulgte slekt mot snelandets kyst
hvor norrønafolkets farende menn
vandt sig en gjerning og vokste ved den.

Helge Ingstad.

* *Utgiveren av viseboken «Sang Po Lar» har gitt diktet denne tittel. Da teksten der avviker ganske meget fra den opprinnelige har jeg her villet gjengi diktet i korrekt form.*

På jakt etter sagaens Helluland

av Helge Ingstad.

I 1960 oppdaget jeg en gammel boplass på nordspissen av Newfoundland (L'Anse aux Meadows), organiserte deretter åtte arkeologiske ekspedisjoner (1961—69) som foretok utgravninger av den. Det er brakt for dagen åtte hustufter, en smie, båthus m.m. På grunnlag av arkeologisk vurdering og en rekke radiologiske dateringer er det utvilsomt at denne boplass er norrøn og at den skriver seg fra omkring år 1000 e. Kr.

Denne sak har også en historisk side, og et fengslende spørsmål er hvorvidt boplassen er identisk med Leif Eirikssons «Leifsboder», og hvorvidt det omliggende land er Vinland. En rekke forhold tyder på det, blant annet dette at vinlandsferdene ifølge de islandske sagaer nettopp fant sted omkring år tusen. Et viktig spørsmål ved vurderingen blir stedsbestemmelsen av Helluland (Landet så flatt som en helle), det område med jøkler som Leif først kom til i Nord-Amerika og hvorfra han så seilte sydover, først til «Markland» (Skogslandet), og så etter to døgn seilas til Vinland hvor han «bygget store hus».

Stedfestelsen av Helluland er et gammelt problem som har vært sterkt diskutert, etter mitt skjønn måtte dette område, som sagaen beskriver som et jøkelland, søkes et steds ved østkysten av Baffin Land. Grønlandssagaen gir det en så pregnant beskrivelse at jeg mente det skulle være mulig å lokalisere det der. I 1970 foretok jeg en ekspedisjon til østkysten av Baffin Land og fant da et område som i den grad stemte med sagaens egenartede beskrivelse og forøvrig også med andre forhold, at det vanskelig kan være tvil om at dette er sagaens Helluland.

Det dreier seg her, som nevnt, om det historiske. Det vesentlige er selvfølgelig det faktum at den norrøne boplass på nordspissen av Newfoundland er norrøn og derved beviser at norrøne folk oppdaget Nord-Amerika ca. 500 år før Columbus.

Igjen bar det nordover Canadas villmark. Under flyet bredte seg et endeløst skogsland med et mylder av vann og blinkende elver. Så vek skogen, og det nakne polarland steg frem. Målet var Baffin Island — verdens femte største øy — og nærmere bestemt den avsidesliggende østkyst som vender mot Davis Strait og Grønland. Der skulle vi drive undersøkelser langs kystene for om mulig å lokalisere sagaens Helluland hvis beliggenhet var av særlig betydning for vurderingen av de norrøne ferder til den nye verden. Hellet skulle være med oss, vi fant et vidstrakt område om hvilket det kan være liten tvil at det er Helluland.

De andre deltagere i ekspedisjonen var, foruten eskimoer, Bjørn Johannessen og Nicolay Eckhoff. Den var finansiert av interesserte i Norge hvem jeg skylder stor takk; fra kanadiske myndigheter fikk jeg verdifull praktisk bistand.

Grønlandssagaen.

Helluland var ifølge Grønlandssagaen det første område Leiv Eiriksson kom til i Nord-Amerika. Derfra seilte han sydover og kom så til et land han kalte Markland (Skogslandet), derefter til et frodig land han kalte Vinland, hvor han bygget «store hus» og overvintret. Ifølge Grønlandssagaen dro senere også Torvalds, Karlsevnes og Freydis' ekspedisjoner dit.

Vår ferd hadde nøye sammenheng med det arbeide jeg har drevet på med i en årrekke. Etter åtte ekspedisjoner til nordre Newfoundland (L'Anse aux Meadows) er det på grunnlag av en arkeologisk vurdering og radiologiske dateringer på det rene at en boplass jeg oppdaget der, er norrøn og fra omkring år 1000 e. Kr. Denne oppdagelse har selvfølgelig sin selvstendige betydning, uansett hvorvidt den kan knyttes til historiske kilder. På den annen side er det i flere henseender av betydelig interesse å bringe på det rene om denne boplass korresponderer med sagaens beretninger om vinlandsferdene. Ikke minst viktig er det at dette kan føre til en orientering om hvilke områder av Nord-Amerika det er sannsynlig at også andre norrøne folk har søkt hen til i løpet av de ca. 500 år Grønland-samfunnet bestod. Det kan være boplasser som ikke er funnet.

I min bok «Vesterveg til Vinland» har jeg fremholdt at flere

Fig. 1. L'Anse aux Meadows på nordspissen av Newfoundland hvor den norrøne boplass ble oppdaget. Husene i forgrunnen er reist til beskyttelse av de utgravde hustufter. I bakgrunnen et lite fiskevær.

forhold tyder på at den norrøne boplass på Newfoundland er «Leifsbodene» i Vinland. Jeg henviste bl. a. til sagaens seilingsbeskrivelser, gamle kart og til dette at både vinlandsferdene og tuftene kan dateres til omkring år 1000 e. Kr.

Ved vurderingen kommer Hellulands beliggenhet inn som noe viktig. Der var det, som nevnt, at Leiv Eiriksson begynte sin seilas sydover langs Nord-Amerikas kyster. En fastsettelse av dette utgangspunkt blir avgjørende for vurderingen av hvilke områder han og andre vinlandsfarere kom til.

Fjell og jøkler.

Grønlandssagaen gir her interessante opplysninger. Det berettes om Bjarne Herjolfsson som drev av mot vest, fikk tre ukjente land i sikte, hvorav det siste hadde «høye fjell og jøk-

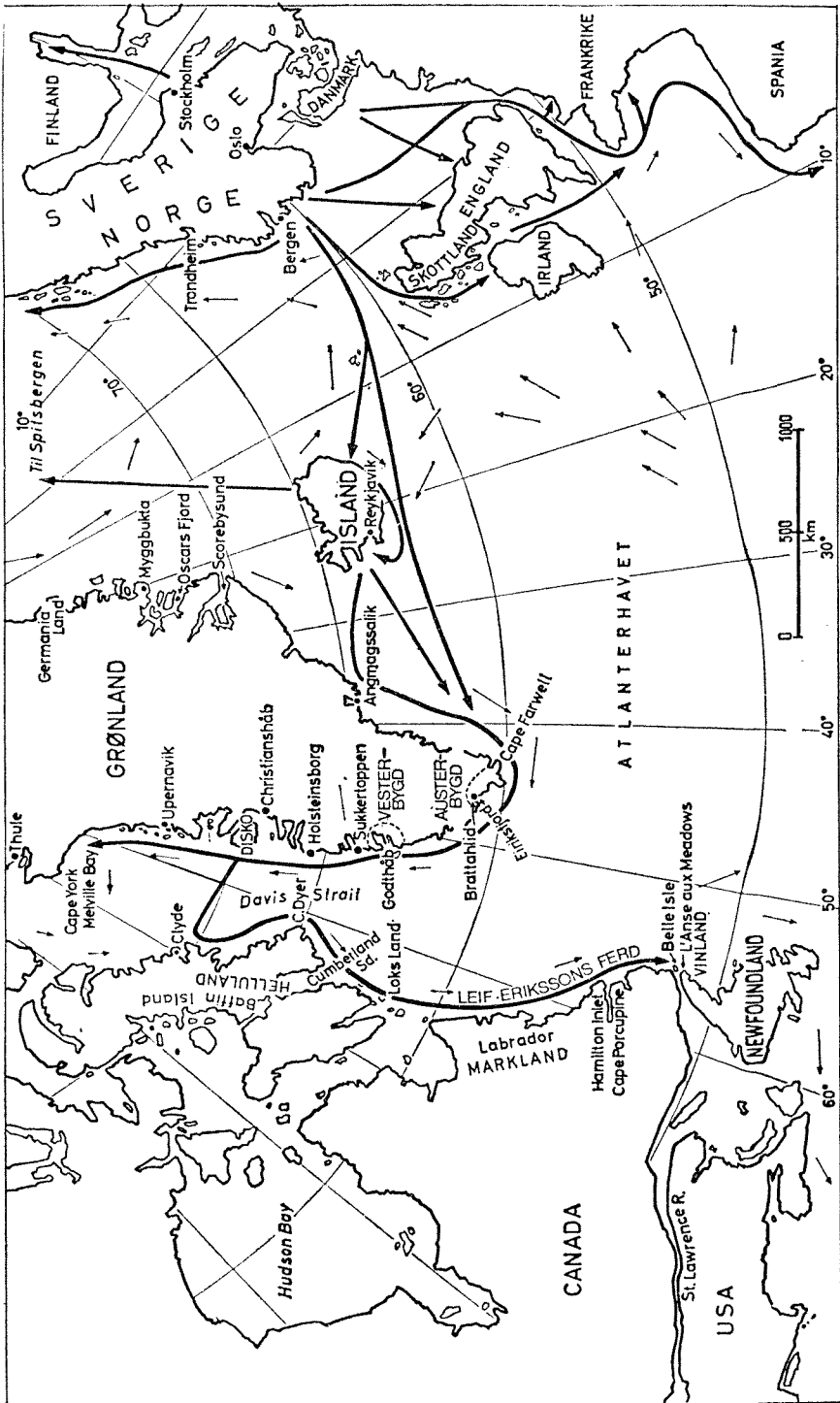

Fig. 2. Norrøne seilingsruter i vikingtiden.

ler». Så fulgte Leiv Eirikssons planlagte forskningsferd som tok sikte på å finne de land som Bjarne hadde sett. Han seilte først til det land Bjarne hadde sett sist, og som sagaen beskriver således: «Der var intet gress. Det bakenforliggende land hadde overalt store jøkler, men fra sjøen og til jøklerne var landet som en eneste helle. Det syntes å være uten goder.» Leiv kalte landet Helluland.

Efter sagaens beskrivelser må Helluland være i Baffin Land da det lenger syd ikke fins jøkler. Flere forhold gjør det videre sannsynlig at dette område må være på østkysten som vender mot Grønland og hvortil seilasen er kort.

En rekke fremragende forskere er av en annen mening; de antar at Helluland må ligge lenger mot syd — i strid med sagaens tekst. Dette har sammenheng med den oppfatning at Vinland skulle ligge i de ville vindruers område — Massachusetts, New York, Virginia etc. En seilas helt fra Baffin Island ville da bli meningsløs. Efter mitt skjønn er sagaens tale om vindruer av legendarisk karakter.

Grønlandssagaens beskrivelse av Helluland er i og for seg viktig, men det sier seg selv at det ville ha sin særlige betydning om området geografisk sett kunne stedfestes. Det var dette jeg nå gikk inn for ved undersøkelser i marken. Man bør være varsom ved vurderingen av kildenes stedsbeskrivelser, men hvor det gjelder Helluland er sagaens beskrivelse av en slik egenartet og pregnant karakter at det er grunn til å tro at det her dreier seg om vederheftig tradisjon. De trekk som der er nevnt, er nettopp slike eiendommeligheter som sjøfolk ville hefte seg ved. De er videre så påfallende at det skulle være mulig å identifisere dem når det er på det rene at undersøkelsen kan begrenses til et bestemt område, nemlig Baffin Island.

Blant eskimoer.

Vi landet ved Frobisher Bay på sydkysten av Baffin Island, derfra bar det med en Otter mot østkysten. Vi for over den mektige fjorden Cumberland Sound hvor eskimoer har holdt til siden gammel tid, så over Cumberland Peninsulas ville fjell og jøkler, og østkysten steg frem. Mektige fjellrader strakte seg mot nord

og syd, dype fjorder skar seg inn. Nakent var landet. Utenfor var Davis Strait islagt så langt vi kunne se. Vi landet på den vesle øya Broughton Island hvor vi skulle ha hovedkvarter blant eskimoene. Fra en flokk innfødte gikk en mann frem og ga meg neven, det var David Davis, administratoren for dette samfunnet på ca. 350 mennesker. Han var som skåret ut av Kiplings bøker hvor det gjaldt opprettholdelsen av engelsk stil på fjerne utposter. Han hadde også engelskmannens beste egenskaper, og jeg skylder ham og hans hustru stor takk for assistanse og gjestfrihet.

Det var i midten av juli, og på denne tid pleiet det å være fremkomst med båt, men det var et usedvanlig isår og ingen mulighet for å dra til sjøs. Vi ventet.

I ventetiden var det interessant å få et glimt inn i dette eskimosamfunnet. Det var en ro over eskimoene, og de virket glade. Grunnen var ganske enkelt den at sivilisasjonen ikke hadde fått grepet på dem, i det hele var det få hvite som besøkte disse avsidesliggende strøk. Her var nok mange slags innslag fra sivilisasjonen som gevær, enkelte motorbåter, små trehus og annet, men et avdempet innslag. Meget av det gamle var levende i eskimoenes sinn, og jakten på sel, isbjørn, villrein m.m. var fremdeles det sentrale i deres tilværelse. Det myldret av smilende unger, og fra kvinnenens morsomme dyffel-pesk med en lang tunge hengende ned, tittet de yngste frem.

Jeg var interessert i å høre gamle eskimosagn for kan hende der å finne spor som kunne peke hen mot de norrøne grønlendere. Den store historieforteller var den gamle konen Anakésjak Koséak. Hun var rynket og innskrumpet, slikt et lite stykke menneske, men gnistrende full av liv. Enkelte sagn var forunderlig nok de samme jeg har hørt innlandseskimoene i Alaska fortelle. Hun hadde også historier om de merkelige Tornit-mennesker (Dorset-eskimoer) som levet for lenge siden. Men norrøne spor var ikke å finne i hennes historier.

En eldre jeger berettet om eskimoer som i stormvær drev av på et isflak og havnet blant grønlendere (Káládlit), og om andre som hadde kjørt med hundespann til Grønland. Dette ga et sterkt inntrykk av Grønlands nærhet.

Møtte drivisen.

Endelig løsnet isen endel, og med en tyve fots motorbåt, en kano på slep og med eskimoen Thomasie som kjentmann, bar det avsted langs kysten. Planen var først å undersøke de sydlige strøk, om mulig til Cape Dyer, etterpå ville vi undersøke kysten mot nord hvor mulighetene syntes mest lovende.

Til en begynnelse tøffet vi muntert avsted — men så møtte vi drivisen, og siden ble det et evindeligg slit med å presse båten frem gjennom trange råker. Vi fór langs et vilt fjelland som kunne ha en høyde på noe over tusen meter. Jøklenelengjer inne fikk vi bare små glimt av, de skriver seg fra en innlandsis som inntil for ca. 10 000 år siden dekket det meste av Baffin Island.

Landet var like nakent som Svalbard, noe som ikke minst skyldes den kalde sydgående strøm langs kysten. Om sommeren har den en hastighet på ca. 20 cm pr. sekund og fører ca. to millioner kubikkmeter vann ut av Davis Strait pr. sekund. Den fortsetter sydover langs Labradors kyst og tørner mot nordspissen av Newfoundland hvor de norrøne tufter ble oppdaget. Leiv Eiriksson ville hatt medstrøm hele veien.

Fig. 3. Drivisen ved Baffin Lands østkyst ga oss store problemer. Vi måtte lure oss fram i trange råker og stadig være på vakt, for fort vekk klappet råkene til.

Ingen rekved.

Men det var liv. I grusbakker duvet gule valmuer. Som vi dro frem skar flokker av ender til værs med klaprende vingeslag, og fort vekk fór alker og måker over is og sjø. Nå og da strakte en sel sitt runde hode over vannskorpen og glodde forundret. Fra tid til annen råket vi på gamle eskimoruiner, men ingen rekved fantes langs strendene.

Stundom så det ut som om vi var ganske fastlåst i isen, men den erfarne Thomasie fant alltid en utvei. En gang var jeg mindre heldig som jeg sprang ned fra rekken for å hugge båten løs. Isen brast og jeg røk i havet i en foss av grønt. En nyttig påminnelse uten andre følger enn etpar brukne ribben.

Det var solvær over glitrende is og svarte fjell, lengst i øst var Cape Searle som en svart skrott i det hvite. Nytt land steg frem, og vi gransket det nøye, men intetsteds var noe sletteland å se som kunne tilsvare Helluland.

Vi passerte Durban Island og tok fatt på den forholdsvis korte havstrekning til Cape Dyer. Det ble snart klart at vi ved denne kyst ikke ville finne hva vi søkte, for høye basaltfjell gikk helt frem mot sjøen. Råkene løp her mellom stygg oppskrudd havis, og det kunne ha gått galt om ikke Thomasie hadde vært så ånds-nærværende. Vi ankret under land, og han klatret opp i fjellet for å granske isen. Plutselig kom han rutsjende nedefter, skjøt kanoen fra land, sprang ombord, skar ankertauet over og styrte for full fres ut av råken. Kort efter kraste drivmassene mot kysten.

Sommerfugler.

Vår siste leirplass lengst mot syd var en lun bukt rett overfor Durban Island. Her var hvitblomstrende lyng, og ved en sildrende bekk klynger av noen gule blomster som var et syn. Vi fant en svær granittsten hvor det var innhugget det uleselige navnet til et skip og årstallet 1887. På en annen sten var det et kors som vel markerte en grav. Solen flommet over landet, og under mine vandringer møtte jeg to svartbrune sommerfugler, en humle og tre mygg.

Fig. 4. Som vi en soldag sto inn en fjord, ble vi vår noe svart på en del isflak. Det var femten hvalross. Vi styrte like opp til dem før de plasket i sjøen.

Vi prøvet fiske i sjøen, og make til mengder av røye har jeg sjelden sett. Det var hissige krabater som hadde en vekt fra ett til ca. fire kilo. Vi fikk så mye vi ville. Neste morgen våknet vi til triste teltduker nedlastet med ca. 40 cm sne. Landet var hvitt, og jeg tenkte på mine venner humlen og de to sommerfugler. Dette var i midten av august.

På tilbaketuren nordefter hadde vi en sjelden opplevelse — femten hvalross i fredlig slummer på isflak. En hann med svære tenner holdt vakt. Vi kom like innpå før kjøttbergene gled i sjøen med veldige plask.

Så en dag styrte vi inn mot boplassen på Broughton Island hvor et mylder av eskimounger strømmet til. Vi hadde bragt på det rene at sagaens Helluland ikke kunne være ved den sydlige kyst, nå gjaldt det undersøkelsen av kystene i nord.

Ferden nordover.

Vår ferd sydover langs Baffin Islands østkyst hadde ikke ført til lokaliseringen av sagaens Helluland, et område så flatt som en helle og med jøkler overalt i bakgrunnen. Fra eskimoboplassen på Broughton Island bar det så avsted med et lite fly mot nord for å undersøke de vidstrakte kyster der.

Vi kom til eskimoboplassen Clyde og reiste teltet. Eskimoene hadde nettopp skutt 14 narhval, og forærte mig biter av skinnet, *maktaq*, deres store delikatesse. Det hadde en god nøttesmak. Så fikk jeg tak i den praktfulle eskimoen Kidlaq, som med sin tyve fots kano med påhengsmotor skulle ta oss omkring langs kystene.

Den svære halvøya like nord for Clyde syntes på mange måter lovende, og avsted bar det langs havkanten. Isforholdene var gunstigere her enn i de sydlige strøk. Til havs var det anderledes, og det manglet ikke på veldige isfjell hvor Solen gnistret i de grønnblå sider. Det vidstrakte landet innefter var temmelig flatt, men med adskillige små høyder som brøt inntrykket av en ubetinget slette. I bakgrunnen var det jøkelkledde fjell.

Omtrent halvveis tok vi en rast ved den vakre Kogalu River. Vi hørte langtrukne hyl, og jeg trodde det var ulv som ofte streifer omkring på disse kanter, men så fikk vi øye på tre hunder. De var skinnmagre og sky, oppe i bakken fant vi kadaveret av en fjerde. Eskimoene hadde etterlatt dem her ved fiskestedet. Vi satte et garn, og på kort tid var det levende av fisk (røye) .

Eskimo-telt.

Vi svingte rundt halvøyas nordligste odde og inn Englington Fiord. På sydsiden av den smale halvøya ved Ravensraig Harbor lyste noe hvitt i det grå. Det var tre telt. Vi svingte inn der, eskimounger strømmet til, og smilende jegere gav oss nev en.

Piomiktoq het lederen for disse tre familier. Han hadde et sterkt og klokt ansikt og en fribåren reisning. Denne lille flokk mennesker hadde valgt å leve for seg selv i villmarken, nekte å søke til de større samfunn hvor så meget falt lettere. Og hvilken beliggenhet hadde ikke denne boplassen mot blå sjø og ville fjell med jøkler!

Om kvelden dro vi ned til Piomiktoqs store telt hvor kone

Fig. 5. Lengst i nord ved Englington Fiord råket vi på en ganske liten eskimoisk boplass. Der var to familier som ennå holdt fast ved det fri liv i villmarken.

og unger satt omkring på reinskinn og andre stimlet sammen ved teltdøren. På snorer under taket hang tørket reinkjøtt og fett, og jeg fikk ete så meget jeg lystet. Lyset kom fra en langstrakt panne med smeltet spekk hvor det fra veker av mose steg opp en festlig rad med små bluss.

Piomiktoq kunne ikke gi opplysning om det jeg forklarte om norrøne folk, men stundom hadde han under sine ferder sett ett og annet han ikke kunne forklare. I flere timer satt han så og fortalte det ene gamle sagn efter det annet og sang stundimellom små stubber. Fantasifulle beretninger om mennesker og dyr, jordens skapelse og det merkelige Tornit-folket hvis boplasser han flere ganger hadde sett.

På tilbaketuren fulgte han oss et stykke for å vise oss noe merkelig på samme halvøya. Vi kom til ruinene av en ganske liten steinhytte og en varde. Ved siden av varden var det skrift

med store bokstaver delvis skåret dypt ned i bakken og delvis markert ved små runde sten. Den var sterkt overgrodd, og bare noen få bokstaver kunne tydes.

Så bar det igjen langs ytterkysten av den store halvøy, og omsider svingte vi inn til Clyde hvor det følte bra å få varme opp i teltet etter en kjølig ferd. Mitt inntrykk av ferden var at mangt og meget ved halvøya kunne bringe tanken hen på Helluland, men ikke nok.

Efter andre undersøkelser av de vidstrakte kyster gav vi oss i kast med den svære halvøya ved Cape Aston. Den ligger like syd for Clyde og skyter et bra stykke ut i havet. Kanoen skar frem, og det var sol over is og grønsvarv sjø.

To varder.

Ved halvøyas nordvestlige odde fikk vi øye på to varder like ved hverandre, og vi dro i land. Hvorfor to varder? Intet sikkert kan sies om dette, men det bør nevnes at det ved de norrøne

Fig. 6. To varder var reist ved kanten av det store sletteland. Hvem som har reist dem, er på det uvisse, men vi vet at det var norrøn skikk å reise varder.

tufter i Newfoundland, ved Jones Sound og på Washington Irving Island også er funnet to varder ved siden av hverandre, og forholdene tyder der på at de kan være norrøne. På bakgrunn av det vi snart skulle se på samme halvøy, kunne de to varder vi nå fant, gi grunn til ettertanke.

Vi fortsatte langs halvøyas ytterkyst, og sydover syntes den å være så rett som om den var skåret etter en linjal. Og det ble mer å undre seg over; så langt vi kunne se løp en bred hvit strand som var så jevn og så lav at det var som om den gikk i ett med sjøen. Den gled nesten umerkelig over i en umåtelig slette. I bakgrunnen reiste seg en fjellrekke mot det blå, og den var overalt kledt med skinnende jøkler.

Flatt og vidstrakt.

Vi dro i land omtrent midt på halvøya. Stranden var sine 200 meter bred, bestod av fin sand og skrånet slakt mot sjøen. Jeg gikk et stykke innefter og fikk et enda sterkere inntrykk av hvor forunderlig flatt det vidstrakte landet var. Intet gress var å se, og annen vegetasjon trådte bare frem med sparsomme grønne skjær som spredte penselstrøk på den brungrå flate. I skarp kontrast ruvet den jøkelkledte fjellrad som en monumental bakgrunn.

Dette landskap svarte så nøye som vel mulig til sagaens beskrivelse av Helluland: «Der var intet gress. Det bakenforliggende land hadde overalt store jøkler, men fra jøklerne og til sjøen var landet som en eneste helle. Det syntes uten goder.» Jeg har forelagt dette for glasiologen, professor Olav H. Løken, Ottawa, som har gjort et videnskapelig pionéarbeide på Baffin Island, og kjenner hele øya som få. Han understreker at Clydeområdet er det eneste på Baffin Island hvor det finnes store flate områder med jøkler i bakgrunnen. Her inngår da den store halvøy ved Cape Aston. Det syntes lite tvilsomt at jeg endelig hadde funnet det jeg søkte, sagaens Helluland.

Seilasen fra Grønland.

Hvordan stemmer så dette med andre forhold? Beliggenheten av Helluland må som før nevnt begrenses til Baffin Island, i og

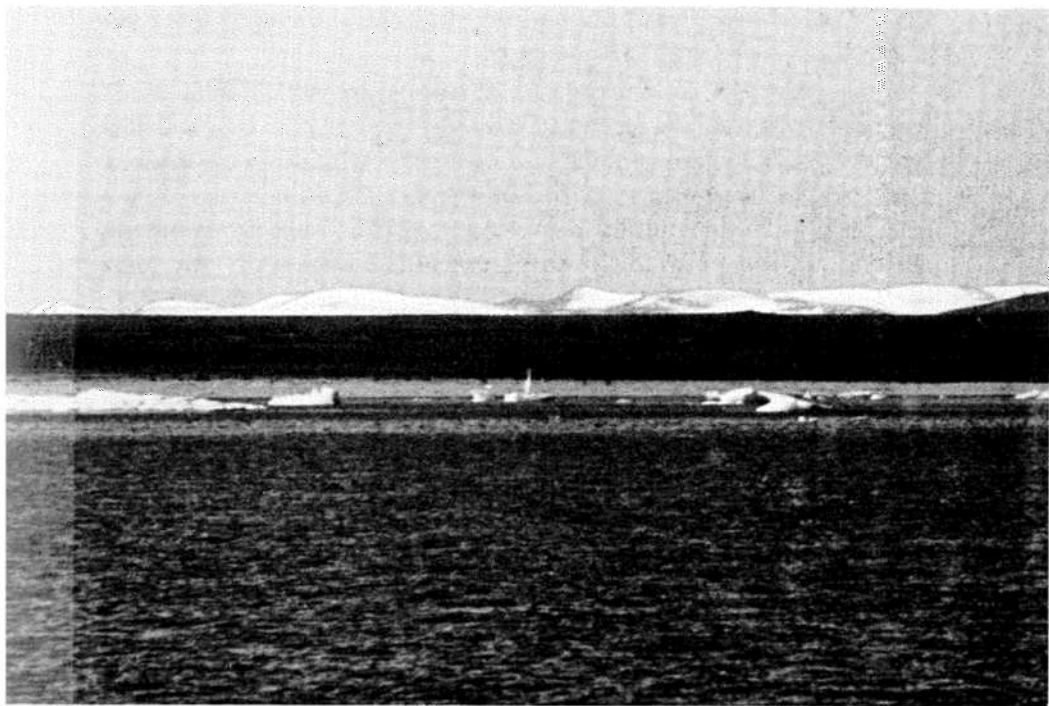

Fig. 7. Glimt av Helluland med den store slette og de jøkelledte fjell i bakgrunnen. Det er et utilfredsstillende bilde som ikke gir det riktige inntrykk av den brede flate strand, det veldige sletteland og den lange rad av jøkelledte fjell.

med at sagaen omtaler jøkler. Fra Grønland til halvøya ved Cape Aston er det videre bare ca. 250 nautiske mil, og det betydde en beskjedne seilas for norrøne sjøfolk som opprettholdt en rute over Nord-Atlanteren direkte til Norge, en distanse på ca. 1400 nautiske mil.

Halvøya ved Cape Aston ligger på 70 gr. N. br., og på samme breddegrad ligger ved Grønlands kyster den svære øya Disko. Dette er av interesse fordi «bredde-seilas» bød på store fordeler under seilas til og fra ukjent land. Norrøne sjøfolk kunne ikke bestemme lengdegraden, men en omtrentlig breddegrad kunne de fastsette ved peiling av Solen og Nordstjernen, og det gav rettleiding. Såvel på Diskoøya som på den store halvøya ved Baf-

fin Island ville sjøfolk ha ypperlige landemerker i de høye fjell som kunne sees langveis fra sjøen.

En viktig sak er det også at vinlandsfarerne ville ha *medstrøm* så å si hele veien. Først fra bygden nordover langs Grønlands kyst, derefter sydover langs Baffin Island og Labradors kyst mot nordspissen av Newfoundland, hvor de norrøne tufter er oppdaget. Vi var ute for et vanskelig isår, men isforholdene skifter, og det er også vel mulig at isforholdene kan ha vært særlig gunstige på vinlandsfarernes tid for ca. 1000 år siden.

Må være Helluland.

De nevnte forhold faller i det vesentlige sammen med det resultat mine undersøkelser i marken har gitt, hvorefter det vanskelig kan være tvil om at det vidstrakte sletteland under jøklene på den store halvøy ved Baffin Islands østkyst er Helluland.

Er dette så, må det ansees for utelukket at Leiv Eiriksson har nådd så langt syd som til Massachusetts, Virginia etc. som hevdet av de forskere som godtar sagaens opplysning om ville vindruer. På den annen side er det ikke bare rimelig, men det stemmer vel med sagaens seilingsbeskrivelse, at han kan være kommet til den nordlige del av Newfoundland. Der heter det at han i Markland, som må antas å være Labarador, kom til noen vidstrakte strender. Disse er sannsynligvis identiske med de ca. 40 km lange strender ved Cape Porcupine. Derfra seilte Leiv så i to døgn (døgr) og kom til Vinland hvor han bygget «store hus». Fra Cape Porcupine til nordspissen av Newfoundland ville det bli ca. to døgns seilas, og det var der jeg oppdaget den norrøne boplass som nå er utgravet.

Det er også å merke at ruten dit er så enkel som vel mulig. Fra Helluland ved østkysten av Baffin Island var det bare å følge kyster og øyer inntil Newfoundlands nordspiss steg opp av havet rakt for baugen. Der ville L'Anse aux Meadows by seg frem med sine gressmarker.

Stadfestelsen av Helluland synes med andre ord å gjøre det klart at nordre Newfoundland er Vinland og at de norrøne tufter der er «Leifsbodene». Som før nevnt peker også gamle kart og tuftenes datering til omkring år 1000 e. Kr. i samme retning.

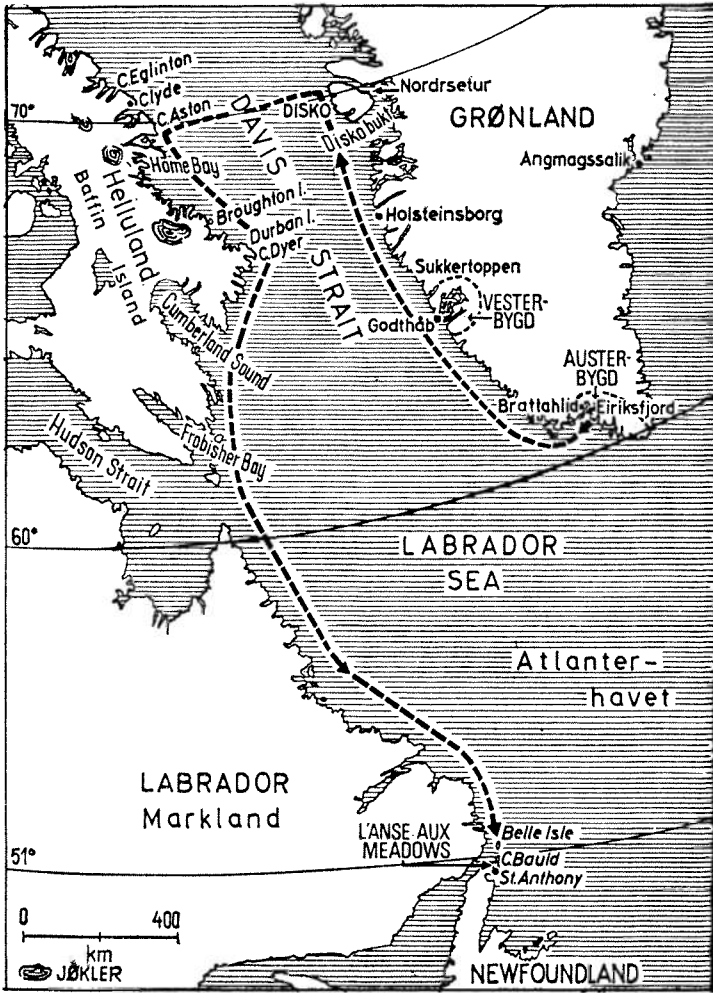

Fig. 8. Leiv Eirikssons og andre norrøne menns seilingsruter fra Austerbygd på Grønland til den norrøne boplass, L'Anse aux Meadows, på Newfoundland.

Nordursetr.

Når Disko-øya antas å være vinlandsfarernes utgangspunkt ved krysning av Davis Strait, har dette sin særlige betydning ved vurderingen av norrøne grønlanderes senere ferder til Nord-Amerika. Forholdet er at nettopp Disko-området ble en viktig del av folkets nordlige jaktmarker, det såkalte *Nordursetr.* Disse viltrike strøk ble sannsynligvis oppdaget under vinlandsferdene. Senere ble det ifølge gamle kilder årligårs foretatt jaktferder dit, og der fantes hytter. Hvor fast etablert folket var i disse nordlige strøk fremgår av et lovbud utferdiget av Håkon Håkonsson hvorefter bot for drap skulle betales til kongen «hva enten det var grønlandske menn eller norrøne, om de var drept i bygden eller Nordursetr, ja helt nord under Leidarstjernen».

I og med at de norrøne grønlandere i århundrer hadde sitt faste fangstområde der Vinlandsruten bar tvers over streket til Baffin Island, og denne rute var kjent, ville det være merkelig om ikke adskillige norrøne menn ble fristet til å følge den. Fangstfolk foretok kanskje den korte seilas til Baffin Islands østkyst for å jakte på hvalross, andre kan ha seilt videre til Labrador for å hente en tømmerlast som materiale for skipsbygging, og noen kan ha fortsatt til det forjettede Vinland for å slå seg til der.

Kildenes opplysninger om senere ferder er spinkle. De islandske annaler beretter at den grønlandske biskop Eirik Gnuþsson i 1121 dro avsted for å oppsøke Vinland. Fra 1347 beretter annalene om et lite, forblåst skip som nådde frem til Island etter seilas fra Markland. Men de få kilder er lite illustrerende, for fra det grønlandske samfunn, som bestod i bortimot fem hundre år, fins ikke et eneste dokument. Og folket forsvant gåtefullt.

I meget av dette som ligger i en tåke, blir i hvert fall den stedfestelse som nå er gjort av sagaens Helluland ved Baffin Islands østkyst, et viktig holdepunkt ved vurderingen av både tidligere og senere ferder til de nye land i vest. Der begynte Leiv Eiriks-son og andre seilassen sydover langs Nord-Amerikas kyster. Den vidstrakte halvøy ved Cape Aston, så flat som en helle og med jøkelkledte fjellrader i bakgrunnen, viste veien.

Oljeleting — flyplass — fredede områder

Nye tider på Svalbard.

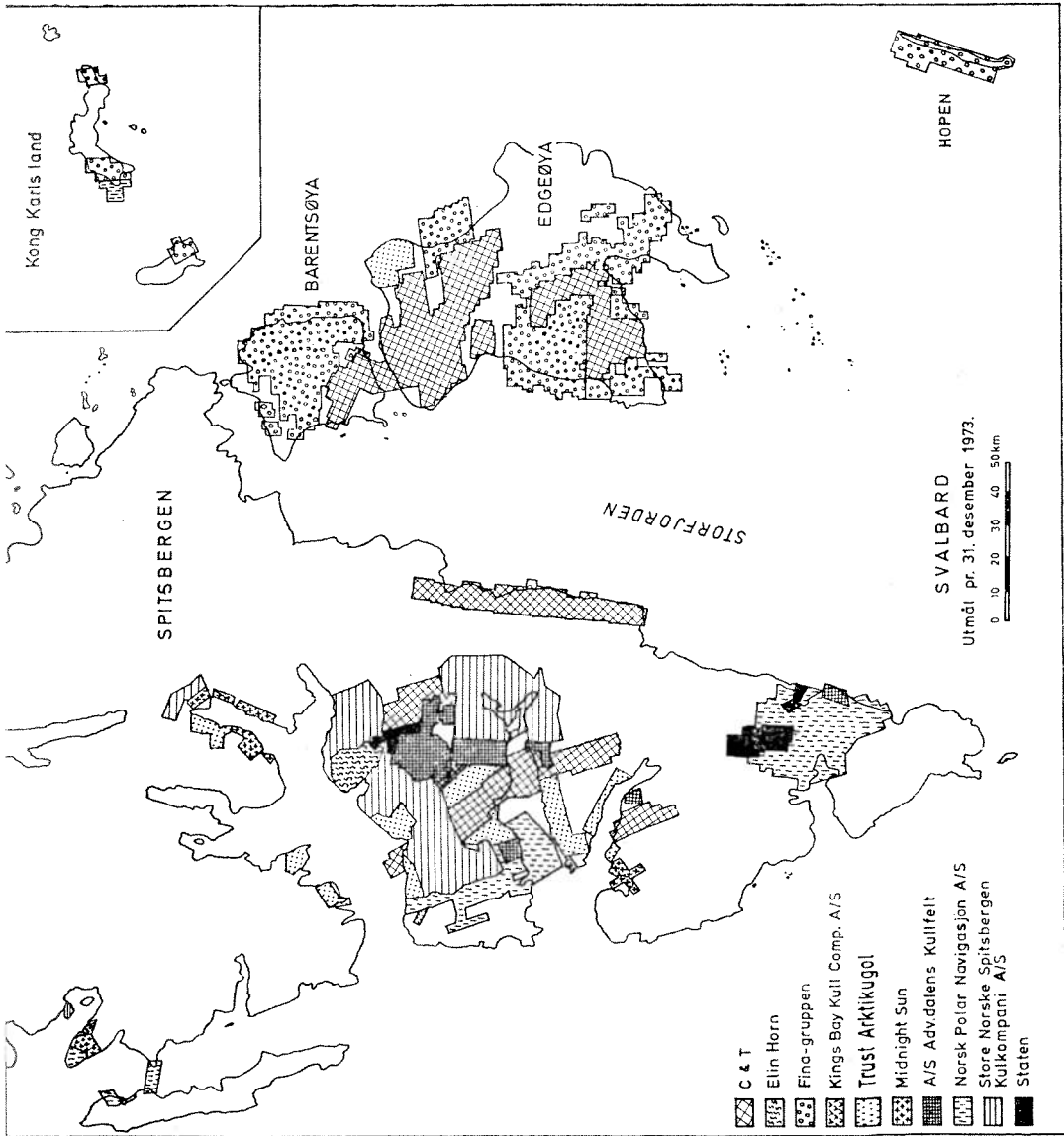
Av Asbjørn Omberg.

Om et års tid — 14. august 1975 — skal 50-års dagen feires for Norges overtagelse av den «fulle og uinnskrenkede høyhetsrett over Svalbardøgruppen» som det heter i den høytidelige traktatteksten. Til å forberede feiringen er det satt ned en komité, som består av representanter for det lokale Svalbardområdet, med kontaktmann i Justisdepartementet.

Mens øygruppen i alle år hittil stort sett har ligget som før, ensomt med sine gruber, sine fangstmenn og med kullbåtene som den eneste egentlige ruteforbindelsen, faller 50-års jubiléet midt i en overgangstid som bryter sterkt med det som har vært og som forteller om mye nytt som skal komme: den intense oljeleting i de siste årene, fredningen av store arealer og sist men ikke minst flyplassen, som allerede er kommet så langt at de første landingene og startene allerede er foregått idet dette blir lest.

Det vil bli satt mye inn på å få den 2.200 m lange rullebanen på Hotellneset fullt ferdig så den kan bli innviet under 50-års jubiléet neste høst. Anlegget er beregnet å koste omkring 55 millioner kroner, iberegnet boliger m.v. Foreløpig blir et par mannskapsforlegninger brukt til innkvartering.

Mange vil nok føle alt det nye som et sterkt og kanskje beklagelig brudd med det Svalbard de kjenner. Sikkert er det at det nye vil føre med seg mange problemer som vi ennå ikke har full oversikt over og til dels bare aner.

På flyplassen blir det hotell for passasjerer til og fra. Men det er private planer om et norsk turisthotell også, og kan Norge sette igang, kan andre lands byråer og reiselivsselskaper også.

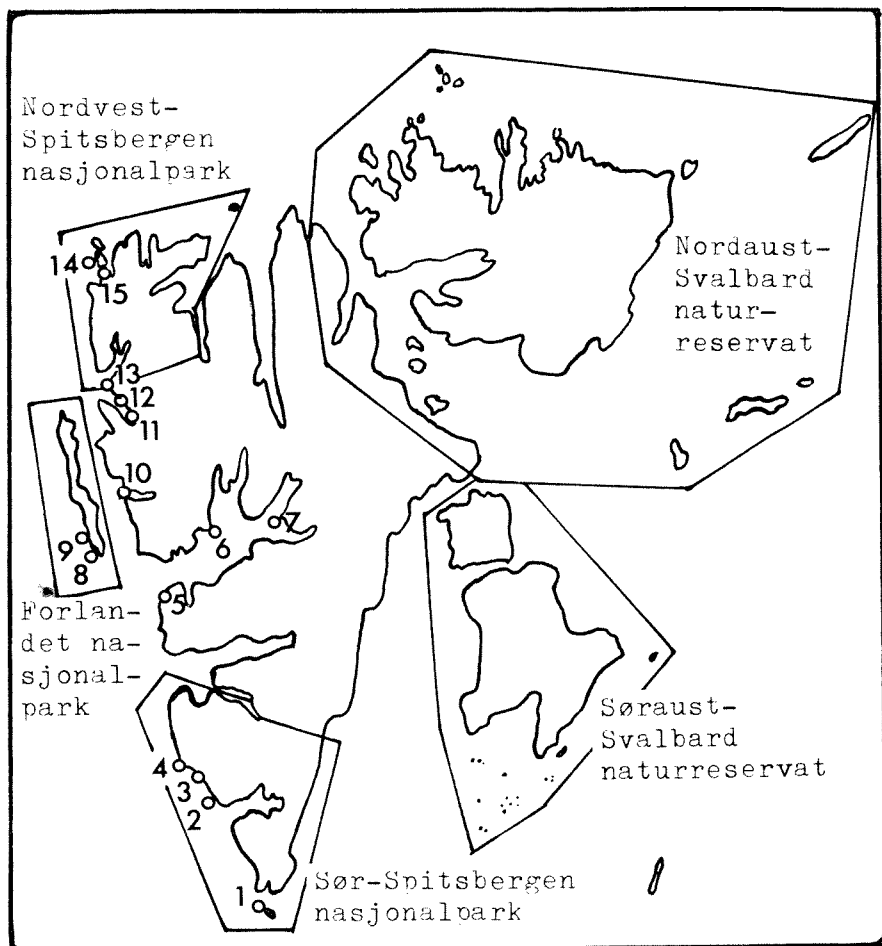
Svalbardstraktatens § 3 sier at alle de kontraherende parters undersåtter — og iberegnet Norge er det ca. 40 land i og utenfor Europa som har ratifisert avtalen — kunne drive allslags maritim-, industri-, bergverks- og handelsvirksomhet på fullstendig like fot til lands og i de territoriale farvannene — «uten at noe monopol i noen henseende eller til fordel for noe foretagende skal kunne innføres.» Avtalen tar altså tydelig sikte på næringsvirksomhet i sin alminnelighet, og om turisttrafikk går inn under f. eks. industri eller handelsvirksomhet kan kanskje kalles bare en strid om ord. Men § 3 sier også helt klart at alle de kontraherende parters undersåtter «skal i farvannene, fjordene og havnene . . . ha like rett til adgang og opphold — uten hensyn til grunn eller formål.»

Store Norske er lite interessert i å få turister til Longyearbyen, og turister i noen særlig mengde til Ny-Alesund vil kanskje heller ikke være noen fordel, hvis det skal drives vitenskapelig virksomhet der. Men ellers er det antagelig ingenting i veien for at utenlandske selskaper kan bygge hoteller og arrangere sight-seeing med f. eks. helikoptere. I noen grad kan dette komme til å kollidere med både traktatens §2 om å beskytte dyre- og plantelivet, og med de nye bestemmelsene for nasjonalparker og reservater. Den eneste begrensningen for turistvirksomheten vil antagelig måtte bestå i at et hotell må ha byggegrunn — og her kan det kanskje oppstå praktiske vanskeligheter. En annen begrensning vil antagelig måtte bestå i utfyllende bestemmelser for spesielt turisttrafikk. Men nøyaktig samme bestemmelser må da også norsk turisttrafikk følge.

OLJE.

Det andre store problemet er om mulig enda mere uoversiktlig. Til det kartet vi gjengir over oljeutmålene pr. 31. desember 1973 bør tilføyes at Norsk Polarinstitut i sommer på vegne av den norske stat ved Industridepartementet søkte om 19 nye utmål i tilslutning til de nåværende i området ved Grimfjellet på Sør-Spitsbergen. Av bergmesteren fikk Staten tildelt 15.

Idet Polarboken gikk i trykken forelå det etter sakens natur

Tallene på kartet markerer fuglereservatene. 1 Sørkapp. 2 Dunøyane. 3 Isøyane. 4 Olsholmen. 5 Kapp Linné. 6 Boheman. 7 Gåsøyane. 8 Plankeholmane. 9 Forlandsøyane. 10 Hermansenøya. 11 Kongsfjorden. 12 Blomstrandhamna. 13 Guissegzholmen. 14 Skorpa. 15 Moseøya.

fremdeles lite om de forhandlingene som har vært ført med russerne hittil. Men det er opplyst at nye forhandlinger skal tas opp i løpet av høsten. Da de skal føres på sovjet-russisk område med russerne som verter, er det de som skal ta initiativet. Et hovedpunkt er å få trukket grenselinjen mellom de sovjetrus-

siske og norske interessene på havet og havbunnen med de mulighetene som ligger gjemt der. Her kommer både sektorprinsippet og midtlinjepriusippet inn. Men mange andre spørsmål er stadig like uløst: kontinentalsokkelen omkring Svalbardøyene, som etter norsk oppfatning tilhører Norge i medhold av Svalbardtraktaten. Videre om den norske kontinentalsokkelen strekker seg ubrutt fra Nord-Norge til Svalbardområdene og altså også omfatter Barentshavet.

Spørsmål som melder seg i den forbindelse gjelder ikke bare territorialgrenser, men også fiskerigrenser og ikke minst økonomiske soner og eventuelt regler for gjennomfart med skip i det som kan kalles sundet eller stredet mellom Norge og Svalbard. Som et ekstra moment kommer også spørsmålet om torskbestandens skjebne i Barentshavet inn, en sak som det for tiden blir ført forhandlinger om.

De fleste av disse problemne var oppe på havrettskonferansen i Caracas, som altså etter planen skal fortsette i mars 1975.

OLJE OG FREDNING.

Sør-Spitsbergen nasjonalpark på over 4.500 kv.km, Forlandet nasjonalpark på over 500 og Nordvest-Spitsbergen nasjonalpark på vel 3.000 kv.km — dessuten Nordaust-Svalbard naturreservat med hele Nordaustlandet, Kong Karls Land, Kvitøya og landstripen vest for Hinlopen — og Sørøst-Svalbard naturreservat med Barentsøya, Edgeøya og øyene utenfor fra Ryke Yse til Halvmåneøya og Tusenøyene — alt for det meste med havområdene omkring ut til territorialgrensen — det er uten sammenlikning det største fredningstiltaket som er gjort og kommer til å bli gjort i Norge, fremmet ved kongelig resolusjon av 1. juni og 11. oktober i fjor. I tillegg kommer de 15 fuglereservatene, som er vist på kartet her og hvor fredningen også gjelder for sjøen ut til 300 m fra land og skjær.

I alt omfatter fredningen omkring 27.000 av øygruppens samlede areal på ca. 61.000 kv.km. For tiden er det tildelt ca. 1270 oljeutnål og omtrent halvparten ligger på fredede områder og er for tiden unntatt fra de nye bestemmelsene. Konfliktsituasjon

nen her er løst ved at fredningen bli gjeldende i disse områdene også, hvis og når de faller i det fri.

Miljøverndepartementet har allerede sendt ut et lite hefte med rettledning om den nye ordningen på Svalbard. Til sommer-sesongen 1975 vil departementet ha ferdig en brosjyre med mer utførlig oversikt over lover, forskrifter, administrasjon m.v.

Alaska's St. Matthew Island

Scene of a Recent Population Explosion.

David R. Klein,

Wildlife Research Unit, University of Alaska.

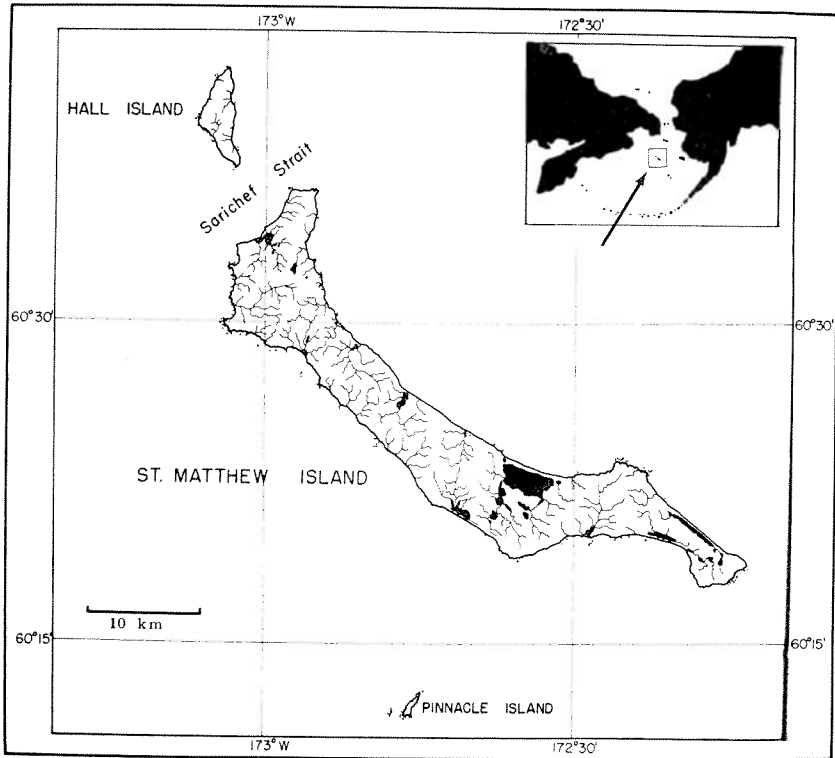

Fig. 1. Map of the St. Matthew Islands.

The St. Matthew Islands lie at $60^{\circ} 30'$ north latitude by 173° west longitude in the northcentral Bering Sea almost equidistant between Siberia to the west and the Alaska mainland on the east (Fig. 1). Acquired from Russia by the United States in 1867 as part of the Alaska Purchase, the islands, which are uninhabited, without harbours, and lie off the normal shipping

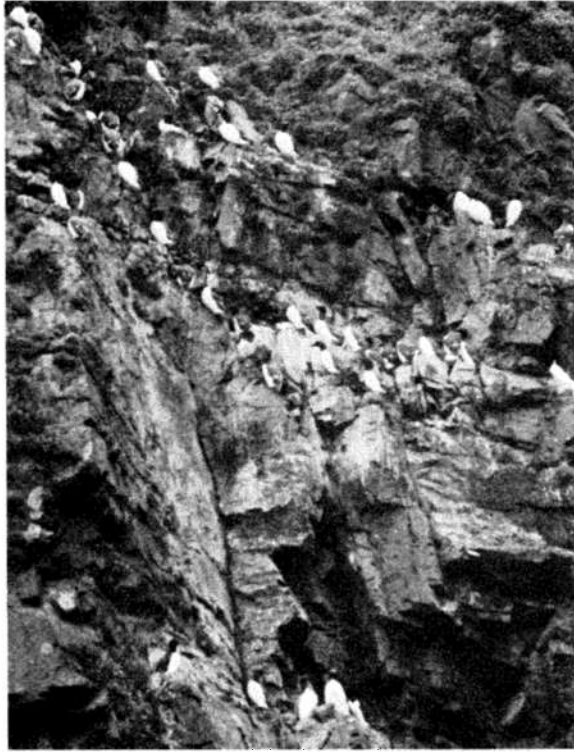

Fig. 2. *URIA AALGE* on one of the bird cliffs of St. Matthew Island.

routes, have only rarely attracted men to their shores. Of volcanic origin, the islands are characterized by high sea cliffs of basalt which are the nesting sites for literally hundreds of thousands of colonial nesting sea birds which are predominantly species of holarctic distribution (Fig. 2). St. Matthew Island has some expanses of lowlands between the numerous low mountain ridges (up to 460 m) which cut across the island (Fig. 3). The most common nesting sea birds are *Uria aalge* and *U. lomvia*, *Phalacrocorax pelagicus*, *Fratercula corniculata*, *Lunda cirrhata*, *Rissa tridactyla*, *Cyclorhynchus psittacula*, *Aethia pusilla*, and *Fulmaris glacialis*, while on the tundra of the islands *Erolia ptilocnemis* and *Calcarius lapponicus* are common nesters. The endemic *Plectrophenax hyperboreus* breeds exclusive-

ly on these islands. *Somateria spectabilis* and *Clangula hyemalis* also nest in the islands as well as *Leucosticte tephrocotis*.

The lowlying areas contain several lakes, some of which are formed by beach gravels blocking the outlets of streams to the sea. The lakes contain trout of the species *Salvelinus malma* and *S. alpina* as well as the blackfish *Dallia pectoralis* and the sticklebacks *Gasterosteus aculeatus* and *Pungitius pungitius*.

The St. Matthew Island group was discovered by Lieutenant Synd of the Russian Navy during the course of Bering Sea explorations in 1764—1768. Captain Cook reached the St. Matthew Islands in 1778 and commented on the abundance of polar bears (*Ursus maritimus*) that were resident there. The naturalist H. W. Elliot estimated 250 to 300 present on St. Matthew and adjacent Hall Island during an expedition to the area in the

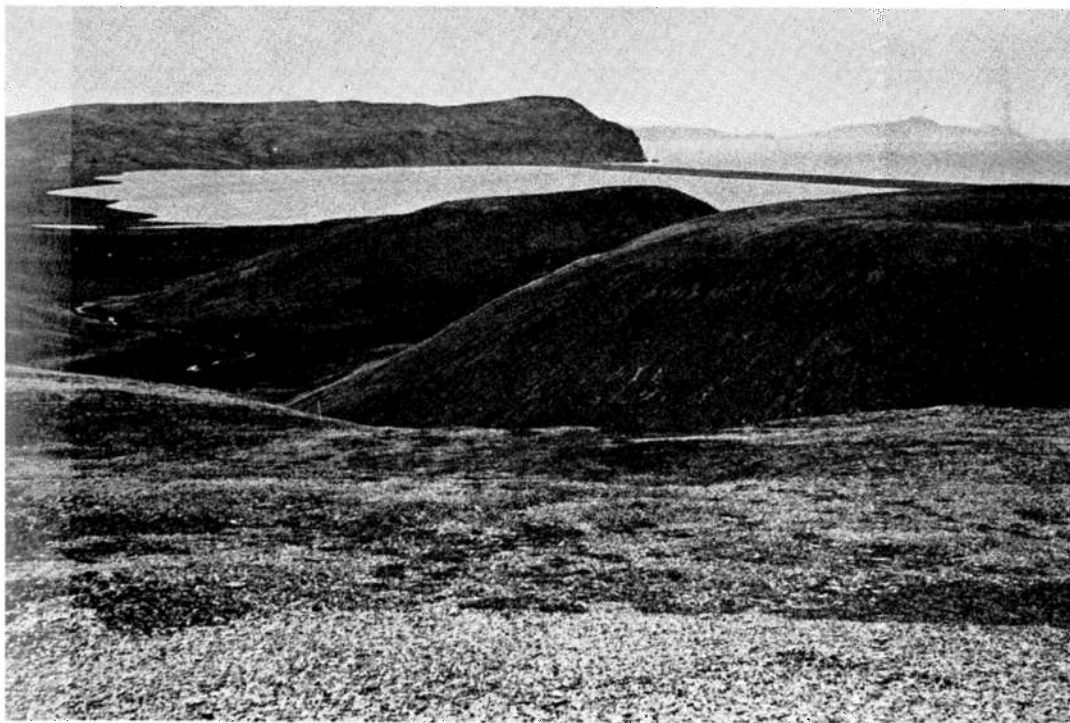

Fig. 3. Looking northwest across Big Lake on St. Matthew Island to Glory of Russia Cape on the right horizon.

Fig. 4. An old polar bear trail still evident (in center of photo) in a mat of EMPETRUM NIGRUM on St. Matthew Island. The driftwood and whale vertebrae have been washed onto the land by periodic storms.

summer of 1874. He reported sightings of 20 or more bears visible on the tundra at one time. The bears brought hunters to the two islands in quest of the valuable hides. Elliot refers to a party of five Russians and seven Aleuts who passed the winter of 1810—11 on St. Matthew Island hunting polar bears. Four of the five Russians died of scurvy. By the turn of the century the polar bears had been exterminated although their well-worn trails, paralleling the beaches, are still evident over 70 years after the last bears were killed (Fig. 4). It seems anomalous that polar bears could exist as a resident population on islands as far south as 60° N. This is more surprising in view of the fact that in recent decades polar bears are uncommon winter visitors south of the Bering Straits although they do occasionally appear at St. Lawrence Island and there are also records from Nunivak and the Pribilof Islands. The southern limit of the pack ice now normally reaches to the St. Matthew Islands but

does not extend beyond them. Also, the question of the food source for 250 to 300 polar bears in summer remains unanswered. Few seals would be available to the bears during the summer and it seems doubtful that other sources of animal matter could be an important part of their diet. Elliot reported that the bears appeared to be grazing on vegetation on the tundra and it is conceivable that the bears in summer were obligatory vegetarians. Certainly terrestrial bears feed almost exclusively on plant material for extended periods of time.

The presence of a resident population of polar bears on the St. Matthew Islands may have been a relict of the so-called «little ice age» of the late 16th century when pack ice may have remained in the vicinity of the St. Matthew Islands for much longer periods of time each year than in recent times, and seal populations were correspondingly forced to the south.

The only other resource of the island that has brought men to its shores in any numbers is the arctic fox (*Alopex lagopus*). In the 1920's, when the price of white fox pelts rose to over 50 dollars each, a few trappers began to over-winter on St. Matthew Island (Fig. 5). Their individual stays were brief as the winters are unrelenting with wind speeds averaging 48 kilometers per hour in January with the average temperature about -15°C . When the market dropped out of the fur industry with the onset of the Economic Depression in 1929, the island was again forgotten; this time for two decades until a temporary U.S. Army weather station was located there in World War II and a U.S. Coast Guard loran station was constructed to provide navigational aid to United States Lend Lease shipping to Russia.

The mammalogist, Dr. Robert Rausch, visited St. Matthew Island in 1954 to investigate the arctic fox and the meadow vole (*Microtus abbreviatus*), which is found only on this island group and with the arctic fox makes up the total complex of native land mammals found there. The presence of the vole on these islands along with the black fish suggests that the islands were part of the Amphiberingian Refugium which was contiguous with both Asia and North America during the time of the Würm glaciation. The voles are known to fluctuate widely in numbers but whether they are cyclic, with regularly spaced peaks and lows,

is not known. The foxes also appear to fluctuate in numbers in relation to the density of the voles.

Among the marine mammals walrus (*Odobenus rosmarus*) are present on the winter sea ice close to the island and have traditionally hauled out on the northeast end of Hall Island during late winter and spring before the sea ice has left the area. The ringed seal (*Phoca hispida*), bearded seal (*Erignathus barbatus*), spotted seal (*Phoca vitulina*), and ribbon seal (*P. fasciata*) are known to be present in the sea ice in the vicinity of St. Matthew Islands in winter but during summer only the spotted seal has been observed in the waters adjacent to the islands or hauled out on offshore rocks. Sea lions (*Eumetropias jubata*) are common in summer in the waters around the islands and 350 were observed hauled out near the north end of Hall Island in the summer of 1963. A beach-worn skull of the fur seal (*Callorhinus ursinus*) was found on St. Matthew Island in 1957 and the sea otter (*Enhydra lutris*) was reported there by Cook in 1778 but no sightings of the sea otter have been made there since then, and the kelp beds common to sea otter habitat in the Aleutian Islands are absent from the waters of the St. Matthew Islands.

Among the Cetacea several species have either been observed

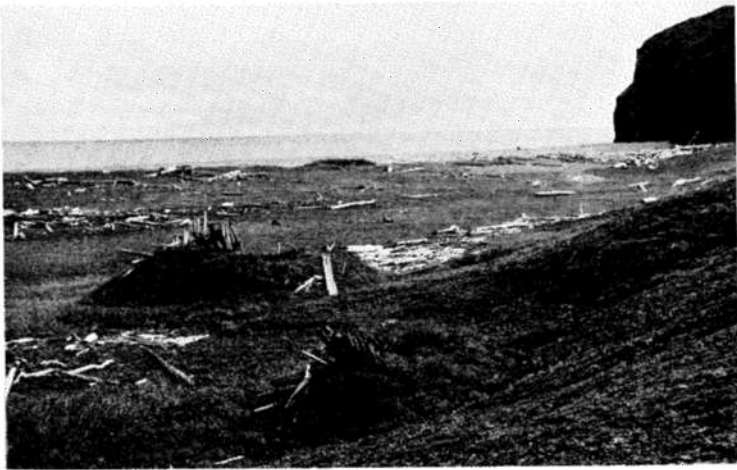

Fig. 5. Remains of a fox trapper's cabin on St. Matthew Island dating from the 1920's.

in the waters near the St. Matthew Islands or their remains have been found on the beaches. These include *Balaena mysticetus*, *Megaptera novaeangliae*, *Sibbaldus musculus*, *Berardius bairdi*, *Grampus restipinna*, *Eschrichtius glaucus*, and *Phocaena vomerina*.

The St. Matthew island group was early recognized for its rich abundance and diversity of wildlife and in 1909 it was given governmental protection through its establishment as the Bering Sea National Wildlife Refuge. In 1973 the entire refuge was given further protection from developmental impacts through its inclusion within the U.S. National Wilderness Preservation System by Congressional action.

It was the Coast Guard that introduced 24 female and 5 male reindeer to St. Matthew Island in August of 1944 and thus unknowingly set the stage for the classic population irruption and crash that was to follow. The Coast Guard abandoned their loran station the year after the animals were released and the reindeer were left behind in the haste of postwar demobilization. From this modest introduction of 29 animals, which were intended as a source of emergency food, the reindeer increased on a virgin range, free from competition from other grazers, where predators were nonexistent and with no human harvest to control their numbers.

The reindeer on St. Matthew Island were not of economic value because of the inaccessibility of the island and its lack of harbours and facilities necessary for their commercial harvest. But its inaccessibility also posed problems for the undertaking of any biological investigations there, and it was not until the summer of 1957 that transportation and financial support were available to enable the initiation of a study of the reindeer and their ecology. Working as a biologist for the U.S. Bureau of Sport, Fisheries and Wildlife and with transportation provided by the Coast Guard, I spent nearly a month on the island with one field assistant in July and August of 1957, making observations on the reindeer and conducting investigations of the vegetation of the island.

After our arrival there in 1957 we made a thorough search of the island, which is about 6.5 kilometers wide by 51 long, and

Fig. 6. A band of reindeer (mostly females with young) on St. Matthew Island in 1957. Note the white marked animals.

were surprised to find that there were now approximately 1,350 reindeer present. This represented an average yearly rate of increase of 34 per cent since their release in 1944. On the basis of counts of sex and age groups within the population in 1957 the net annual increment to the population at that time was approximately 29 per cent. At this rate the population would more than double itself every three years.

There were 4.1 reindeer per square kilometer of land area on St. Matthew Island in the summer of 1957 and their general condition was excellent. We shot 12 reindeer for examination and found them in top physical condition and free of parasites. Their weights exceeded those of reindeer in domestic herds, including average weights from Nunivak Island herd which was the source of the original animals introduced. Females were 24 to 53 per cent heavier and males 46 to 61 per cent heavier than comparable age reindeer in domestic herds (Figs. 6 and 7).

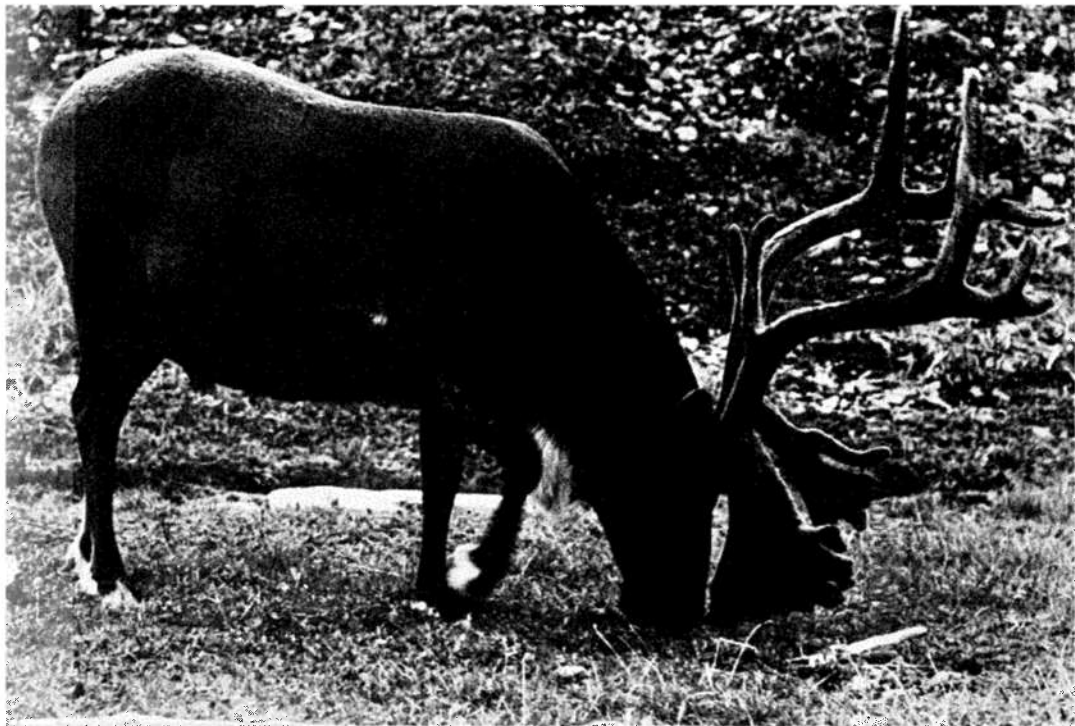

Fig. 7. A bull reindeer on St. Matthew Island in July 1957, showing the extremely fat condition of the animals at that time.

Adult females averaged 110 kilos and males 182 kilos. The large body size was undoubtedly the result of their recent establishment on a very favorable range of high nutritive quality.

Although the condition of the reindeer in 1957 was excellent it was evident that the condition of the range vegetation was not so favorable. The dense lichen growth which covered extensive portions of the lower mountain slopes and lowlands of the island, and which had provoked comment by Elliot and other naturalists who were early visitors to the island, was already badly overgrazed. In the flat low areas of the island where the lichens had been most abundant and which were the favored winter grazing areas of the reindeer only a thin layer of scattered lichens covered the ground where once there had been a dense growth 8 or more cm thick. At the north end of the island, where the growth of lichens was not so extensive and which had apparently not as yet received much winter use by reindeer, the

lichens were still intact and in relatively good condition although the total area of lichens present there was only a fraction of that which had been depleted by too heavy use on the rest of the island. There was no apparent effect of the reindeer on the vegetation used as summer forage. In the course of our studies of the vegetation of the island we laid out transects to analyse the composition of the vegetation in the various plant communities and set up permanent plots, some protected by fences from grazing by reindeer, as a basis for judging the effect of the reindeer on the vegetation in the future.

My next visit to St. Matthew Island was in the summer of 1963. This time three men accompanied me, including a reindeer range technician from the Bureau of Indian Affairs, a scientist from the Arctic Health Research Center studying the parasites of arctic foxes and a graduate student from the University of

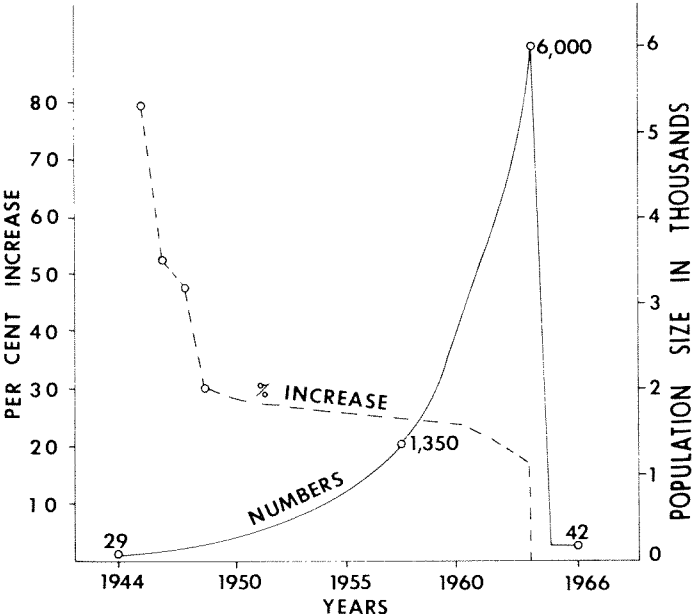

Fig. 8. Curves showing the growth of the St. Matthew Island reindeer population from their introduction in 1944 through the crash die off 1964 and the decreasing rate of increase that accompanied the population buildup.

British Columbia who was doing a study of the fishes of the area. We were put ashore on the island in early July from the Coast Guard ice breaker *Northwind* and it was immediately apparent from the condition of the vegetation, the presence of tracks and droppings and the numbers of reindeer within sight of our camp that there were now literally thousands of reindeer on the island. We counted a total of 6,000 reindeer.

In order to reach 6,000 from the 1,350 present in 1957 the herd had increased at an average annual rate of 28 per cent (Fig. 8). On the basis of counts of sex and age groups in 1963 the net increment to the population had dropped to 17 per cent from 29 per cent in 1957. This was not surprising in view of the high density of reindeer, in fact it was more surprising that the herd was increasing at all. The depletion of the range vegetation, with associated reduced physical welfare of the reindeer, would undoubtedly be reflected in poor survival of fawns through their first winter. The change in physical condition of the reindeer from 1957 to 1963 was very striking. Adult females now averaged 78 kilos and had decreased in weight by 38 per cent from 1957, while weights of adult males had decreased by 43 per cent to 127 kilos. Weights were now comparable to those of reindeer in domestic herds. Fawn weights, however, averaged 29 kilos, and had dropped to below the level of those in domestic herds. General body condition of the reindeer, as reflected in abundance of fat, growth rate of the long bones and incidence of parasitism, was much reduced over that of 1957. The density of 18 reindeer per square kilometer now exceeded by far the recommended safe grazing levels of 3.9 to 5.9 animals per square kilometer for reindeer in domestic herds and was comparable to the density of reindeer in the Pribilof Islands, also in the Bering Sea, in the 1940's when a crash die off occurred there.

Marked changes in the vegetation of the island had also taken place in the six years that had elapsed since 1957. The lichens had now been so badly depleted that they could no longer be a significant component of the winter diet. In many areas where in 1957 only a thin layer of lichens had been present they were now almost completely gone. This removal of the lichens had

Fig. 9. A closeup of lichen growth on Hall Island, which was free of reindeer.

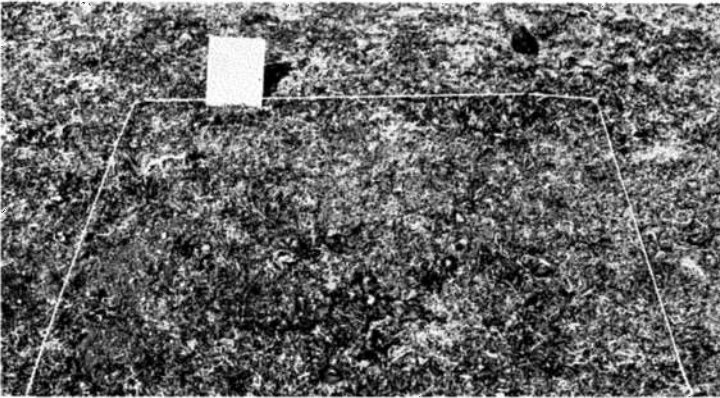

Fig. 10. A badly overgrazed lichen community on St. Matthew Island in 1957.

apparently been a product of both trampling and feeding by reindeer as well as the removal of broken fragments of the lichens by persistent strong winds. Brief visits to nearby Hall Island in both 1957 and 1963 provided the opportunity to examine and contrast the growth of lichens there, without the in-

fluence of reindeer, with conditions on St. Matthew Island (Figs. 9 and 10).

In 1963 it was apparent that the reindeer were far in excess of what could be considered a desirable level for the island. The proportion of fawns, although greatly reduced over 1957, was adequate to account for a substantial increase in the population and natural mortality had been relatively light up to 1963. But in view of the condition of the range vegetation it seemed doubtful that the population could go on increasing as it had in the past. The dominant questions now remaining concerned the methods by which the population would be controlled and the manner of their operation.

Other commitments and difficulties in arranging for transportation prevented us from visiting the island in the summers of 1964 and 1965. The first real indication that something drastic had happened to the reindeer came when men from a Coast Guard cutter went ashore on St. Matthew Island on August 14—16, 1965, with the intent of hunting reindeer for recreation under a permit issued by the Alaska Department of Fish and Game. They went ashore in several parties and made a fairly systematic search of the island during three days of unusually favorable weather. On the third day they saw one group of about 40 reindeer. No other reindeer were seen and the men felt that these were probably all of the reindeer remaining. They also reported that large numbers of bleached skeletons of reindeer were scattered about the island.

Finally in the summer of 1966 I was able to return to St. Matthew Island with another biologist and a botanist. There were only 42 reindeer present when we arrived and the bleached skeletons were scattered over the tundra just as the Coast Guard men had described. The event which we had anticipated in the summer of 1963 had already taken place, apparently in a most spectacular way. The population had indeed been «controlled». Our job now was to try to piece together the evidence to explain how it had happened, when it had happened and why it had happened. The evidence was mainly available in the form of a badly

Fig. 11. Examining and measuring skeletal remains of reindeer after the crash die off.

overgrazed range, a few surviving reindeer and thousands of skeletons scattered over the island (Fig. 11).

We were able to conclude that the die off must have occurred during the winter of 1963-64 following our count of 6,000 reindeer, rather than during the winter of 1964—65, on the basis of the following evidence: (1) the Coast Guard men who went ashore on St. Matthew Island during the summer of 1965 stated that the skeletons they saw were bleached white and had no flesh or hide remaining on them. If the die off had occurred during the preceding winter (1964—65), rather than during the winter of 1963—64, the skeletons would have had hide and bits of meat adhering to the bones. (2) During the summer of 1966 when we were on the island we observed that certain grasses and forbes which have high nitrogen requirements were growing around each skeleton where soil moisture conditions were favorable.

These plants are normally restricted to areas adjacent to the cliffs facing the sea which are fertilized by droppings from the sea birds nesting in large colonies on the cliffs, and to the disturbed and well fertilized soil areas near fox burrows and vole colonies. The growth forms of these plants around the skeletons indicated that they had been growing there for more than just the previous season of growth. (3) Among the skeletal remains of several female reindeer that had died we found the bones of fetuses that they had been carrying at the time of their death. The stage of development of the fetal bones indicated that the females carrying them had died in late February or March. (4) The 42 reindeer remaining on the island in 1966 were apparently all survivors of the die off. No fawns or yearlings were present and all were females with the exception of one male that had subnormal antler growth. A sample of ten of these animals which we shot also suggests that there had been no reproduction since the die off because the youngest animal in the sample was just over four years of age. Any fawns born in the spring of 1964 (immediately following the assumed time of the die off) would have been just over two years of age in 1966. The absence of reindeer in the three-year-old category is also consistent with an assumed 1963—64 die off as such animals would have been in their first winter at the time of the die off and therefore more subject to mortality than the prime animals of the population.

The winter of 1963—64 on the islands of the Bering Sea was extremely severe. Weather data are available from two relatively close locations, the villages of Mekoryuk on Nunivak Island and St. Paul in the Pribilof Islands, about 250 miles to the east and southeast respectively. On Nunivak Island the total snow accumulations during each of the months of January through April, 1964, were the greatest during the 20 year record. The average temperature for February was also the coldest ever recorded for February at this station. At St. Paul Island, where a twenty year record is also available, the snow accumulations on the ground during February, March, and April, 1964 were also records for the station.

With the weather pattern that existed, any suitable winter

forage that may have been present on St. Matthew Island during the winter of 1963—64 was further restricted in its availability to the reindeer by the increasing snow depth in late January and February. The most acute situation was probably reached in February, March, and April. In the absence of suitable food the reindeer literally starved by the thousands. Among the skeletons in 1966 was the partly decomposed plant material that had been in the stomachs of the reindeer at the time they died. This consisted almost entirely of the tough woody stems of crowberry (*Empetrum nigrum*) which was apparently the only vegetation available to the reindeer in any volume at the time of the die off. The nutritive value of this material must have been negligible as it is essentially all fiber.

We were able to confirm that starvation had been the cause of death of the reindeer by examination of the long bones from the skeletal remains. Without exception the cavities of these bones were hollow, indicating that no fat was present in the marrow at the time of death. The fat, when present in the marrow, is resistant to decomposition and will still be present in the bones for five or more years after the death of the animal. This criterion for evaluating physical condition at the time of death among members of the deer family has become a standard technique used by field biologists.

The 42 reindeer that we know survived the die off were all females with the exception of one, apparently abnormal male. At first appearance this ratio was indeed surprising to us, but as we accumulated information on sex and age from the skeletons of the animals that had died and made comparisons with our data from 1957 and 1963 a logical explanation began to emerge. Because the die off had taken place over a very short period and included over 99 per cent of the population, the sex and age ratios among the skeletal remains were representative of the pre-die off population. In the course of our examination of skeletal remains of reindeer which we encountered in 1966 we recorded the sex on the basis of the shape of the pelvis or the size of the antler base, and the age on the basis of the stage of development and wear of the teeth. Although it was frequently not possible to determine the sex from the remains of animals

less than a year old we were able to obtain a representative sample of the older age groups.

Sex ratios at birth among most animals are nearly equal. In man a few more males are born than females and among members of the deer family, where data are available, this also appears to be true. If we assume this to be the case among the reindeer on St. Matthew Island it is apparent that during the life of the reindeer prior to the die off this ratio changed as the animals aged. From the skeletons we can see that the sex ratio among the group in their second and third years had changed to 48 per cent males to 52 per cent females, those in their 4th and 5th years to 38 per cent males to 62 per cent females, and among all older animals 28 per cent males to 72 per cent females. On St. Matthew Island, in the absence of selective removal of males by man, this gradual reduction in the proportion of males throughout their lives had to be due to natural mortality. Although natural mortality prior to 1966 was apparently not heavy, when we were on the island in 1957 we were able to locate 31 skeletons of reindeer that had died, and 25 in 1963. In both of these samples males outnumbered females two to one. I have found natural mortality to be heavier for males than females among black tailed deer in southeastern Alaska and this is also known to occur among many other species of mammals. But the differences in mortality rates between the sexes have never been observed to be as great as was reflected in the 42 animals that survived the die off; which included no normal males.

Because of the extreme vulnerability of males to winter starvation, in contrast to females, one would expect that under conditions of poor food resources, where too many animals are present on the range, the differential losses of males would be far greater than under more favorable circumstances. This is precisely what has been observed under these circumstances in North America. On St. Matthew Island where an extreme overpopulation, with associated reduced physical condition of the reindeer, coincided with poor range conditions and an abnormally severe winter, it is understandable that if any animals were to survive the winter they would more likely be females

than males. With less than one per cent of the population remaining after the die off it is not surprising that there were no males among the survivors (other than the abnormal one, which if it did not participate in the rut, may have been physiologically more like a female than a male).

The 32 female reindeer remaining on St. Matthew Island after our investigations in the summer of 1966 have shown excellent survival since then. An opportunity to count them in February 1970 confirmed all 32 to be present and in an aerial photograph taken of the small herd in April 1971 it was possible to distinguish a minimum of 29 animals. On the basis of the age structure of the sample of ten of the survivors shot in 1966 it seems likely that the survivors in 1971 would have been a minimum of 9 to 13 years of age. Excellent survival could be expected because these animals could not breed and therefore would not suffer the physiological burdens of reproduction and lactation, and the small number of animals on the islands should not result in any significant pressure on the food resource.

The example of the rapid increase of reindeer on St. Matthew Island and their ensuing die off is not unique among introduced or newly arrived animals in island situations. A similar population buildup and crash among reindeer has been recorded on the Pribilof Islands. Cottontail rabbits (*Sylvilagus floridanus*) did the same thing on Fisher Island off the coast of Connecticut as well as moose on Isle Royale in Lake Superior. There is no question but that island ecosystems differ greatly from continental ones and species evolved on large continental land masses can be expected to be ill-adapted to maintain stability under the finite limitations of islands. It is conceivable then that an environment containing several diverse potential population regulating mechanisms such as food supply, predators, disease, parasites and competition with other species would bring about a more gradual control of an introduced species than an environment with only one limiting mechanism such as food supply. Therefore, one would expect that the more complex the environment, in terms of flora and fauna present, the more graded would be the response of the introduced species. This logic has been used, of course, to account for the prevalence of population cyc-

les among species, such as the lemming (*Lemmus trimucronatus*) and snowshoe hare (*Lepidus americanus*), in northern regions where ecosystems are characteristically less complex than those of temperate or tropical regions. Island ecosystems tend to be sparse from a species standpoint due to restricted access and they are generally younger and have had less time to develop complex interrelationships than is the case for continental ecosystems.

Among those species of animals that appear to have the ability to regulate their own numbers this ability seems to be related to the relative stability of the environments within which they have evolved. For example, the North American deer that are adapted to early successional stages of vegetation, which are transitory in nature, appear not to have well developed self-regulatory mechanisms and are characterized by wide population fluctuations. The roe deer in Europe and certain members of the cattle group, such as some of the African antelope, that are found on more stable vegetation types, appear to have evolved behavioral and perhaps physiological mechanisms that tend to limit their density in relationship to the food supply on a given habitat and contribute toward the stability of their populations. The reindeer, in its wild form, appears to be intermediate in this respect. The tundra and open subarctic lichen forests, which are its native habitat, are climax vegetation types of a very stable nature. Mobility and the migratory habit appear to be behavioral mechanisms which, although of direct benefit to the individuals, also prevent destruction of the food resource upon which the population is dependent, however, natural regulation of population numbers appears to be, to a large extent, accomplished through interaction with their predator, the wolf.

On St. Matthew Island reindeer were introduced to a range free of predators and with essentially no human harvest. The normal migratory habit of the species could offer no relief to the pressure of the animals on the limited food supply because of the restricted size of the island. The population expanded rapidly under the ideal range conditions that existed and initially winter mortality was light because of the abundant lichen forage. The population, increasing at a geometric rate, passed

from a moderate level with respect to the food supply to excessive numbers in only a few years. The winter food supply was exhausted and in combination with extreme weather conditions wholesale starvation of the reindeer resulted in the virtual extinction of the population. Although the unusual weather conditions which accompanied the die off were at least partially responsible for the magnitude of the die off, the food supply was the limiting factor in the environment which undoubtedly would have brought about the control of the reindeer even in the absence of the severe weather.

The few surviving female reindeer on St. Matthew Island will soon reach the ends of their life span and the island will once again be free of large herbivores. Recovery of the lichens to their former abundance will require many years but seems assured because under the wilderness classification of the island group it seems doubtful that reindeer will again be introduced to these islands.

Kanotexpedition över kanadensiska tundraen

Av Staffan Svedberg.

Någon gång under 1940-talet företog kanadensaren Farley Mowat en expedition in i vildmarkerna väster om Hudson Bay i norra Kanada för att studera vargen och dess beteenden. Han träffade då på en inlandseskimåstam, som helt höll på att förintnas, som följd av kontakten med den västerländska kulturen. Mowat skrev en bok med titeln «People of the Deer», Vildrenens folk. Jag läste boken, och fängslad av Mowats mästerliga skildring av natur, djur och människor, började jag drömma om en kanotfärd genom norra Kanadas väldiga ödemarker. Som bakgrund till denna dröm fanns naturligtvis min barndom i svenska fjällvärlden och den äventyrlust som väl finns hos de flesta människor. Vildmarks-skildringar av Jack London m.fl. hade naturligtvis också givit fantasin god hjälp.

Det tog tio år innan drömmen blev verklighet!

The Swedish Canoe Expedition 1972.

Vi blev sex grabbar, som sommaren 1972 under tio veckor gjorde vårt livs paddelfärd: «Expedition Canada», kanotexpedition över kanadensiska tundran. Expeditionen var en filmexpedition, och vi var ute för att studera allt som kom i vår väg i området, vad gällde natur, djur och människor.

Deltagare var: Arne Lindgren 25 år, Umeå, folkskollärare, historiker och expeditionens ljudtekniker, Bengt Windelhed 23, Stockholm, arkeolog, biolog och fotograf, Erik Svedberg 25, Uppsala, ungdomsledare, expeditionens etnolog, meteorolog och dagboksförare, Rolf Esko 30, Luleå, folkhögskollärare, filmfotograf och expeditionens fiskeexpert, Kjell Windelhed 21, Stockholm, teknolog, biolog og fotograf, och jag själv, Staffan Svedberg 32, Kiruna, gymnasielärare, filmfotograf och initiativtagare till expeditionen.

Förberedelser.

Drygt två år innan avfärd tog vi kontakt med kanadensiska ambassaden i Stockholm, som hjälpte oss med upplysningar om litteratur, flyg, tåg och båtförbindelser, kartmaterial, jakt och fisketillstånd, adresser till lämpliga personer och institutioner m.m. Slående var den hjälpsamhet, som under förberedelserna visades expeditionen från kanadensiska personer och myndigheter. Vi läste vad vi kom över från området vi skulle till och hade stor hjälp av en litteraturförteckning, «Etnologisk och Etnografisk litteratur över Centrala och Norra Canadas Indian och Eskimåkulturer», av Birger Waara-Grape på Nordiska Museet i Stockholm. Birger skulle egentligen deltagit i expeditionen, men blev i sista stund tyvärr förhindrad att delta.

Vidstäckta vildmarker.

Av Kanadas ca 20 miljoner människor bor de flesta i söder vid gränsen mot USA. Ju längre norrut man kommer, desto glesare är det mellan bosättningarna. I Nordvästterritorierna, N.W.T., som upptar en tredjedel av Kanadas area, bor endast 32 000 människor. Av dessa är 6000 indianer, 11 000 eskimåer och 15 000 vita eller metiser. Detta gör 0,02 invånare per kvadratkilometer, och eftersom de flesta bor i några få större samhällen, så innebär det att man slipper trängas ute i markerna!

Längst i norr och nordost ut ligger den kanadensiska tundran, «the Barrens». Från luften ser the barrens ut att bestå av nästan lika mycket vatten som land. Tiotusentals små sjöar blänker, och stora långa älvar som Coppermine, Back, Hanbury, Lockhart, Thelon, Dubawnt och Kazan River glider lugnt, men iblandt vilt brusande genom det karga landskapet. Eftersom alla dessa älvar flyter långt borta från bebodde trakter, finns bara ett sätt att ta sig fram genom terrenen sommartid, och det är med kanot. Detta land är drömmen för en långfärdspadlare.

Färdrutt.

Vi planerade att från Carlson's Landing vid Peace River, nära dess utlopp i Slave River, paddla till Fort Chipewyan vid Athabascasjön, sedan norrut längs Slave River förbi Fort

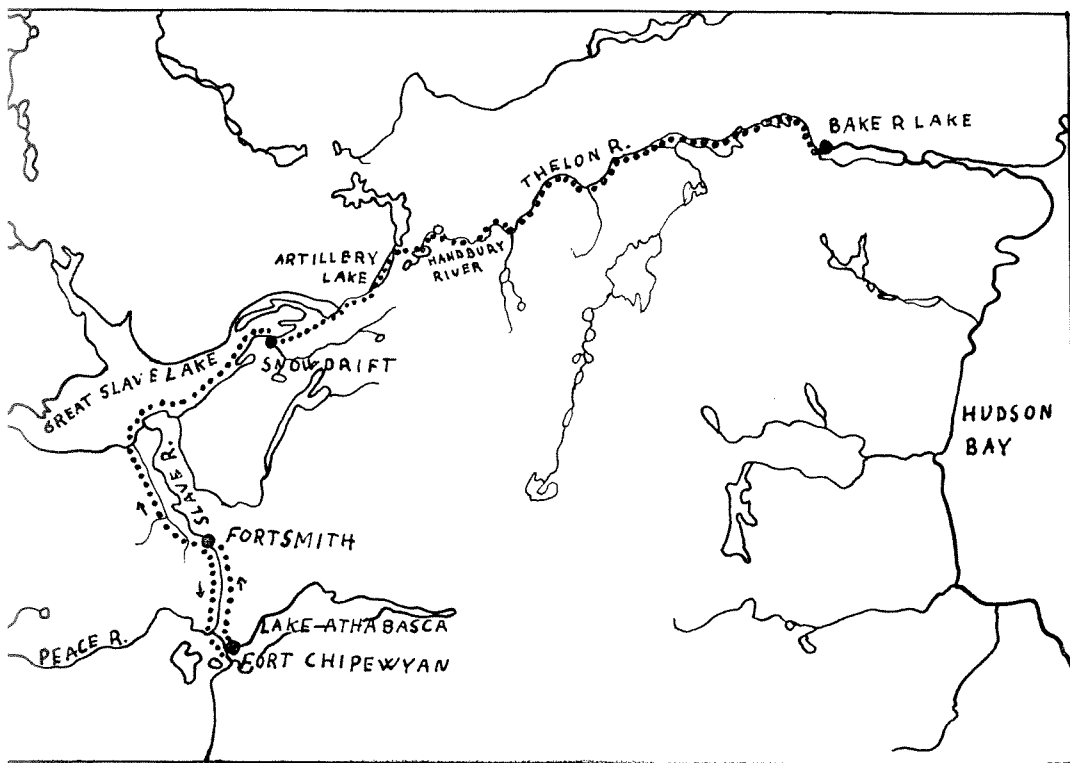

Fig. 1. Vår 1700 km långa kanotfärd från Fort Smith — Fort Chipewyan — Snowdrift — till Baker Lake, är markerad på kartan.

Smith till Great Slave Lake, därefter österut längs Great Slave Lake till dess östände, bära och paddla längs ett sjösystem till Artillery Lake uppe på tundran, uppför Lockhart River till vattendelaren och sedan utför Hanbury River och Thelon River österut till Baker Lake vid Chesterfield Inlet nära Hudson Bay. Totalt en sträcka på 1700 km. Fig. 1.

Slututrustning och så väg . . .

Den 9 juni landade expeditionen i Fort Smith vid Slave River, ett samhälle med knappt 3000 invånare. Myggen mötte redan på den lilla flygplatsen, och vänligt blev vi upplysta om att: «It's a mosquito year this year!»

Vi kompletterade utrustningen och köpte mat. Snabbt knöt

vi en massa kontakter. Frank Laviolette, ledare för metiserna, halvbloden, tog oss med på sin lastbil för att visa oss buffalos — bisonoxar. 1922 avsattes Wood Buffalo National Park, Nordamerikas största nationalpark, för att skydda den enda skogsbuffelhjorden, som fanns kvar efter masslaktandet på slutet av 1800-talet. Senare transporterades präriebufflar upp til parken söderifrån, och nu finns 10—12 000 djur i området.

Från anrika Hudson's Bay Company, H.B.C., hyrde vi tre kanoter. H.B.C. har ett kanotuthyrningssystem, som fungerar på så sätt, att varje plats där H.B.C. har en butik, kan man hämta en kanot och lämna igen den på samma plats eller någon annan plats där H.B.C. har en butik. Hyran var hög — 35 dollar i veckan per kanot — men de påstod att kanotuthyrningen bedrivs som en ren service för kanotister, och inte ger någon vinst. Det höga priset beror på höga transportkostnader. Eftersom vi skulle vara ute hela tio veckor, fick vi ett specialpris och behövde bara betala för fem veckor. Så bar det iväg söderut genom Wood Buffalo National Park på den enda väg, som går ned genom Parken. Chauffören berättade, att det förutom bufflar i parken finns bl.a. älg, skogsren, svartbjörn, räv, lodjur, järv, mink, bäver och bisamråtta. Mängder av sjöfågel häckar i södra delen av parken, och i norra delen av parken häckar den sällsynta Whooping Crane, skriktranan, som det bara finns ett 60—tal vilda exemplar av i världen.

Framme vid Peace River! Solen gassade. 75° Farenheit, dvs. 24° C i skuggan. Det var en underbar känsla att äntligen vara framme vid den egentliga starten — bara vi sex med kanoter och övrig utrustning och en hel sommar framför oss i norra Kanadas vidsträckta vildmarker.

Kanoterna vi hyrt var metallkanadensare av märket Grumman och oerhört stryktåliga. De var byggda att ta en last på 500 kg vardera, och eftersom kanoterna inte skulle bäras något under den första delen av färden, hade vi provianterat med tung mat, dvs. konserver och färsk mat. Växtligheten är enorm i detta område — tät djungellik, med bl.a. poppel, sälg, vicle, gran och nypon — ofta såg vi rosor vid stränderna.

Till väständerna av Athabascasjön kommer Athabasca River rinnande söderifrån och Peace River västerifrån, och de bildar

tillsammans ett enormt deltaområde. Här korsas nordamerikas fyra huvudstråk för flyttfåglar, och en stor del av nordamerikas sjö och vadarfågelarter häckar i området.

Mackenzie.

En dag träffade vi två kanadensare, som var ute på en verklig långtur. De hade under tre veckor paddlat utför Peace River och skulle fortsätta norrut längs Slave River och Mackenzie River ända till havet en sträcka på totalt över 3000 km. Mackenzie, som givit namn åt floden, var den förste vite, som upptäckte vattenleden upp til Arctiska Oceanen. Den 3:e juni 1789 startade hans expedition från Athabascasjön, och 40 dagar senare nådde han havet efter 2500 km:s paddling. För honom och hans medhjälpare vidtog sedan en kapplöpning med vintern. Det var en rejäl motström på tillbakavägen, och i 1700 km måste de gå på stränderna och med linor dra kanoterna upp för strömmen — men i oktober samma år var de tillbaka igen — en fantastisk prestation.

Fort Chipewyan.

På norra stranden vid västra änden av den 250 km långa Athabascasjön ligger indiansamhället Fort Chipewyan, som år 1778 grundades av Mackenzie för att fungera som station för pälsjakten i Athabascaområdet. Hit går inga vägar utan alla transporter sker med båt söderifrån längs Athabasca River och med flyg. Vi anlände till Fort Chipewyan en kväll över Athabascasjöns spegelblanka vatten och möttes på stranden av ett tjugotal indianbarn. Hundar skällde, och det motordrivna elektricitetsverket dunkade.

Här, liksom i Fort Smith, Fort Resolution och Snowdrift, som vi senare passerade, består huvuddelen av befolkningen av indianer, i Fort Chipewyan av Cree och Chipewyanindianer. De få vita som finns är lärare, sjuksköterskor, statstjänstemän som polis, jakt- och fiskeintendenter och folk som arbetar för Indian Affairs och transportdepartementet.

Problemen är stora i det här området sedan den vita «kulturen» rullat in över landet. Det är ont om arbetstillfällen. Många av de äldre saknar yrkesutbildning. Ytterst få ger sig ut på

pälsjakt — varför arbeta när staten ändå ger bra understöd? Spritmissbruk. Födelseätalet är högt. På vintern lever upp emot 80% av indianbefolkningen på understöd. Staten har byggt bostäder med billig hyra och arbetar på ett projekt, som är tänkt att leda fram till att de infödda själva efter hand ska få hand om det kommunala styret — men sånt tar tid.

En kooperativ butik har byggts för att ta upp konkurrensen med Hudson's Bay Companiet, som tidigare var ensam på platsen. De flesta av indianerna är katoliker — det var den katolska kyrkan som kom först och katolska kyrkan har tidigare skött undervisningen. Nu har staten tagit över undervisningen och i Fort Chipewyan finns nio-årig grundskola. Ett problem är att många ungdomar, som reser iväg för att skaffa högre utbildning, vantrivs borta och kommer tillbaka igen till Fort Chipewyan, där arbete saknas. Vi kunde inte låta bli att lägga märke till att man ytterst sällan umgicks privat över rasgränserna. De vita levde för sig, fullblodsindianerna för sig och metiserna för sig.

Vi hade turen att träffa en trapper, eller rättare sagt en före detta trapper, Yanik, som för 20 år sedan hade jagat upp i de trakter som vi skulle till, och han gav oss värdefulla tips. Det var med darr på rösten han sa, att han gärna skulle följt med oss på vår färd. Yanik var gift med en indianska, och tillsammans med sin son drev han ett litet flygföretag.

Den vänlighet och hjälpsamhet, som vi mött överallt, förnekade sig inte nu heller. Yanik bjöd på en flygtur över Wood Buffalo Parks deltaområden. Som tidigare nämnts, så finns fina häckningsplatser i området för sjöfågel, men förutsättningarna för häckning håller på att förändras efter att man byggt en damm i Peace River, 1000 km ovanför deltat. Dammen hindrar den vårflod, som tidigare fyllde upp små sjöar och gölar och gjorde dem lämpliga för häckning. En del personer tror att förutsättningarna för bufflar också har försämrats. Fisket har blivit sämre, och antalet bisamrättor har gått ned katastrofalt. Många indianer levde förr helt eller delvis på trapping, pälsjakt, men nu lönar detta sig dåligt. En vetenskaplig undersökning, som pågått under 1971 och 1972, har lagt fram konkreta förslag om snabba åtgärder för att behålla vattennivån till-

räckligt hög i Athabascaområdet och förslag på mer långsiktiga åtgärder för att resurserna i området ska kunna utnyttjas, så att lokalbefolkningen får arbete.

Intill utloppet från Athabascasjön höll arkeologer på att gräva fram ruinerna efter ett gammalt handelsfort från 1700-talet, som tillhört Nord-västkompaniet. Kampen var den tiden hård mellan de rivaliserande Nordväst- och Hudson's Bay kompanierna, och indianerna fick sitta emellan. Det berättas, att det förekommit att indianerna, om de jagade för det konkurrerande kompaniet, som straff dragits under isen mellan två upphuggna hål.

Medström blir motström.

Efter två intressanta och lärorika dagar i Fort Chipewyan paddlade vi norrut medströms mot Fort Smith. Plötsligt hände något märkligt! Efter att ha haft medström fick vi plötsligt kraftig motström. Förklaringen var, att Peace River, som rann till längre ned efter älven, hade stigit med flera meter på grund av den stora vårfloden. Inte på 40 år hade man haft en så snörik vinter uppe i Klippiga Bergen, och nu kom den slamburna vårfloden vältrande emot oss. Vi fick kryssa oss fram mellan mängder av drivved. En konfunderad bäver, som vi såg, kom ingen vart i den hårda motstömmen. Som tur var, varade motströmmen för vår del bara i 20 km. Väl framme vid mynningen av Peace River, där den rinner ut i Slave River, fick vi bra skjuts utför. Det var en fantastisk upplevelse att åka utför floden tillsammans med all drivveden, som ibland låg så tätt, att vi kunde kliva ur kanoterna och promenera på stockarna. Strömmen var så stark, att vi tog oss de 110 km ned till Fort Smith på två dagar. Sista biten mellan Fort Fitzgerald och Fort Smith fick vi lov att ta lastbil till hjälp förbi de stora forsar, som ligger däremellan.

Fort Smith igen.

I Fort Smith hämtade vi vår frystorkade mat och gjorde nya inköp. Vi gjorde diverse studiebesök, bl.a. hos Forest Fire Fighting Office, central för skogsbrandbevakningen. Man berättade att man under rekordåret 1971 hade haft inte mindre än

340 skogsbränder att bekämpa i Nordvästterritorierna. De flesta bränderna uppstår i närheten av där folk bor, längs de få landsvägar som finns och längs vattenvägar. Ytterst få bränder uppstår genom antändning av blixten.

Little Buffalo River.

Våra planer hade varit att paddla norrut längs Slave River, men Frank Laviolette, som vi tidigare träffat, rådde oss att i stället paddla den mycket mindre Little Buffalo River, som rinner parallellt med Slave River till Great Slave Lake. Vi nappade på förslaget — och det behövde vi inte ångra. Vilken vildmark! Vi befann oss mitt i juni, och fågelsången var intensiv. Mängder av bävrar och bäverdammar, älg, buffel, vithövdad örn, tranor, mängder av kanadagäss och jättegäddor kom i vår väg.

Trots alla upplevelser längs Little Buffalo River kändes det befriande att få komma ut ur den täta skogen och blicka ut över den vidsträckta Slavsjön. Det var den 27 juni, vi hade varit ute i 2,5 veckor och varje dag haft fantastiska upplevelser, men på något sätt, kändes det nästan som att färden först nu skulle börja på allvar. Tundran hägrade i fjärran.

Treaty Day.

Great Slave Lake är 400 km lång och 100 km bred på bredaste stället, så där kan det gå ordentliga vågor när det blåser. I Fort Resolution blev vi inblåsta och hade god tid på oss att studera det lilla samhället. År 1928 skrev indianerna i trakten på en överenskommelse — treaty, som innebar att de för all framtid sålde allt land till de vita, och som betalning skulle varje fullblodsindian — treaty indian — få fem dollar om året

Treaty Day inföll under vår vistelse i Fort Resolution. Många tog det hela som en årlig festlighet, då man träffades, men nog upplevde vi det som lite magstarkt, att dessa ämbetsmän kom flygande långt söderifrån för att efter noggrann kontroll dela ut treaty-pengarna, som fortfarande är fem dollar. Väsentligt är att notera, att indianerna alltid ansett att inga enskilda personer kan äga naturen, — den tillhör alla, — och att de därför, när överenskommelsen gjordes, ansåg att de vita var tokiga som betalade pengar för något som inte gick att köpa.

Älgjakt.

Vi skulle paddla längs Great Slave Lake till det lilla samhället Snowdrift. Passagen utanför Slave River deltat kan vara besvärlig, eftersom det är så långgrunt och för att man är helt oskyddad för vågor och vindar utifrån den väldiga Slavsjön. Öster om deltat finns en stor arkipelag, och väl inne bland dess öar skulle vi vara någotsånär skyddade. Vi hade tur, Paul Carter från Hay River skulle med sina två båtar in bland öarna och fiska tillsammans med indianen Gabriel Yelle, och vi fick följa med.

Vädret hade slagit om, och vi fick en fantastisk kvällsresa, under vilken solen som ett rött klot gick rakt ned i sjön. En kompakt molnbank vältrade sig över oss och tvingade oss att kasta ankar en stund under natten, men nästa morgon kom med samma strålände väder. Äntligen sprutade friskt, klart, kallt vatten om fören — vi hade lämnat Slave Rivers slamområde. Mitt inne i den för övrigt öde arkipelagen låg en så kallad Pic Up Station, en plats med ismaskin dit de olika fiskebåtarna lämnade sin fisk. Var tredje dag anlände en större båt och hämtade fångsterna.

Vi åkte vidare mot den ö, där Paul och Gabe skulle ligga och fiska hela sommaren. Mellan två öar stötte vi på en simmande älg. Indianerna har rätt att jaga älg året runt till matbehov, och därför lämnade Paul över sin studsare till Gabe, och nu fick vi en snabblektion i slakt. Gabe sköt älgen just när den nådde stranden, och på 30 minuter hade han ensam flått, styckat och med vår hjälp lastat köttet i båten. Festmåltider ett dygn framåt. Stekt, halstrad och kokt älgfilé, hjärta och lever. Trötta i käkarna och med magarna fyllda lämnade vi Paul och Gabe. När vi ville ha Gabes adress, visade han oss ett kuvert med: Gabriel Yelle, Poste Restante, Fort Resolution. Han kunde varken läsa eller skriva.

Snowdrift.

En kväll närmade vi oss Snowdrift — det sista samhället, innan vi skulle upp på tundran. Klockan var 11 på kvällen och byns alla ungdomar, flickor och pojkar, spelade fotboll vid stranden. Till Snowdrift går ingen väg, och fastän det nu var den

Fig. 2. Gäss och svanar ruggar så snabbt att de ett tag helt saknar flygförmåga. Foto B. Windelhed.

6:e juli, hade, på grund av ishinder, årets första båt med varor till H.B.C.-butikerna ännu inte kommit.

Vid vårt läger stod hundar bundna i videbuskarna intill stranden utan tillgång på vatten. På två dygn fick de mat bara en gång och då laxöringar med filéerna bortskurna. Till vintern skulle de få bättre skötsel, för i ett hundspann krävs hundar med god kondition. H.B.C.-föreståndaren menade, att de hundar som missköttes under sommaren aldrig hann komma i god kondition under vintern.

Nu gällde det vår egen mat — först inventering av den mat vi hade, och sedan beslut om hur mycket kompletteringar, som skulle göras. Vi behövde mat för sex veckor. Mat och utrustning skulle vi bli tvungna bära vid ett flertal tillfällen, vilket gjorde, att vi nu måste tänka på vikten. Det blev tunga bördor ändå. Vi köpte bl.a. 40 kg mjöl, 11 kg salt och 20 kg socker.

Till byns unge polis från R.C.M.P., Royal Canadian Mounted Police, lämnade vi en plan över vår återstående färd fram till Baker Lake, innehållande rutt och beräknad tid på de olika av-

snitten. Sex veckor hade vi beräknat att det skulle ta, och till detta lade vi ytterligare en vecka som reserv.

Tågning.

I Snowdrift lämnade vi ett tag Great Slave Lake för att ta en skyddad genväg längs ett system av små sjöar fram till öständerna av Great Slave Lake. Mellan några av sjöarna rann mycket små bäckar, som vi i det längsta försökte ta oss fram i. Gamla träd hade fallit härs och tvärs över bäckarna, videbuskar från båda sidorna av bäckarna växte ihop ovanför våra huvuden, och ibland färdades vi som genom en tunnel. Vi drog och stretade, lyfte och släpade. Det gick sakta, men ändå mycket snabbare än om vi lyft packningen ur kanoterna och burit. För att bära vår mat, utrustning och kanoter måste vi gå tre vändor, vilket innebar att vi gick samma sträcka fem gånger. Det var tack vare de stryktåliga kanoterna som vi kunde göra på det här viset. Alla sjöar hade inte förbindelse med varandra och vi tvingades bära. I Snowdrift hade vi fått tips av indianer om var det var lämpligast att bära och var det gick gamla stigar.

Är det inte en björn som står där borta?

Hur det kändes att bära fick vi känna på ordentligt när vi lämnade Great Slave Lake i dess öständer och började färden upp till vattendelaren, från vilken vi senare skulle ha utförsbäck hela vägen fram till Baker Lake. Sträckningen mellan Great Slave Lake och Artillery Lake kallas Pike's Portage, och består av en serie små sjöar som man måste bära mellan. Den längsta bärsträckan är den första, som är sex km lång. För oss blev det att promenera 30 km, eftersom vi måste gå tre vändor. En dag när vi burit utrustningen fram till en sjö, skulle jag filma Erik då han tog av sig packningen. Medan jag ställde in kameran tittade Erik över min axel och sa — lugn som vanligt — «Det står en björn där borta». Jag vände mig om — och faktiskt — 15 m längre bort stod en svartbjörn nyfiket studerande oss. Ingen hade sett när den kom. Jag hade kameran färdig i handen, och det var bara att trycka på knappen. Snart rasslade slutarna i de andra grabbarnas stillbildskameror. Filmen slut! Jag måste byta rulle. Snabbt ned bland videbuskarna.

«Är han kvar?» «Jo!» «Skräm honom inte!» Kameran laddad — då kommer björnen plötsligt emot oss. När björnen är ca fem meter från Rolf, som står närmast, tar Rolf ett steg bakåt! Vi fotograferer för fullt, men Arne, som inte har någon kamera, börjar fila till en dum-dumkula till vårt salongsgevär. Björnen kastar om och lunkar från oss uppför en kulle. Den nosar lätt på mitt kamerastativ, som jag lämnat efter en tidigare tagning, och rullar sedan iväg bort över tundran ned mot skogen. Salongsgevär ja! Jaktlicens får bara de, som bor i trakten, men däremot krävs det ingen licens för att köpa och bära vapen. Salongsgeväret hade vi med på ortsbefolkningens inrådan för att kunna skaffa mat i en eventuell nödsituation. Man hade noga varnat oss för att reta någon grizzlybjörn med det lilla salongsgeväret.

Varg.

Här är det granskogen, som följer med längst upp mot den kala tundran — hårda, vresigt spetsiga granar. Vid Artillery Lake lämnade vi de sista små grenbestånden och framför oss låg den till synes ödsliga tundran. Nu fick vi elda med vide och färsk dvärgbjörk. En solig dag, när vi rastade uppe på utlöparen till en stor moränås, fick vi se något vitt som sprang långt borta. Räv? Varg? Ren? Upp med kikarna. Varg!

Uppifrån åsens krön kunde vi se vargen vada över en liten vik och försvinna bakom en kulle utan att komma fram längre bort. Fanns det möjligen en varglya där borta? Efter det vi ätit klart, gav vi oss iväg till den plats, där vargen försvunnit. Men, som jag trodde, fanns ingenting där. Jag fortsatte längre bort efter en ås. Av en händelse råkade jag vända mig om, och där stod grabbarna och pekade ned i det buskage, som jag tidigare passerat. Snabbt tillbaka. «Han är inne i videsnåret», viskade Kjell, och knappt hade jag fört upp kameran till ögat, förrän vargen kom utrusande ur buskaget ned på stranden. Kameran surrar. Vargen, som upptäcker, att den är inringad, kastar sig runt i ett varv och störtar sedan rakt ut i vattnet. Den simmar inget vidare, och vi hinner ta fina bilder, innan den rusar upp på stranden längre bort och ilar iväg som ett vått streck. Först efter ungefär en kilometer stannar den, vänder sig

*Fig. 3. Senare träffade vi på varg vid ett flertal tillfällen.
Foto B. Windelhed.*

om ock skakar vattnet ur pälsen. Det var en polarvarg — gråvit i pälsen. Senare träffade vi på varg vid ett flertal tillfällen, och oförglömliga är de kvällar vid lägereld och i tält, då vargtjuten skar genom luften, och meddelanden skickades från varg till varg — meddelanden, som vi inte förstod, men trodde oss ana innebörden av.

Myskoxar.

I trakterna av där Hanbury River flyter ut i Thelon River kommer skogen tillbaka ett tag för sedan helt försvinna. Området heter Thelon Game Sanctuary och har fredats från all jakt. Gevär, som förs genom detta område, måste vara plomberade. Jag hade en lång lista på djur, jag ville se och filma. Grizzlybjörnen fick jag inte se, men vad begär man? Däremot

Fig. 4. Tågning uppför Lockhart River uppe på tundran norr om Artillery Lake. Foto A. Lindgren.

fick vi vid ett flertal tillfällen se och studera myskoxar, dessa enorma urtidsdjur, som lyckats överleva istider och det hårda klimatet där uppe. I området finns kontinentens största myskoxhjord.

Caribous.

Man uppskattar att det på 1800-talet fanns åtta miljoner caribous, vildrenar, i norra Kanada. Cariboun har minskat katastrofalt i antal och för detta fick vargen först skulden, vilket gjorde att man nästan utrotade vargen. Det har visat sig att det är människan själv, som genom rovdrift decimerat antalet caribous. Reglering av jakten har medfört, att antalet caribous sakta ökar igen, och antalet är nu uppe i ca 500.000. En dag hade vi turen att få se en hjord på flera hundra djur sinna över Thelon River alldeles framför våra kanoter.

En och annan laxöring.

Hade det inte varit för fisket, så hade vi fått knappt med mat! Vi hade med oss frystorkad mat från Sverige och köpte ytterligare sådan i Kanada, men det visade sig, att vi åt mycket mera än vi hade planerat utifrån vår erfarenhet från tidigare långfärder i de nordiska fjälltrakterna. Som tur var, så var

tillgången med fisk större än vi vågat drömma om. Vi kompletterade med fisk till nästan alla mål. Tre till femkilos laxöringar hörde till det vanliga. För det mesta kokade vi fisken, men ibland stekte eller halstrade vi den. Tillgången på fisk var så god, att vi ofta inte brydde oss om att rensa fiskerna utan bara skar loss filéerna — en teknik, som Erik så småningom blev specialist på. Vi gravade mängder med fisk. I Rolfs och Eriks kanot var hela tiden över tundran en bytta med gravfisk på gång. Vi körde med en del socker och två delar salt och så, en sten ovanpå alltihop i byttan som press. Det var fantastiskt gott — oftast lade vi den gravade fisken på det bröd vi dagligen bakade i stekpannorna.

John Hornby.

Vi besökte resterna av en timmerhydda, som tyst berättade om ett vildmarksdrama. År 1927 gav sig en engelsman, John Hornby, tillsammans med två unga kamrater hit upp «to live off the land», leva av vad landet gav. De litade till de caribouhjordar, som årligen brukade passera, men detta år kom inga caribous. Först dog John Hornby av svält, sedan den ene av de unga grabbarna. Den andre grabben förde dagbok, och som den ende överlevande såg han äntligen en caribouhjord komma gående nere på Thelon Rivers is, men han var då för svag att ta sig ned till älven och dog han också. Två år senare återfann man kropparna. De ligger nu alla tre begravade intill resterna av den hydda de byggde.

Möte med eskimåer.

Vi lämnade skogen bakom oss för andra gången och måste nu lasta torr granved i kanoterna. Veden skulle räcka de återstående 300 kilometer fram till Baker Lake. Nu var det lika kargt, som på högfjället — varken vide eller dvärgbjörk växte här. Den 11 augusti stötte vi på några bälten av fjolårsis, som vi lätt forcerade. Så, äntligen spår efter människor! Stenrösen som var manshöga. De kallas inukok på eskimåiska, stenmän. Dessa rösen var gamla. De markerade ingen led. Eskimåerna ville aldrig förflytta sig längre bort på okänt område än att de hade

Fig. 5. Uppe på tundran träffade vi den eskimå, som enligt uppgift var den ende som fortfarande levde året runt ute på tundran. Foto B. Windelhed.

synkontakt med en inukok. Om de skulle längre, byggde de en ny inukok och hade på så sätt hela tiden kontakt med sitt folk. På en del ställen stod rösen i långa rader och hade då haft uppgiften att styra vildrenshjorderna i riktning mot någon plats där jägarna legat på lur. Vi träffade även på lämningar från senare tid. En dag såg vi ett vitt tält och lade till. I tältet bodde en eskimå med sin tio-årige son och väntade på att cariboun skulle komma. Eskimån kunde inte tala enkelska, men med hjälp av gester, miner och grabben, som lärt sig litet engelska i skolan, lyckades vi språka riktigt bra. Vi blev inbjudna i det 2 x 3 meter stora ryggstältet av vit kraftig duk, och det saftiga renkött, som vi fick, smakade fantastiskt gott. Senare fick vi höra att denne eskimå skulle vara den ende, som fortfarande levde

året runt ute på tundran. Att grabben inte var så bra på engelska kanske hade sin förklaring i att han enligt vad det berättades, smet från skolan, när han fick chansen för att få vara hos sin far. Övriga eskimåer bor nu i små samhällen längs Hudson Bay.

Farley Mowat har beskrivit inlandseskimåernas fruktansvärda öde i sina böcker, «People of the Deer» och «The Desperate People». Mycket generaliserat gick det till på följande sätt: Inlandseskimåernas kultur baserade sig helt på cariboun. Trots detta var de inte nomadiserande utan jagade cariboun, när den passerade på sina årliga vandringar. Så kom den vite mannen och gav dem gevär, för att de skulle jaga pälsdjur, huvudsakligen polarräv. För skinnen fick de mjöl mm. Priset på pälsdjur gick ned ute på världsmarknaden. Handelsmannen flyttade. Eskimåerna kom med sina skinn, men handelsmannens stuga stod tom. Nu stod de där med sina rävsinn, utan något cariboukött, och cariboun hade passerat för året. Många svält ihjäl. Den vite mannen förde med sig olika sjukdomar som eskimåerna inte hade immunitet mot. Epidemier bröt ut. Vid sekelskiftet fanns det ca 2000 inlandseskimåer och vid slutet av 1950-talet bara några få kvar, och de hade flyttat till kusten. Svält och sjukdomar hade utrotat inlandseskimåerna. Detta her skett i nutid!

Framme i Baker Lake.

Motvinden förföljde oss längs så gott som hela Hanbury och Thelon River. Ett tag låg vi fyra dygn efter vår färdplan, och det gjorde oss litet stressade, eftersom vi under den sista delen av färden skulle passera tre stora sjöar, och vi visste, att höststormerna från Hudson Bay skulle komma i slutet av augusti. Tre av oss hade pressen på sig att hinna med ett charterflyg hem. Över den första sjön, Beverley Lake, hade vi hård motvind, kanoterna stampade upp och ned men inte framåt. Då lade vi om dygnsrytmen, och paddlade på nätterna istället, eftersom vinden mojnade då. Framme vid Aberdeen Lake, den största av de tre sjöarna, trodde vi knappt våra ögon. Sjön låg spegelblank! Vi gled iväg just innan solen gick upp. Det var kyligt i luften, och vi hörde tranorna trumpeta inöver tundran. Molnens

undersidor färgades röda och framför oss smälte det isblå vattnet i fjärran ihop med himlen och den lättande morgondimman.

De sista 90 kilometrarna fram till Baker Lake gick snabbt utför i stark medström. För trettio år sedan fanns bara ett par byggnader i Baker Lake. Eskimåerna levde utspridda i igloos på vintern och tält på sommaren. Nu har alla flyttat in till Baker Lake. Till och från Baker Lake tar man sig med flyg från Churchill vid södra delen av Hudson Bay, dit det leder en järnväg. Godset till Baker Lake skeppas med båt under tre hektiska veckor. Vi kom till Baker Lake den 17 augusti och först veckan innan hade årets första båt anlänt. Isförhållandena i Hudson Bay är tydligen besvärliga. Bengt och Kjell stannade två veckor i Baker Lake för att studera livet där, medan vi andra måste flyga direkt hem. Vi ska inte förneka, att vi de sista veckorna ofta tänkt på det ögonblick, då vi varmt och myggfritt skulle få luta oss tillbaka i flygfåtöljerna och bli uppassade. Speciellt de sista dagarna av färden hade vi drömt om alla de delikatesser, vi skulle äta, när vi kom hem. Men, vilken färd vi fått vara med om! 1700 km paddling genom en av världens största vildmarker. Vilka upplevelser — vilka möten med natur, djur och främmande kulturer! Vi kände suget i magen, när vi såg tundran försvinna under oss, och vi flög ut över Hudson Bay. Drömmen fanns där redan, — drömmen om att någon gång få komma tillbaka.

Hus på Jan Mayen 1930

Av Johannes Lid.

Hollændartuftene i Kvalrossbukta.

Tett ved strandi i Kvalrossbukta (se kart s. 84) er det rester etter 7 hus bygde av hollendarane antakeleg i 1617. Mykje av golvplankane og rester av stolpar står enno att, men er no sterkt nedsanda av flygesand, so det er lite synleg. Straks sørum desse hustuftene sette ein hollandsk ekspedisjon under kommando av kaptl. H. J. van der Stad på Hr. Ms. «Nautilus» i 1930 upp ein stor granittstein som vart fastsegmentert til fjellet. I steinen er innhogt:

OUTGERT JACOBSZ VAN GROOTEBROEK
EN ZIJNE 6 HOLLANDSCHE MAKKERS
ZIJN IN APRIL 1634 HIER BEZWEKEN
BIJEENE POGING TOT OVERVINTERING

Østerrikaren.

Desse husa vart bygd sumaren 1882 av den østerig-ungarske vitenskapelege ekspedisjon som overvintra her 1882—83. Husa står framleis, men er dårlege. Eit stykke uppe i bakken nord for Stasjonshuset er ein grav med ein 2,5 meter høg kross av drivvedstokkar. På ei koparplate står:

Vormeister Thomas Viscovich Matrose österreichischen Schiffes Pola. Geborn 1860 in Albona. Gestorben 15-7-1882 in Jan Mayen.

Huset har vore nytta til å overvintra i av fangstfolk frå Tromsø. Husa er av grev Wilczek gjeve til den danske stat, men ein norsk fangstmann Anders Andersen har og papirar på at han kan bruke husa. I vindaugskarmane fann eg desse noteringane:

August Hansen og Co har overvintret her i 4 aar
fra 1917—1918

*) (Dette manuskript har vært oppbevart på Norsk Polarinstitutt, og det trykkes her med tillatelse fra hans kone. Det er noe forkortet og omarbeidet av Odd Lønø.)

1920—1921 Jan Mayn Lørdag den 4-12-26

1924—1925

1926—1927

For han Kjyve Ludolf Schelderup 1 aar

Torleif Bakland, Tromsø 14-6-1928. 22-7-1928.

K. Hol, Aug. Hansen, G. Ingebrigtsen. Har overvintret her
1926—27. Daarlig fangst, masse fangstfolk, flere fangst-
folk end Ræv!

På fjellryggen vest for Stasjonshuset er det tri graver. Den
midtre er no utan kross, dei andre små simple krossar med på-
spikra blyplator med innhakka punktsskrift:

Den nedste: PEDER OLSEN HUKØ DØDE 1911.

Den øvste: AKSEL JAKOBSEN. DØDE 1911 FRA
TROMSØ.

Andersenhytta.

På nordsida av Nordlaguna er bygt upp eit hus av to rekkjer
drivstokkar som er lagde saman til møne uppe. Det ser mest ut
som eit gammalt naust. Det har vore køyplass til eit par mann,

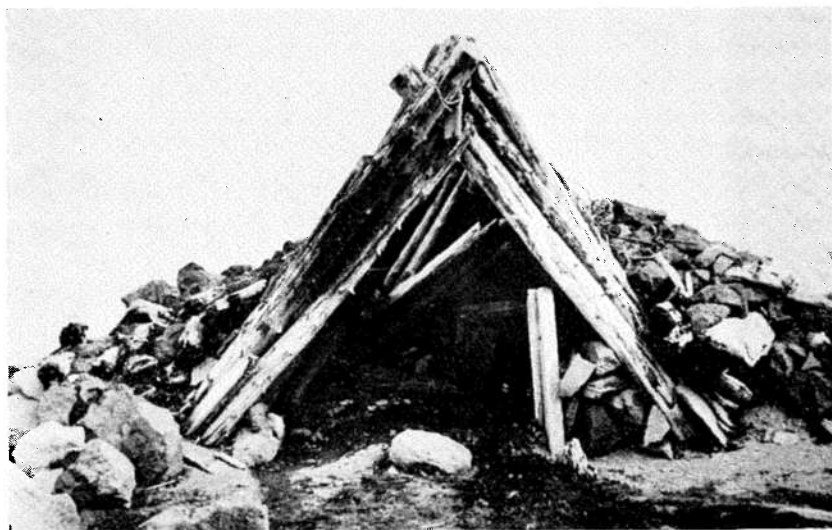

Fig. 1. Andersenhytta, bistasjon bygt av Dobbelt-Anders 1908.

Foto K. Lundquist 1951.

men no er huset so gise og ihopsige at det vil vera lite og inkje ly å finna der. Huset er bygt av Anders Andersen i 1908.

Haugenhytta.

I den austre del av Haugensanda ligg Haugenhytta (Bil ete i Naturen 1924). Det er eit 5 x 6,5 meter stort høgt hus med sjå bygt av bord av Anders Andersen og Sivert Eide (Stor-Sivert) i 1908. Stor-Sivert døde her i 1909 av skjorbuk og ymse andre sjukdomar, og er gravlagd ca. hundrad meter sørvest for huset. Gennadi Olonkin hadde i 1928 reist ein kross på gravi, og sett ei minneplate på den:

SYVERT EIDE 1909.

På hytta finn ein desse innskriftene:

Camp Dobbel. Opført av Anders Andersen, Tromsø 1908.

Overdrat Birger Jacobsen, Kristiania.

Birger Jacobsen, Anders Andersen, Terje Tyholdt.

Jan Mayen, August 1921.

Gamma ved Sørlaguna.

På strandvollen rett sør for Søyla er det restar etter ei gamle bygt av drivved av Anders Andersen i 1908. Det har nok ikkje vore rart hus etter som det ser ut til. No står det berre fire stokkar att.

Jacbsenhuset.

Denne hytta vart bygd av Anders Andersen (Dobbel-Anders), Birger Jacobsen og Terje Tyholdt i 1921, og den ble, etter hva Finn Devold fortel, blåst burt vinteren 1923—24. Den stod um lag på same tuft som Joestinhuset.

Hageruphytta på Nord-Jan.

Denne hytta ligg 350 meter aust for strandi i Krossbukta og tett inn til det stupbratte fjellet med breer som heng ned mest til hytta. Hytta ligg innunder ein liten hump som liver der for

Fig. 2. Hageruphytta bygt 1924. Veggene som vender ut frå fjellet var rivne vekk av vinden i 1930.

skred og steinsprang. På døri står: «Dette hus tilhører J. Hagerup Tromsø 17-8-1919 J.H. H.K. H.R.» Hytta er bygt i 1924 av Hagerupekspedisjonen som lå her vinteren 1924—25. Datoen 17-8-1919 er ei tilsniking på grunnlag av Hagerups anneksjonskrav mot den norske stat. Det største romet som var 3 x 3 meter, har vore knust av skred eller storm vinteren 1929—30. Det er dei veggene som vender ut frå fjellet, som er rivne vekk.

Hytta er bygt av bord og trekt med tjørepapp. Det er noko livd for skred i den humpen ho står innåt, men store steinsprang og skred med is og stein har gått tett forbi på bae sidor. Eg var der to gonger. Det var ein mindre koseleg plass å bu på. Um lag kvart korter kom det rapande store steinar og isklumpar ned or berget, og det dunde stadig som torebrak. Vatn var det her som ellers på Jan Mayen vanskelig um. Utpå sandsletta omlag 500 meter frå hytta er det ei lagune med gulgrønt litt brakt vatn som til nød kann nyttast. Is er det elles råd å finna uppe i urdi ein fem minutts veg frå hytta. På sanden vestover mot strandi er det rikeleg med drivved.

Den norsk radiostasjonen.

Radiostasjonen ved Jamesonbukta er bygd hausten 1921 av Hagbart Ekerold. Husi som sidan 1921 har vore påbygde fleire gonger, ligg uppe på sletta i omlag 20 meters høgd over havet, og omlag 150 meter frå brinken mot sjøen.

Stasjonshuset inneheld 13 rom forutan eit sauefjøs og eit gri-sehus. På veggen utanfor ytterdøri er oppslege eit emaljeskilt med innskrift: Øen Jan Mayen tilhører Det Meteorologiske Institut, Oslo, Okkuperet 1922 og 1926.

Schjelderuphytta.

I Sørbukta, helt sør på øya, vart det i juli 1924 bygt ei hytte av Schjelderups fangstfolk, Anders Andersen frå Fauske og Karl Øines. Huset stod ved dei fyrste lavaknausane når ein kjem innover frå sjøen. Schjelderups folk som sist overvinttra her 1928—1929, brende hytta då dei reiste frå Jan Mayen hausten 1929. Det var ingen restar av mur eller anna av tufti som kunne visa kvar sjølv hustufti hadde vore, og det var fyrst då me fann kvar bardunene hadde vore feste at me fann plassen. Som ved dei fleste andre hyttone var det ogso her v andt um vatten. Det var fyrst inne under skråningen av Arnetkkrateret at der var ei liti lagune med ganske bra vatn. Denne vesle laguna som låg nokså godt gøymd millom lavaknausane, viste um lag 30 cm flo og fjøre.

Finn Devold fortel at um lag 400 meter aust for Schjelderuphytta bak ein lavaknaus ligg nokre restar av eit skur bygd i kvalfangstida. Borda har vore satt saman av håndsmidde spikrar.

Hus aust for Haugenhytta.

Aust for Haugenhuset stod fyrr eit hus som brann ned i juli 1924.

Joestinhuset.

Huset ligg nær strandvollen på nordvestsida av Nordlaguna. Det er bygd sumaren 1926 av amerikaneren Henry Joestin og sunnmøringen Nils Garnes. Det er 3 rom og det er bra å bu i for tri-fire mann. På strandvollen er det mengder drivved og i

laguna tett ved er det godt vatn. (Bilete av huset i Norge vårt land.)

Sunnmørhuset på Nord-Jan.

Dette huset ligg på sletta i Krossbukta i austkanten av sandfeltet der dei låge og flate lavaknausene teg til. Det er um lag 400 m frå strandi og um lag 250 m nord for Hageruphytta. Huset er bygt av sunnmøringane Karl Breivik og Andreas Håkonsholm som overvintra her i 1926—27. Det blei aldri bygd helt ferdig. Dei to budde i Hageruphytta og brukte den hytta dei bygde til reservehytte.

Annahytta.

Ho er bygt hausten 1926 av radiostasjonens folk Gustav Øines og Finn Devold på ein liten haug upp i frå strandi. Når ein kom over land nordover uppe på dei høge brinkane so var det ein forferdeleg bratt nedgang til hytta. Den beste veien var langs fjøra om veret var godt nok. Det fyrste namnet på hytta var Anne Serines Nedkomst av di kona til stueren på radiostasjonen Anne Serine hadde ein sers vanskeleg fødsel.

Hytta er liti og skral og bygd av rekved og tetta med tjørepapp. Det hadde aldri vore omn i hytta og berre ein eller to kunne bu der for ei kortare tid.

Camp Helene.

Camp Helene eller berre Helenehytta er bygd hausten 1925 av kokken på radiostasjonen Kvive Andersen (Enkel-Anders). Namnet på hytta er etter kona til Kvive. Ho er bygd av plankar og kledd med tjørepapp. Hytta er tett og god, men liti, um lag 1,8 m i firkant og 1,7 m høg. Det er ein liten omn og ein sovebrisk so eit par mann kan bu der ei tid. Eit revebur er bygd innåt veggen. (Se s. 97).

Camp Margarete.

Camp Margarete eller Margaretehytta ligg ved Titelbukta. G. Øines begynte å byggja på ho i 1926. Fritz Øien og Roald Øien bygde den ferdig av bord hausten 1929. Den er um lag så stor som Helenehytta og like god. Over døri står: «Camp Margarete»

rete 1929 Bygd av F. og R. Øien 10/10». Namnet er etter kona til Fritz Øien. (Se s. 103).

Vatn må ein hente i ei elv som er ein halv times veg unna. På strandi ligg store haugar av drivved, noko av det største timmeret som finst på Jan Mayen.

På strekningen frå Sørbukta til Kvalrossbukta er lavaen svært oppbroten og uregelmessig og med djupe hol og groper. Mange plasser er det dessutan overvakse med eit tjukt og seigt tepe med gråmose, og heile denne strekningen er difor noko av det fælaste til å ta seg fram i på Jan Mayen.

Hus i Engelskbukta (Olsbu).

I Engelskbukta ligg store røyser av drivved. Midt uppe i ein av dei største timmerhaugane um lag 200 meter frå strandi var det mest eit halvferdig hus bygd av drivved. Det er ment å bli av same storleik som Helenehytta. Kvive Andersen fortel at det var fangstfolka til Schjelderup som begynte på denne hytta i 1928. (Se s. 107.)

Fig. 3. Revehuset bygt 1929. Det er ei felle for fangst av levande rev.

Revehuset i Guineabukta.

Dette «huset» er grovt ihoptimra av runde drivstokkar i fire umfar. Ovanpå er lagt tett med stokkar til tak. Huset er 2,5 x 1,5 meter og 0,9 m høgt.

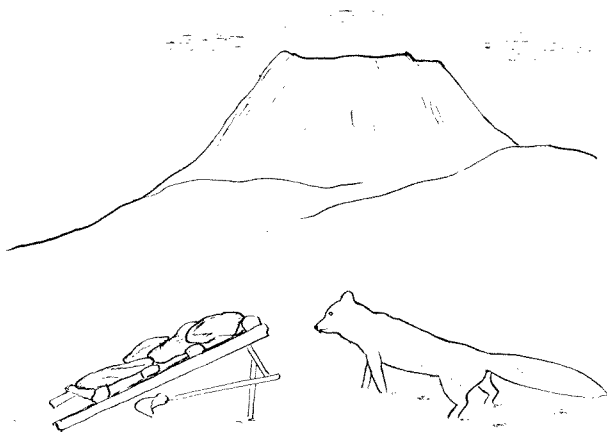
Det er bygd av Hagerups fangstfolk i 1929 som planla en overvintring som det ikkje blei noko av. Det går ikkje an å bu i det og det må ha vore brukt som revefelle.

Norske fangstmenns overvintringer. Del 2 Jan Mayen.

(The Norwegian winter hunting expeditions.

Part 2, Jan Mayen.)

Av Odd Lønø.

Forord.

Som omtalt i første del av Norske fangstmenns overvintringer, (LØNØ 1972) så varte den første periode av de frivillige overvintringer bare fram til 1866. Så har vi et langt opphold i virksomheten. Først i 1893 tok de frivillige overvintringer til igjen, og noen år etter 1900 hadde de et langt større omfang enn tidligere. Det ble raskt mange om fangstfeltene på Svalbard, og en søkte etter nye felter. Jan Mayen var et av de nye fangstfelt som ble prøvet.

Oppdagelsen av Jan Mayen tilskrives hollenderen JAN CORNELIUS MAY som fant øya på en reise i 1614 (Jan Mayen 1929).

De første båtene som kom til Jan Mayen, oppdaget store mengder med grønlandshval. Det utviklet seg raskt hvalfangst rundt øya, vesentlig av hollendere og engelskmenn. Kokørier

ble satt opp på land flere steder. Den stammen av grønlandshval som holdt til eller trakk forbi Jan Mayen, tålte ikke det store jaktpresset og ble utryddet. Allerede i 1642 er hvalfangsten ved Jan Mayen opphørt (Jan Mayen 1929).

Den første overvintring på øya var i 1633—34. Syv hollendere ble satt i land for å passe på anleggene og observere hva som skjedde om vinteren. Alle døde om våren av skjorbuk (CHURCHILL 1746).

Ingen fangstmenn hadde interesse av Jan Mayen etter at hvalen var blitt utfanget. Neste overvintring var først i 1882—83 da den vitenskapelige østerrikske ekspedisjon overvintret (CHAVANNE 1884).

De første som drev landfangst på Jan Mayen var nordmennene. Det var øyas bestand av polarrev som lokket. Den første norske overvintring var i 1906—07, og bortsett fra en delvis kanadisk finansiert ekspedisjon har alle fangstekspedisjoner på øya vært norske.

I 1921 ble det opprettet en norsk Radio- og værstasjon på øya. Denne ble året etter lagt under værvarslinga for Tromsø og var i drift til september 1940, da ble stasjonen evakuert på grunn av krigen. Radiostasjonen var i disse årene bemannet med tre mann, og disse fanget en del rev. Dette hadde en viss økonomisk betydning for radiostasjonens folk i de første fem—seks år. Dette forandret seg raskt da revebestanden gikk sterkt tilbake, og prisene på rev avtok.

I tiden 1921 til 1929 var det 5 fangstekspedisjoner som overvintret. I dette tidsrom var det derfor en del konkurranse om reven på øya mellom de rene fangstfolk og radiostasjonens folk som hadde fangsten som en ekstrainntekt.

I mars 1941 ble stasjonen igjen opprettet av de norske styrker i England, og den var i drift krigen ut og til juli 1945 da den ble overført til Værvarslinga for Nord-Norge.

Den første norske overvintring på Jan Mayen, 1906—07.

I 1906 rustet konsul J. GLÆVER i Tromsø ut en ekspedisjon som skulle til Jan Mayen for å fange rev. Den bestod av tre mann, DANIEL JOHANSEN, JACOB JAKOBSEN og PET-

TER PEDERSEN. Vi vet svært lite om denne overvintringen da alle omkom på hjemveien. Høyst sannsynlig har denne ekspedisjonen bare brukt det store huset, Østerrikeren, som stod igjen etter den østerrikske vitenskapelige ekspedisjon i 1882—83, uten bistasjoner. Det er ikke noen steder nevnt noe om hus eller bistasjoner som er bygget av denne ekspedisjonen. I begynnelsen av juli 1907 hadde skipper GRØDAHL kontakt med fanget, og han meldte at de hadde fått 130 rev og 1 isbjørn (Tromsø 1907, nr. 54).

Skuta «Laura», som fanget bjørn og moskusokser på Nord-austgrønland, skulle hente overvintrerne på veien hjem, men den ble fast i isen og drev med den i 6 uker. «Frithjof» ble derfor den 25. september sendt ut for å søke etter «Laura» og hente GLÆVRS ekspedisjon på Jan Mayen (Tromsø, 1907 og YTREBERG 1962).

«Frithjof» kom til Jan Mayen 30. september. Den tok overvintrerne ombord og la igjen beskjed til mannskapet på «Laura» at den gikk for å leite etter dem langs iskanten. «Laura» ankom Jan Mayen allerede dagen etter og fortsatte hjem til Tromsø (Tromsø 1907, nr. 80). Uheldigvis hadde de to skutene omgått hverandre.

Straks etter at «Frithjof» hadde forlatt Tromsø, hadde den fått en lekkasje, men den fortsatte likevel videre. Etter å ha vært på Jan Mayen gikk den 20 mil nordover til iskanten og søkte et par dager der. Så blåste det opp til storm, og «Frithjof» måtte komme seg ut av isen. Sjøene ble etter hvert verre og verre, og de brøt i stykker lukene til maskinrommet. Den tok inn så mye vann at maskinen saknet. Mannskapet forsøkte å utbedre skadene. Lekkasjen hadde tiltatt, og ved siden av maskinpumpene måtte de bruke pøser. Alle arbeidet uavbrutt i to døgn. De hadde til slutt ikke annet å gjøre enn å søke nødhavn på Island. Den 5. oktober drev «Frithjof» i fjæra på Langanes på Island. Maskinist ELIAS SAMUELSEN var den eneste av de 16 ombord som berget livet. Han forteller: «Det gik i en Ruf, og saa var det forbi. Jeg stod lige ved en Redningsbaad, da Sjøen kom. Saa greb jeg i den og gik med den tilsjøs. Siden fik jeg tag i en Planke og drev i land paa den».

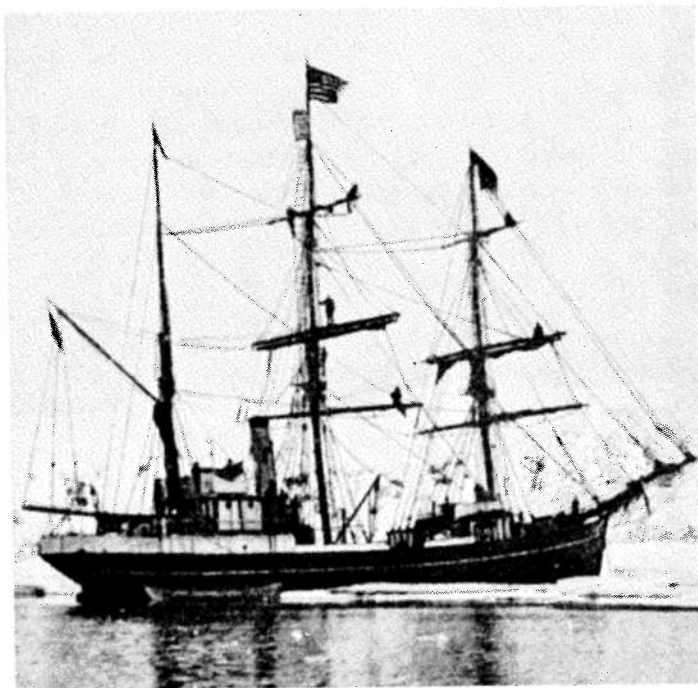

Fig. 1. «Frithjof» som forliste på Langanes på Island i 1907 med alle fra første overvintring og 12 av mannskapet — bare én berget livet. «Frithjof» which wrecked on Langanes in Iceland 1907 with the three men from the first wintering and 12 of the crew — only one was rescued.

I det han kom i land, så han at skuta var brukket i to. På forskibet var det tre mann, men straks etter kom det en sjø og skyllet dem vekk. SAMUELSEN ble på stranda i noen timer og så 12 av sine kamerater drive døde i land. Etter å ha gått i 12 timer traff han folk (Tromsø 1907, nr. 86 og 94).

De tre fangerne, som lå på Jan Mayen denne vinteren, var de første norske som tok meteorologiske observasjoner her. Meteorologisk institutt i Oslo hadde sendt med instrumenter, men alt gikk selvfølgelig tapt (Tromsø stiftstidende 1906, nr. 47).

Som tidligere nevnt hadde skipper Grødahl fått oppgitt fangsten til 130 rev og en bjørn. HOEL (1949) oppgir 200 til 300 rev. Hvilke oppgaver som er riktige, er ikke mulig å vite, men i fig. 7 er brukt GRØDAHLS tall.

Haugen-ekspedisjonen 1908—09.

Maskinist SAMUELSEN, som overlevet forliset med «Frithjof», fortalte om den store blårevfangsten de første overvintre-
ne på Jan Mayen hadde gjort. Mange fangstmenn ønsket å være
med på en slik fangst av verdifull blårev, så i 1908 var det plan-
ner om flere ekspedisjoner til Jan Mayen, men bare en kom av
gårde. Fra Tromsø reiste en ekspedisjon på 6 mann, rustet ut
av LARS L. HAUGEN (Tromsø, 1908, nr. 53). Leder var AN-
DERS ANDERSEN (DOBBEL-ANDERS), bror til CLAUDS
ANDERSEN, rederen for mange fangstekspedisjoner.

Ekspedisjonen brukte Østerrikeren til hovedstasjon. AN-
DERSEN hadde fått bruksrett av grev WITCZEK til disse huse-
ne. De bygget en bistasjon, Andersenhytta, på nordsiden av
Nordlaguna. Så bygget de et godt hus, som har fått navnet Hau-
genhuset, 6 km. sørvest for Østerrikeren. Videre hadde de en
bistasjon i Kvalrossbukta (Kvalrossgatt) og en bistasjon, en
gamme, vest ved Sørlaguna (LID 1974). Denne ekspedisjonen
bygget ut og fanget på terrenget fra nord for Nordlaguna og sør-
over i Engelskbukta.

DUC D'ORLEANS (1911), som i 1909 besøkte Jan Mayen på
sin tur til Grønland med «Belgica», forteller at han traff over-
vintre-erne. Overvintre-erne fortalte at da de så «Belgica» komme,
trodde de det var båten som skulle hente dem. De ble skuffet da
de oppdaget at de hadde tatt feil. De hadde vært på øya siden
juli måned året før, og en hadde dødd av skjærbuk i løpet av
vinteren. En av fangerne, en stor kar, var syk og nedtrykt og
trodde han var forlatt. Han spurte om de ombord i «Belgica»
hadde noe sitronsaft til ham. Han ble sendt ombord til legen til
undersøkelse, og han fikk medisiner. Overvintre-erne fortalte
at de om høsten hadde matet revene, og etter en tid hadde de om-
kring 30 rev daglig ved huset. Ved siden av slagfeller hadde de
brukt kassefeller for fangst av levende rev. De hadde tre levende
blårev i en innhegning. Om vinteren hadde de i ledige stunder
skåret ut knivskaft og lignende ting i kvalrossstann.

Etter Tromsø (1909, nr. 59) hadde SIVERT EIDE fra Nord-
fjord, vanlig kalt STOR-SIVERT, dødd i februar av skjærbuk.
De andre hadde hatt, i følge avisen, en god vinter med god
fangst: 110 blårev, derav tre levende, og 33 kvitrev.

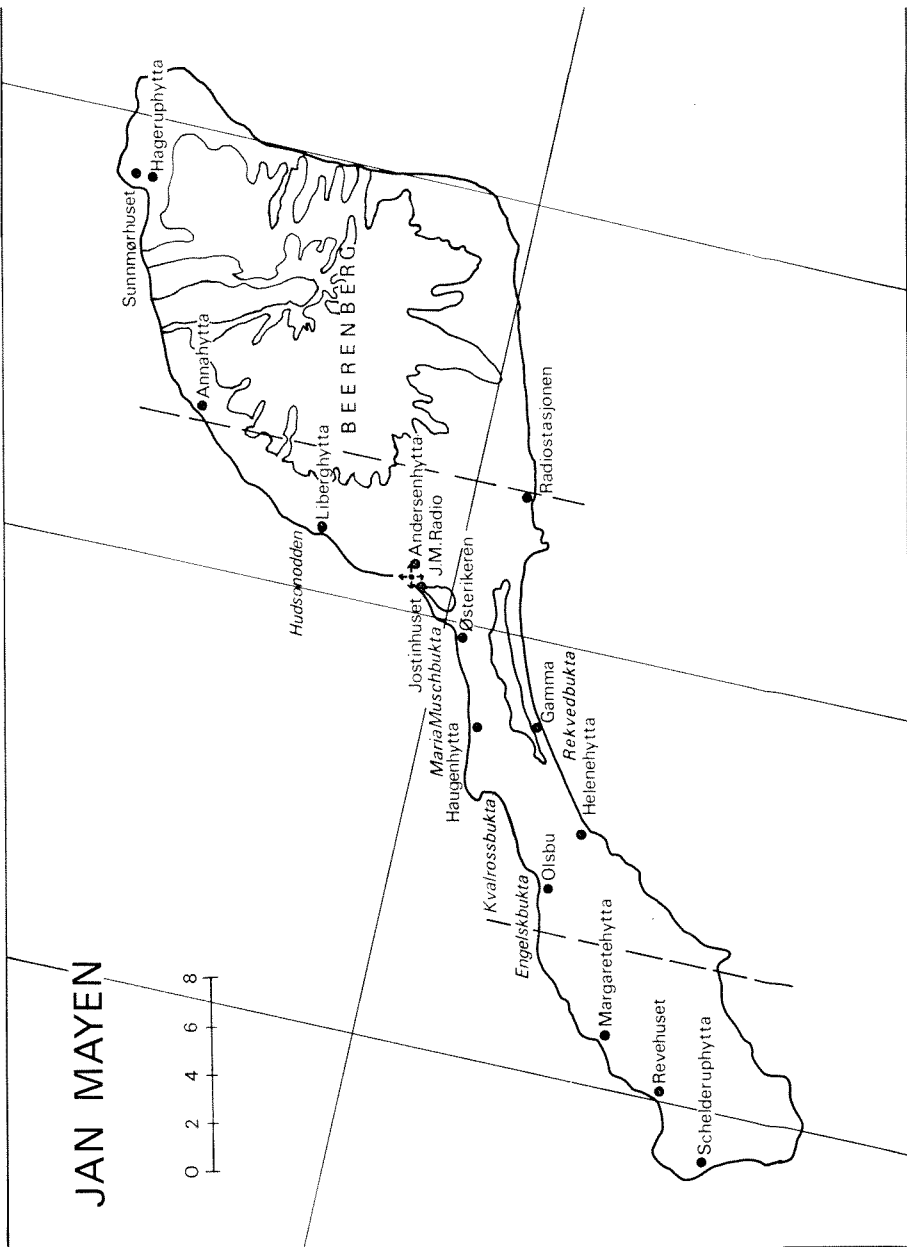

Fig. 2. Jan Mayen med fangsthytter inntegnet. Flere av hyttene eksisterer ikke lenger. De strekede linjer markerer grensene for BIRGER JACOBSENS anneksjon av Midt-Jan i 1921. Jan Mayen with the trappers huts. The dashed lines mark the border of the annexation of BIRGER JACOBSEN in 1921.

Haugen-ekspedisjonen 1910—11.

LARS HAUGEN, Tromsø, rustet sommeren 1910 igjen ut en fangstekspedisjon til Jan Mayen. Den bestod av 5 mann. Leder var PEDER OLSEN fra Hukø.

Ekspedisjonen gikk fra Tromsø i slutten av juli (Tromsø 1910, nr. 59). Det er ingen opplysninger om hvor den fanget, men den har sikkert brukt de samme hus og det samme terreng som HAUGENS ekspedisjon to år tidligere.

Etter Tromsø (1911, nr. 65) klarte bare tre mann, JENS WILHELMSEN og JOHAN OKSAAS fra Tromsø og JOHAN PEDERSEN fra Salangen, å komme gjennom vinteren. De kom til Tromsø i midten av juni. AKSEL JACOBSEN fra Tromsø ble syk i desember. Han fikk vondt i benene og ble slapp og uvel og måtte holde sengen. Han døde allerede 25. februar. OLSEN ble syk av skjørbuk i mars. Han mistet tennene og ble avkrefte og døde 3. mai.

De tre gjenlevende, som var friske hele vinteren, spikret kister og la de døde ned i full hyre slik de lå i køya. De ble begravet i en steinrøys, og et kors ble satt over graven som ble forsvarlig innmurt så ikke bjørn eller rev skulle komme til.

Ekspedisjonen hadde hatt rikelig med proviant, og husene var gode. Været hadde vært gjennomgående dårlig. Fangsten ble 52 rev og 4 hvite rev.

Hagerup-ekspedisjonen 1917—18.

Sommeren 1917 rustet JOHAN HAGERUP, Tromsø, ut en fangstekspedisjon til Jan Mayen. Den bestod av leder ARTHUR OXAAS, hans bror JOHAN, ANTON EINARSEN og AUGUST HANSEN som var sønn av forfatter LARS HANSEN.

De forlot Tromsø 15. august og hadde losset alt på land den 10. september. De brukte Østerrikeren til hovedstasjon og Haugenhuset til bistasjon. Ekspedisjonen er godt beskrevet av OXAAS (1955). Vi skal her gjengi hva AUGUST HANSEN (1918) forteller i sin dagbok.

Om høsten samlet det seg en del rev rundt huset, og de ble matet med salt kjøtt. Saltkjøttet skulle være folkemat, men da det var bedervet, så ble det revemat i stedet. Den 5. oktober tar de den første reven, og det står i dagboken: «Fremdeles samme

veir, delvis sne. I dag har vi hatt 21 blå- og 3 kvitræver ved huset. Da den ene kvitræven kom inn i stuen til oss og den viste seg å være meget fin slo vi den ihjel. Johan har flådd og spilet den.» De hadde mye selskap med revene, den 13.10 står det: «I dag morges gikk vi alle 4 tilbake til hovedstasjonen. Da vi kom dit, kom alle rævene i møte med os, det var noksaa artig at se. Vi slog ogsaa 2 blaaræver ihjel her.» Det var en sulten flokk de hadde rundt huset, og det foregikk ikke uten mén, den 17.10 står det: «Har ogsaa idag slaat ihjel 3 blaarev. Vi er nødsagen at plukke en del av de værste slaastere av veien, da dem ellers slaast og river hverande sund.» I november var revepelsen fin. De fanget da reven ved å lokken den inn i huset og stenge døra. Det var lettvindt, og dessuten kunne de kontrollere om pelsen var fullgod før de klubbet reven ned. De fikk 105 skinn på den måten.

De hadde ogsaa bygget ut terrenget med slagfeller og sakser, og utover høsten tok de fin fangst. Terrenget var dobbelt så stort som ekspedisjonen før dem hadde brukt. De regnet med en 8 timers gange for å røkte terrenget fra hver hytte.

Alle tre var vel fornøyd med fangsten. De var jo ikke vant med slik mengde rev på Svalbard, og så var det jo nesten bare blårev. Den 31. desember står det: «Svær storm fra Ø og kov. Vi har holdt oss inne, og fordrevet tiden på vanlig vis. Av fangst har vi det hele fått 232 blårev og 20 kvitræv, så det har vært et godt år for os. Desuten har vi været, og er friske, saa vi med glæde kan takke for det gamle aar, og ønske os, og Dem som hjemme er, et godt nyaar. Haaber at enhver av os hjælpes frem til det gode.»

De fire hadde hugget godt inn i revebestanden på øya. De merket etter hvert at det ikke var så mange igjen. Den 16. januar står det: «Redskapene ettersett og i orden. Intet at se. Da her nu er saa godt som frit for ræv, ser vi ikke mere end 2 ganger om uken til redskaberne.» Og den 1. februar: «Alle redskaber etterset og i orden. Fik intet og saa ikke spor efter ræv heller. Her er andtagelig ikke mange ræver igjen, saa vi kommer andtagelig til at slaa ned felderne for ikke at gjøre det eldeløst.»

Foruten rev er det ikke mye annet for en pelsjeger å fange

på Jan Mayen, men de fikk da kontakt med bjørn. Den 30. januar skjøt de den første bjørn. Fra midten av mars til slutten av mai har de drivis rundt øya. Den 18. mars har de besøk av bjørn: «Har idag vært paa andre stationen og gjort rent, samt spikret igjen vindu og dører. I eftermiddag mellem kl. 6—7 mens vi andtagelig har sat og læst et øieblik, har en bjørn spaseret noksaar rolig ca. to meter fra vinduene, det ene stod aapent. Da Johan som fik se sporene varslet, var det selvfølgelig mobilisering. Alle 4 gik vi efter sporene, som gik ned til sjøen. Der fik vi naturligvis ikke nogen bjørn, men isteden 2 snadder.» Den 31. mars så de en bjørn på isen. Nå rigget de til et selvskudd, og den 16. april fikk de en bjørn på det. Men det var ikke slutt ennå, den 20. april står det: «Lederen og jeg gik os en tur i eftermiddag til sjøskottet, og derfra gik vi en vei vi ikke har gaat før, nemlig ut paa isen og rundt fjelderne fra Engelsbay og hit. Kommet ca. en times gang fra hjemmet fik vi se en bjørn. Da vi havde lagt en stund og lurt paa den, kom den ut av en smal hule i fjellet. Jeg skød da av ordre fra Arthur, og den fik ogsaa skuddet et lite stykke bak bogen. Den gjorde da helt om, og forsvant da inde i hulen. Vi havde bare en borse, saa blev Arthur igjen, og jeg gik hjem og hentet kniver og diverse redskaber. Da vi kom tilbake begyndte vi paa et noksaar vanskilgt arbeide da bjørnen var krøbet helt ind i hulen. Den var ca. 20 meter lang, og indgangen var saa smal, at en mand saa vidt kunde krybe ind, og bjørnen var jo ikke dødelig saaret. Vi hørte naar vi skød paa maafaa eller kastet skierne ind til den, at der var liv i den, men kunde ingen ting se. Vi krøb da ind, og da vi havde lagt en stund blev vi bedre vant med lyset saa Arthur og Antonsen som var først fik da se noget som rørte sig og skød da paa det. Da vi saa havde tat os en røik, og krutrøken var gaat bort gik vi helt ind. Jeg gik da helt frem til den paa den ene side, og Arthur og Anton sat paa andre siden med børsene klar. Jeg tok en ski og stak i munden paa den, og fik da løftet hodet op for en stund, og da fik den dødsskuddet. Vi fik da ved megen møie den ut drefra, flaadde den og drog den hjem. Da vi var kommet op paa landkallen ret ned for huset fik Arthur se en bjørn til, som Anton og han var paa vei til, da den andtagelig har faat veiret av dem. Har vi haft kragjorgensengeværer, har den sik-

kert vært vor, men dessværre har vi ikke andet end gamle soldatergevær med spænghagl og det vet enhver der har faat erfaring paa det, hvad virkning disse gjør, paa et saa sværlæmet dyr som isbjørn.»

Som nevnt fikk de en dag to snadd. De så noen få til. Den 1. mai står det: «Saa idag en storkobbe, som andtagelig har gaat op paa isen for at yngle, da den havde en liten unge sammen med sig, og det er jo i denne tid dem føder unger.» Den 17. september fant de en død klappmyss i fjæra.

De skjøt mye havhest, og det var god mat. De forsøkte å sette line etter havhesten uten at det var vellykket. De tok noen få stormåser med sakser. Den 6. oktober fikk de også skutt en snøugle.

Den samlede fangst ble 241 blårev, 22 kvitrev, 3 isbjørn, 2 snadd og en klappmyss.

Det var krig, og de hadde fått med seg for lite tobakk. I midten av mai var det slutt. Den 3. mai fikk de besøk av Botlenosfangeren «Havmanden» fra Ålesund. De fikk sigaretter, skråtobakk, røyketobakk og noe proviant. De var veldig fornøyde. Men de var ikke så fornøyde med besøket til «Fredrikke» fra Tromsø, og kommentaren i dagboken 7. mai er noe bitter: «Skipperen og 3 av hans folk kom igaar eftm. paa besøk til os. Da de havde drukket kaffe og pratet rodde de ombord. Anton og jeg rodde da efter aftens ombord for muligens at faa lidt proviant, men det viste sig straks at det var Tromsøværinger vi kom til. Vi fik hos kipperen 2 ekser karvet bladtobakk at dele paa fire mand og en del grønsaker. NB. Vi har jo fuldstendig greie paa forholderne med proviantkortene og hvor vanskelig det er at faa fat i alt nødvendighetsartikler, men samme forhold er jo ogsaa i Aalesund.»

I slutten av juli ble de hentet til Tromsø.

Sulebak-ekspedisjonen 1920—21.

I 1920 rustet OLAV NEDRELID, Hjørungavåg, ut den første ekspedisjon til Jan Mayen fra Sunnmøre. Den bestod av MARTIN og PEDER SULEBAK og ERLING FROSTAD. De hadde en bra vinter og ble på Jan Mayen i 16 måneder. De brukte

høyst sannsynlig Haugenhytta og terrenget sørover langs vestsiden av øya.

Da EKEROLD kom for å sette opp radiostasjonen i 1921, hjalp de tre til med å få alt utstyret i land, og kom derfor til å bli med på hans parti i «Krigen» på Jan Mayen (se nedenfor). De fulgte med EKEROLDS båt tilbake til Ålesund.

Fangsten var god, 77 blårev, derav 13 levende, 11 hvitrev, derav 1 levende og en del bluebackskinn (Aftenposten nr 471, 1921 og HARDING HANSEN (pers. med.)).

Schjelderup-ekspedisjonen 1920—21.

Schjelderups Selfangstrederi A/S, Skånland, rustet sommeren 1920 ut AUGUST HANSEN og en fangstmann til for revefangst på Jan Mayen. De brukte Østerrikeren som hovedstasjon. Vintren forløp så vidt en vet uten vanskeligheter, men sommeren 1921 kom de til å bli trukket inn i «Krigen» på Jan Mayen.

Da de kom til Tromsø i november, fikk rederiet mistanke om at det var lurt unna en del skinn fra fangsten. Mistanken falt på de to fangerne, og saken ble meldt til politiet. Skinnene var godt gjemt, men politiet fant dem til slutt ved ransaking i et hus i Tromsø. Det var lurt unna blårevskinn for kr. 11.000. Saken ble ordnet i minnelighet (Tromsø nr. 262, 1921).

Etter Jan Mayen (1929) fikk de 60 blå og 8 hvite rev, verdien oppgis til kr. 38.000. Dette er sannsynligvis den hele fangst etter at politiet hadde funnet de bortgjemte skinn.

Radiostasjonen 1921—22.

Ingeniør HAGBARD EKEROLD planla en fangstekspedisjon til Spitsbergen i 1921, men han forandret sine planer da han hørte at værvarslinga var interessert i en stasjon på Jan Mayen. Han tok kontakt med dem, og det hele utviklet seg til at han ble leder for denne statstøttete ekspedisjon (THRANE 1945).

I begynnelsen av august 1921 kom EKEROLD med to fartøyer til Jan Mayen for å bygge en radio- og værvarslingsstasjon der. Husene ble satt opp rett sør for toppen av Beerenberg i Jamesonbukta. Fem mann vintret under ledelse av EKEROLD. To av mannskapet, LØVFALD og LINDSTRØM, fanget

rev om vinteren på den midtre del av øya. EDVARD ULLRING (pers. med.), som var med på ekspedisjonen, oppgir at fangsten ble 57 blå og 3 hvite rev. De så ikke isbjørn. Drivis så de først i slutten av mars.

Angående radiofolkenes kontakt med fangstfolkene som hadde vintret 1920—21, se neste kapittel.

«Krigen» på Jan Mayen høsten 1921.

Her skal kort omtales episoden som fikk navnet «Krigen» på Jan Mayen. Den er etter Aftenposten 1921 nr. 428, 430, 481, 493, 497, 508, 539, 571 og 576 og Tromsø 1921 nr. 199, 226, 234, 241, 242, 253 og 277 og ULLRING (pers. med.).

Da HAGBARD EKEROLD planla å sette opp en radiostasjon på Jan Mayen (se met.eksp. 1921—22), kom dette også cand. philos BIRGER JACOBSEN for øre. Disse to var mildt sagt lite glad i hverandre. Forhistorien til dette var at JACOBSEN hadde vært ansatt av Arctic Coal som vintersjef og geolog på dets anlegg i Bellsund. Selskapet måtte etter en tid skifte ut JACOBSEN med EKEROLD på grunn av forsømmelser i tjenesten.

Nå passet det med JACOBSENS planer å ta hevn. Han planla å annektere områder på Jan Mayen for å drive skjerpung. Grunnlaget for disse planer var opplysninger fra noen gamle kart som en ishavsskipper haddet tegnet over diamantfunn der. Han fikk kontakt med en russer, ingeniør NACHIMSON som hjalp til med finansene. JACOBSEN kom i juni til Jan Mayen i følge med to mann, ANDERS ANDERSEN (DOBBL-ANDERS) og TERJE THYHOLDT, som skulle hjelpe til. Den 25. september reiste JACOBSEN krav på de deler av øya som lå mellom Rekvedbukta i sydøst og Marie Musch-bukta i nordvest i henhold til et overdragelsesdokument av ANDERS ANDERSEN. JACOBSEN bygde Jacobsenhuset nord for Nordlaguna (hytta blåste bort vinteren 1923—24 og Joestinhuset ble senere bygd på samme sted). JACOBSEN og hans folk holdt vakt her og i Østerrikeren. Det var de to mest sannsynlige steder hvor EKEROLD ville lande. Men EKEROLD landet på østsiden da han var blitt anbefalt det av hensyn til radiokontakten med Norge. Det gikk derfor noen dager før landstigningen ble oppdaget. Dette var en stor strek i regningen for JACOBSEN.

EKEROLD tilbød de 5 fangstfolk som hadde overvintret, å få gratis reise hjem mot at de hjalp til med å losse i land alt utstyr fra de to fartøyene han hadde leid. De tre fra Sulebak-ekspedisjonen gikk med på dette. De to andre, AUGUST HANSEN og hans kamerat, fikk JACOBSEN over på sin side med å lokke med hjemreise på sin båt og andre ting. JACOBSEN lev erte protest mot byggingen av radiostasjonen på hans område. Denne ble avvist av EKEROLD. JACOBSENS folk og de to fangstmenn satte nå opp en kontrakt at de stod last og brast i det som nå hendte.

JACOBSEN erklærte krig, og nektet radiostasjonens folk å ta rekved. Der hvor radiostasjonen ble bygd, var det ikke rekved, så den måtte fraktes fra det området JACOBSEN hadde herredømme over. Det hadde utviklet seg til en stillingskrig.

De fem hærmenn ble fort tørste, i alle fall ble HANSEN det. Han snek seg inn i fiendens leir for å finne spritlageret bare noen dager etter at landgangen var oppdaget. Radiofolkene hadde ennå ikke noe hus å bo i, men to mann hadde rigget seg til under en presenning. Det var et ufyselig vær den natta HANSEN kom snikende. Han ble tatt på fersk gjerning mens han holdt på å tappe 96% sprit på noen tomflasker han hadde med seg. HANSEN bad tynt for seg og mente at de kunne la ham få smake litt når han hadde gått så langt i det fæle været. Men nei—han fikk ikke en dråpe.

Stemningen ble litt mildere etterhvert. Den første som kom på besøk uten krigerske hensikter, var DOBBEL-ANDERS. Han var en godmodig og morsom kar som fortalte historier fra sitt liv som fangstmann på Jan Mayen og andre steder. Han nevnte at de nesten ikke hadde mat igjen. Videre fortalte han at de ikke eide mere tobakk. Det siste de hadde røkt var skovene i pipene, og deretter hadde de skåret ut foret i lommene, hvor de hadde hatt skråtobakken, og tygd det. Han fikk mat ved hvert besøk, men fikk ikke noe med til de andre.

Den neste sultne soldat som kom på besøk, var HANSEN. Da EKEROLD hilste på ham, oppdaget han at han var svært så lusete. EKEROLD forlangte derfor at HANSEN skulle legge igjen lua utenfor døra. Inne la de en avis under krakken han satt på, for å fange opp de lusa som måtte falle ned. Dette tok

HANSEN fra den muntre siden. Han holdt en advarende pekefinger opp mot lusa i lua og sa: «Husk nå, vær snill og ikke røm, for EKEROLD har sagt at jeg må ha med meg dere alle sammen tilbake.» Dette gjentok seg for hver gang han kom på besøk.

EKEROLD tok kontakt med JACOBSEN og tilbød ham og hans folk å få reise ned med hans båter når lossingen var ferdig, men han avslo. De ville bli og passe på sine rettigheter og fange rev. Da radiomastene noe senere falt ned i en storm, ville ikke JACOBSEN hjelpe til med å reise dem igjen.

Samme dag som mastene var reist opp igjen, kom THYHOLDT på oppfordring av JACOBSEN og bad om proviant. De hadde ikke noe mere igjen. Dette ble de nektet. De fikk det svar at det var fugl nok å leve av. Neste dag kom ANDERSEN med et telegram som de ville ha sendt hjem. Han og THYHOLDT fikk da beskjed om at de kunne spise på radiostasjonen, og at de kunne få proviant mot å levere rekved. Selv om de sultet, så gikk det flere dager før de kom med to lass rekved. De fikk noe proviant og tobakk. Men mere rekved ble heller ikke levert.

Situasjonen var meget kritisk for de fem hærmenn. De hadde ikke noe de kunne skyte fugl med. Det viste seg senere at det ene haglgeværet de hadde, var ubrukbart. De fanget 10 rev, derav noen levende. De levende ble etter en tid slaktet. Revekjøttet spiste de — det ble kokt i semuljegryn så lenge gryna varte.

EKEROLD hjalp til slik at «Ringsel» hentet dem 8. november. Den hadde samtidig forsyninger med til radiostasjonen. De fem hærmenn kom over fra Østerrikeren til radiostasjonen og gikk ombord i «Ringsel» der. De hadde ikke mere utstyr og skinn med seg enn det de bar med seg i en vending.

Den dagen hærmennene forlot Jan Mayen, ble EKEROLD og JACOBSEN enige om at uvennskapet mellom dem skulle være glemt. JACOBSEN uttalte til avisene da han kom hjem, at den provianten de fikk for rekveden reddet deres liv.

Det var noen utenlandske vitenskapsmenn med EKEROLDS ekspedisjon til Jan Mayen sommeren 1921. Disse lå ute i terrenget og var ikke blandet inn i det som foregikk. To av disse,

professorene J. M. WORDIE og P. L. MERCANTON, besteg Beerenberg for første gang. (DEVOLD 1928.)

(Våren 1926 ble Jan Mayen annektert for Det Norske Meteorologiske Institutt, og tatt under norsk statsoverhøyhet i 1929. Ved høyesterettsdom av 3. mai 1933 ble imidlertid BIRGER JACOBSENS okkupasjon av den midtre del av øya godkjent, og Staten fratjent eiendomsretten over dette området.)

Radiostasjonen 1922—23.

Tre mann overvintret på stasjonen, og de fanget 11 blå og 1 hvit rev (Jan Mayen 1929).

Radiostasjonen 1923—24.

Tre mann overvintret, og de fanget 34 blå og 8 hvite rev (Jan Mayen 1929).

Radiostasjonen 1924—25.

Det vintret tre mann, bestyrer ALFRED HOAAS, PETER HØSTMARK og en stuert. Ingen av disse hadde noen erfaring med fangst, og det ble derfor ikke mere enn 12 blårev, derav 5 levende. De fem rømte i Tromsø og ble ikke fanget igjen.

Selv om det ikke har med fangst å gjøre, skal vi ta med en historie fra denne vinter (F. DEVOLD pers. med.). HØSTMARK var amatør som telegrafist, og HOAAS hadde det meste av telegraferingen. FRIDTJOF NANSEN var den gang utpekt som leder for en russisk ekspedisjon med en zeppelin til Nordpolen. Da dette gikk ut over verden over radicon, søkte HØSTMARK fra Jan Mayen om å få være med. Han spekket sin søknad godt med superlativer når det gjaldt hans kvalifikasjoner. Telegrafistene i Tromsø syntes det ble litt for mye av det gode og bestemte seg for å lage moro ut av det. De fabrikerte et svar omtrent slik: «En mann med Deres kvalifikasjoner kan jeg ikke unnvære på min ekspedisjon, arbeider med muligheter for å få Dem avhentet. Hilsen Fridtjof.» Dessverre gjennomskuet ikke HØSTMARK humbugen og gikk og ventet på å bli hentet til fornøyelse for de innviede. Etter en lang stund forstod HØSTMARK det hele, og han likte det ikke. Da de nye folkene kom og avløste, og overtagelsen var i orden, reiste HØSTMARK seg

fra bordet og sa at han året før hadde undertegnet en kontrakt på at han skulle følge bestyrerens ordre og gjøre sitt til at forholdet på stasjonen ble best mulig, men at han nå så seg løst fra kontrakten og dermed dro han til HOAAS. Saken var så oppgjort.

Hagerup-ekspedisjonen 1924—25.

Sommeren 1924 rustet HAGERUP, Tromsø, ut tre mann, leder HENRY RUDI, AUGUST HANSEN og HÅKON KARLSEN (BALLANTON) for vintring på Jan Mayen. De ble satt over av samme båt som Geofysisk institutt brukte til å skifte ut sine folk på radiostasjonen med.

Vi skal kort referere fra RUDIS bok (SØRENSEN 1958). Foruten meteorologene visste de at det var en ekspedisjon til på Jan Mayen. De valgte derfor å slå seg ned på den mest ugjestmilde delen av øya, nemlig nordspissen. Det er ikke mere enn ca. 10 km² å bevege seg på. Her bygget de et hus, Hageruphytta. I boka står det: «Vi hadde nok valgt et særdeles dårlig sted. Overalt stengte stupbratte fjellvegger oss. Framkomsten ville ikke bli likere når vinteren kom. Høgt over alt låg kjempen Beerenberg med skoddehatten på; en skulle tru den ville trykke dette morkne landet ned i havet. Her var spor etter ras rundt oss alle leier; rett som det var, buldret rykende steinras omkring oss, og nye blokker slo seg ned på odden.»

Ingen hadde vært før på denne delen av øya. De var nok de første i Jan Mayens historie som tilbargte en vinter her. Men en del rev var det: «Her teltet vi, og den første plaga vi hadde å stri med var — blåreven! Nærpå tretti eksemplarer av arten møtte opp og vrimlet rundt oss i pilsnar flukt, i lydlause hopp. De viste temmelig snart sin sanne natur: Tjuver var de, av frekkeste slag. Vi hadde teltet mens vi bygget på hytta, og provianten vår låg spredt omkring. Reven var på den øyeblikkelig.»

De fikk etter hvert bortimot førti husrever ved å legge ut mat av og til. Selve fangsten ble lett: «I slutten av november pelset vi pakket. Det var gjort på etpar dager, lettvintere fangst har jeg aldri vært med på. Det var mest uhyggelig å ta livet deres, vi kjente jo hver rev personlig. Men 48 blårevskinn av fineste slag hadde vi, og det representerte mange, mange kroner. Nå

meinte vi at tida var inne til å sette fellene opp i terrenget. Det gikk ukevis uten at vi såg et spor, ikke et hår i ei felle. Vi hadde visst tatt det som var. Seinere slang det en sulten stakkar i gles- sa, men noe videre ble det ikke.»

Ei natt kom et ras buldrende nedover Beerenberg, men de berget seg da huset var bygd bak en haug. Sommeren 1930 var hytta delvis ødelagt av storm (LID 1974). Dette må ha skjedd i åra mellom 1927 og 1930.

Her skal tas med en historie om disse tre karene fra denne turen. Den er fortalt meg av en annen fangstmann som har det fra AUGUST HANSEN selv. Den gir et eksempel på det røffe humøret disse hadde. RUDI og KARLSEN holdt godt sammen og drev også en del ap med AUGUST som ofte hadde vanskeligheter med å ta igjen. Men en dag tok AUGUST «fliren ut av auan» på dem. AUGUST gikk over terrenget, og han hadde en ufyselig tur i en kuling fra nord. Da han kom hjem uten rev, spurte RUDI om han hadde sett etter båten. «Båten», svarte AUGUST, «den kan vi no avskrive, han lå og hogg, for sjøen nådde helt opp i den». «Berga du den ikke?» spurte RUDI. «Ka faen kunne æ gjøre aleina mann med den tunge båten.» RUDI ble storsint. Han og KARLSEN fikk på seg noe klær og forsvant ut i svineværet. Da de kom tilbake, satt AUGUST og koset seg med kaffekjelen, og det knøst ikke i de to. Båten lå godt fortøyd langt utenfor sjøens rekkevidde, slik den lå da AUGUST gikk forbi. De var erfarne overvintre alle tre, og de ble enige om at episoden skulle være glemmt. Men da de kom til Tromsø, så kunne ikke AUGUST holde tett med en slik god historie. Den ble godt mottatt av de andre fangstfolkene, men RUDI og KARLSEN like ikke å høre den gjenfortalt. En fin sommerdag, mens det ennå var godt med penger igjen hos de tre, satt en gjeng på sjetten i Tromsø og koset seg rundt en kasse øl. AUGUST hadde dagen før vært i lag med en spitsbergenfarer, og de hadde satt til livs sterkere saker enn øl. RUDI sier AUGUST komme, det er tydelig at han er i bakrus. RUDI sier til KARLSEN at nå skal han få igjen for den båthistoria. Han ber de andre holde kjeft og la ham prate. AUGUST kommer og setter seg ned og strekker hånden ut etter en øl. «Nei, stopp nå», kommer det fra RUDI, «en slik sempel fyr er ikke

velkommen her.» «Sempel fyr - - - Ka e det du meiner?» AUGUST ser spørrende på RUDI. Hele gjengen sitter bare taus og ser utover sundet mens AUGUST ser spørrende på RUDI. Til slutt sier RUDI: «Æ kall det før sempelt. Først skjønker du kompissen full, og når politisen kommer, så stikk du av. Stakkaren sett no på Rådstua og har fått 50 kr. i mulkt, og han har ikke noe å betale med.» AUGUST blir sittende en stund og tenke, men kan ikke huske slike detaljer fra dagen i forveien. Da hele gjengen sitter taus, og RUDI fortsatt stenger veien til ølkassa, så reiser AUGUST seg og går opp til Rådstua for å løse ut stakkaren. Politiet kjenner ikke til at noen har blitt arrestert. AUGUST forstår hele sammenhengen og går rett bort til Mack etter en kasse øl. AUGUST ble mottatt med store ovasjoner på sjeteen. Det var en god slutt på den historien.

Ennå en historie kan tas med: HAGERUP, som var skipshandler og hadde rustet ut mange ekspedisjoner, var ikke vandt med for varierte proviantlister. RUDI hadde notert på listen sin «en hekto kanel». Da HAGERUP leste gjennom listen og fikk se dette, utbrøt han: «Kanel — ka fan skal dokker med kanel?»

RUDI oppgir dessverre ikke den endelige fangst, men i Jan Mayen (1929) er det oppgitt til 62 blårev.

Schjelderup-ekspedisjonen 1924—25.

Den ble rustet ut av Schjelderups Sælfangstrederi og bestod av ANDERS ANDERSEN (DOBBEL-ANDERS), ERLING RØNNEBAKK, KARL ØINES og svensken STURE LILJE-DAHL. De bygget Schjelderuphytta helt sør på øya og brukte også Østerrikeren (HOAAS pers. med.). Antagelig fanget de hele veien fra sørspissen langs vestkysten helt opp til Nordlaguna.

Fangsten ble 51 blårev, derav 25 levende (Jan Mayen 1929).

Radiostasjonen 1925—26.

Geofysisk institutt i Tromsø sendte HALLVARD DEVOLD, FRITZ ØIEN og KVIVE ANDERSEN til Jan Mayen denne sesongen. DEVOLD (1940) har fortalt meget om denne vinteren i sin bok. Jeg skal her kort referere:

Fig. 3. Helenehytta bygd i 1925. Foto H. CARSTENS 1972. The hut Helene built in 1925.

Da de kunne vente en pris på kr. 500 pr. blårev, så ville fangsten bli bedre enn deres lønn. De ville utvide terrenget til å fange på hele øya. På sydspissen av øya brukte de Schjelderuphytta. Men dit var det i godvær en drøy dagsmarsj. KVIVE ANDERSEN bygde derfor Camp Helene av drivved på sørsiden av Sørlaguna, slik at de kunne ta turen i to etapper. De fanget noen rever i slutten av oktober, og da de fant at pelsen var fin ble revene drept, og fangsten startet.

De hadde nå brukt det meste av øya som fangstfelt. Men Nordspissen hadde de ikke klart å komme til for å sette opp feller. Utpå vinteren ville de forsøke seg, og her siterer vi et avsnitt: «Jeg var ung og påståelig og mente at vi i det minste burde gjøre et forsøk; det gikk da an å snu hvis det skulde vise

seg ugjørilig. Når Mercanton og Wordie gikk op på selve Beerenberg, så måtte det gå an for oss å karre oss til Nordjan på en eller annen måte. «Jeg skal vedde mye på at det nettop på denne tid av året, nu når det er så hård skare, må gå an å spasere eller rusle på ski rundt hele fjellet i la oss si ca. 6—7 hundre meters høide,» hevdet jeg. «Og så må dokker huske på at på Nordjan går enda femhundrelappan rundt på fire ben og lever jævel i terrenget,» sa jeg videre. Det siste argumentet gjorde sig særlig bra. «Ja,» mente Andersen, «det kan hende du har rett — men æ synes det e rart at de karan som lå på Nordjan for et par år sia ikkje tok sig en tur hit til stasjonen. Det vi ser herfra er gåandes, men det spørs kolles det e lenger nord.» Jo — det var unektelig noe i det. Andersen hadde nok sine meninger.» De gjorde forsøk både på øst- og vestsiden av Beerenberg, men klarte ikke å komme fram. Blåreven der fikk være i fred.

Vinterens fangst ble 44 blå og 4 kvite rev.

The Polarfront Company på Jan Mayen 1926—27.

Ingeniørene EKEROLD og LØVFALD som hadde bygget radiostasjonen på Jan Mayen i 1921 var noen år senere en tur i Canada. Her var de med på å danne et aksjeselskap med formål å fange i Arktis. Dette selskapet, The Polarfront Company, eneste foretagende i Norge, var en ekspedisjon til Jan Mayen. Denne beretning er etter dagboken til NILS J. GARNES (1927) og hans personlige meddelelser.

I august 1926 la den lille skuta «Polarfront» ut fra Ålesund. Ombord var LØVFALD, som skulle lede ekspedisjonen, KARL BREIVIK fra Ulsteinvik og amerikaneren HENRY JOESTIN. Denne siste var en eventyrlysten kar på 23 år, som hadde studert kjemi. Han kom med fordi han svarte på en annonse i «Yating». EKEROLD hadde rykket den inn. JOESTIN betalte 1500 dollar for å bli med.

«Polarfront» gikk først til nordspissen av Jan Mayen, fangstmenn kaller det Nord-Jan. Her så de noen rever som lekte og sprang, og planene ble noe forandret. De mente det måtte lønne seg å sette i land et par mann her. Hytta fra 1924 stod der. Materialer og utstyr ble satt på land, og KARL BREIVIK ble i-

gjen der. Deretter gikk båten til Nordlaguna hvor JOESTIN ble satt på land med resten av utstyret.

Nå da planene var blitt forandret, hadde de for lite utstyr, og «Polarfront» gikk til Norge etter ny forsyning. Da den kom tilbake, var det blitt stormfullt vær, og «Polarfront» gikk en hel uke rundt øya før den fikk satt i land en nye mann, ANDREAS HÅKONSHOLM, på Nord-Jan. Samme dag fikk de satt i land GARNES ved Nordlagunen. Båten måtte gå igjen etter bare tre-fire timer. JOESTIN overtok ledelsen av ekspedisjonen. LØV-FALD var ikke med andre turen.

Midt-Jan.

Planen for de ved Nordlagunen var først og fremst å fange levende rev, og ha dem i revegårder vinteren over og avle hvalper om våren. De på Nord-Jan hadde ikke utstyr til levende rev. En ting var meget kjedelig. Da de kom til øya, så oppdaget de at en annen fangstekspedisjon på tre mann også var kommet. I tillegg til dette fanget også folka på radiostasjonen.

JOESTIN og GARNES satte i gang arbeidet med en gang. Det gikk med godt humør, men språkvanskelighetene var store til å begynne med. Det står i dagboken 5. sept.: «Joestin og jeg har det nokså bra bare at vi ikke kan snakke med hverandre, nesten bare tegn som to døvstumme som ikke har lært noe språk.» En dag måtte Joestin ty til ordbok for å oversette reveunge — det ble til «barneræv».

De laget feller for fangst av levende rev og begynte med en gang fangsten. Her må nevnes at de alle var helt uerfarne med overvintringsfangst. Innen 22. oktober hadde de fanget 10 levende. Revene ble foret med stokkfisk, litt melk og mel. Så var de stadig på jakt etter havhest, måse og alke. Selv om det er meget fugl på Jan Mayen, var det et strev å skaffe ferskmat til revene.

De bygget også en liten bistasjon 8 km. nord for Nordlaguna. Så laget de 55 slagfeller for rev og plasserte dem i terrenget nordover til bistasjonen. Det skulle vise seg at det ble vanskeligheter. Karene fra Radiostasjonen plasserte også feller i det samme terrenget. Det hele tilspisset seg. I dagboken 22. nov. heter det: «Og så kom D. hit idag med et telegram til Joestin, og

her ble en lang konferanse om terrenget. D. vil hive alle våre feller på havet». Den 28. nov.: «Joestin har vært ute i terrenget. Han forteller at våre feller på nordre halvdel (eller helst 2/3) er kastet i havet. D. har vært der oppe i går og kom tilbake i dag tidlig, og da har han rensket terrenget. JOESTIN fulgte da deres spor og gikk til deres terreng og hev deres feller på sjøen. Om det nu blir sluttet fred eller det blir krig fremdeles er vanskelig å vite.» De satte opp nye feller. Forholdet bedret seg snart. På julaften samlet alle seg på Radiostasjonen der de feiret jul i tre dager, også de tre på Østerrikstasjonen.

De fikk bare en eneste rev på slagfellene, og det var en rev som hadde rømt fra revegården deres.

Håpet var at de skulle få mange hvalper. For å få flere par kjøpte Joestin en hvit hann av de andre på øya. Resultatet av hele avlen var at en blårev fikk 8 hvalper med en hvit hann. Av disse døde etter en tid 7 stykker. En annen blårev fikk en hvalp. En rev ble så skambitt i foten at den døde. I juli fant de et hi i Kvalrossbukta, og her fanget de en rev.

De hadde ikke noen kontakt med sine fangstkamerater på Nord-Jan fordi det var umulig å komme dit over land. Om våren lånte de derfor en båt på Radiostasjonen og drog den tvers over øya. En fin dag rodde de nordover. GARNES ble med så langt som mulig. Han måtte tilbake og passe revene. JOESTIN kom fram og ble der noen dager, og da han kom tilbake, var BREI-VIK med. Han ble noen dager ved Nordlaguna, og så rodde de nordover igjen. Vinden frisket på etterhvert, og det ble en slit-som tur. De overveiet en stund å berge seg på land og vente der til været hadde bedret seg, men heldigvis rodde de videre til hytta. Det var sikkert den beste løsning, for det ble storm i flere dager, og det er ikke sikkert at de hadde klart å berge seg på en smal landstripe. Noen dager etter stormen kom JOESTIN roende tilbake i fint vær.

JOESTIN ønsket hele vinteren at han skulle råke bort i en isbjørn og få med seg et skinn hjem. Men om våren da de så Bereenberg badet i sol, ble han mere oppsatt på å komme på toppen av Bereenberg, og han sa at han heller ville komme opp der enn å skyte 10 isbjørner. Midtsommer besteg JOESTIN sammen med FINN DEVOLD (1928) og G. ØINES fra Radio-

stasjonen det imponerende vulkanfjellet. Her fikk JOESTIN litt både i pose og sekk, for høyt oppe på Beerenberg fikk de se helt ferske spor av isbjørn. Denne bjørn ble dagen etter skutt av karene på Nord-Jan.

Fangsten ble 11 levende blårev og 2 hvitrevskinn.

Nord-Jan.

Denne beretningen om de to som slo seg ned på Nord-Jan, er etter dagboken til KARL BREIVIK (1927) og hans personlige meddelelser.

Etter mye venting på bedre sjø fikk endelig «Polarfront» satt i land den nye mannen, ANDREAS HÅKONSHOLM, i Krossbukta. Men det nye utstyret, som var kjøpt inn på grunn av utvidelsen av ekspedisjonen, måtte tas med til Norge igjen. Her var blant annet sag, øks, båt og lampeglass. Fra før hadde de bare ett og et halvt glass som lå igjen fra forrige vintring. De hadde bare 4 hl. kull, men det var masse rekved der.

Det nye huset ble aldri helt ferdigbygd. De valgte å bo i Hageruphytta og brukte det nye til lager.

De begynte fangsten i oktober, og de fikk sine rever etter kort tid. Det ble i alt 7 blårev, derav 4 levende. Etter at de få revene var fanget om høsten, var det bare å gå og se i tomme fellere. I januar fikk de se et spor, og den 3. januar står det i dagboken: «Vi har vår daglige tur for å se etter fellene, men det er samme resultat hver gang. Her går en rev, men det er ikke tale om at den går i fellene, så det må visst være en gammed jævel.» Den 7. februar: «Ja, vi har ikke mye rev å arbeide med. Fangsten er og blir slutt. Vi har 4 skinn, død og pine for en fangst. Vi som gjorde regning med 30 st. Ja, ja, derfor ingen sure miner, vi får være glade likevel, og humøret er merkelig nok på det aller beste.» Ut i mars får de se spor etter to rever. Det var det siste de så av rev.

En av revene klarte å rømme ut av revegården, men det var ikke noe problem å få den tilbake igjen. I dagboken 18. desember står det: «I dag er det hent oss noe rart. Vi har fått igjen Johannes, den hannreven som rømte. Men det har hendt på en for oss utenkelig måte. Han var sannsynligvis lei av å gå alene uten mat. Derfor har han ruslet hjem igjen, dit hvor han kunne

få både selskap og mat. Han hadde rett og slett gått over nettingen . . .» Ut i mars føyka revegården så full av snø at det var bare så vidt de ikke mistet de 4 levende de hadde. De måtte ta revene inn i lagerhytta.

Det var dårlig med rev, men de fikk da besøk av isbjørn. BREIVIK forteller at han den 26. juni fikk se noe ved revegården. Det var en bjørn. Først trodde han at han så syner. Det ble full fart tilbake til hytta etter geværet, og bjørnen falt etter et velrettet skudd. Det var en voksen bjørn, men den var skinnmager som en spiker. De antok den var kommet til øya i mars-april, for da var det drivis ved øya.

Dette at de ikke fikk de siste forsyningene, laget en del vanskeligheter for dem. Øksehammeren på den eneste øksa sprakk, men de klarte å reparere den igjen. Seienere røyk saga, og de hadde bare en liten sag som ikke forslo til store rekvedstokker. Så hadde uhellet med saga skjedd før, så hadde det ikke vært greit — da hadde de måtte fryse. Saga gikk 20. mars.

Terrenget på Nord-Jan er for lite, og de måtte finne på noe å gjøre. Blant annet laget de skutemodeller. De måtte kassere flere halvferdige fordi emnene sprakk. Det er vanskelig å finne en tørr rekvedstokk. De laget hjemmebrentapparat av blikkrør og melkebokser. Her i ingenmannsland var det lovlig å brenne også. Nå, de to var meget nøkterne — produksjonen det siste halve året var bare et par liter i alt.

De hadde med seg tre katter, og de hadde mye moro og selskap med dem går det fram av dagboken.

Været var stormfullt som det pleier å være på Jan Mayen. En storm knuste alle rutene i reservehytta. Vinden løsnet store flak av skaren og slengte dem av sted.

Det ble noe knapt med mat på slutten. Potetene tok tidlig slutt da en del hadde råtnet. Av ferskmat fikk de bare tak i fugl. Det ble mest havhest.

Først den 10. aug., etter lenge å ha ventet, kom «Polarfront» og hentet dem.

Fangsten ble beskjedent — 7 blårev, derav 4 levende og 1 isbjørn.

Den samlede fangst for hele ekspedisjonen ble 18 blårev, derav

15 levende, 2 kvitrev og 1 isbjørn. Fangsten var ikke stor nok til å dekke utgiftene til The Polarfront Company's virksomhet på Jan Mayen. De tre sunnmøringene fikk likevel sitt oppgjør med en gang de kom til Norge.

Radiostasjonen 1926—27.

Geofysisk instiutt i Tromsø sendte sommeren 1926 FINN DEVOLD, REIDAR HALVORSEN, GULLBERG og fangstmann GUSTAV ØYNES til Jan Mayen. F. DEVOLD (pers. med.) som var bestyrer forteller:

Fig. 4. Margarethehytta bygd i årene 1926 til 1929. Foto H. CARSTENS 1972. The hut Margarethe built during the years 1926—1929.

«Da det var tre fangstlag med i alt 11 mann på øya, ble det en del gnissing mellom partiene om størrelsene av terrengene. Vi fanget rundt Radiostasjonen. Videre bygget ØYNES og jeg Annahytta på Nord-Jan og fanget rundt den og sørover til Hudsonodden. Her begynte JOESTINS terreng. I alt hadde vi 30 slagfeller og 10 kassefeller for levende rev.

ØYNES hadde fri kost, men hans lønn, kr. 150 pr. måned, betalte vi ham av våre lønninger. Fangsten delte vi på alle fire.

Meningen var at vi skulle fange over hele øya. Før karene fra Polarfront-ekspedisjonen kom, gjorde vi et forsøk på å sette i stand terrenget på Nordspissen. I august rodde ØYNES og jeg fra radiostasjonen langs østsiden til Hageruphytta. Vi la igjen en del proviant og en beskjed om at terrenget var opptatt. På grunn av kuling måtte vi bli der i fire dager. I samme haug som beskytter hytta mot skred, var det et blårevhi. Ungene var nærmest tamme, og de snuset seg for fram til maten vår. Jeg husker godt ennå hvordan jeg strevet med å jage dem ut fra sjæen hvor vi hadde plassert provianten og smelte døra igjen. Men da jeg snudde meg, oppdaget jeg ennå to reveunger oppe i selve kassen hvor de stod og åt brun ost. Det var i alt 8 unger. Revehannen holdt til på en forhøyning på sletta. Alka holdt i de dagene på å bringe ungen sine fra fjellet og ned på sjøen. Dette skjedde ved at mora fløy under ungen og forsøkte å holde den i luften lengst mulig. Ungene tapte stadig høyde, og mange av dem landet på sletta. Reven forlot da sin utkikspost, jaget moren vekk og grov ungene ned. Jeg gikk bort og grov opp en av ungene. Den var fremdeles levende. Reven kom da mot meg og brukte en forferdelig kjefft. Jeg vred halsen om på ungen og kastet den mot reven. Den tok den og grov den ned med en gang, og så gikk den bort på utkiksposten igjen. Dette så jo bra ut. Da kulingen la seg, rodde vi sørover forbi breene på vestsiden. Det blåste opp før vi kom til Nordlagunen. Vi måtte karre oss på land og drog båten så høyt opp at den skulle være sikret. Vi fylte den med stein og surret den fast i en lavablokk. Da vi neste gang kom nordover for å bygge Annahytta, var den smadret i en storm, så vi oppgav fangsten helt der nord. At to sunnmøringer hadde vintret der fikk vi først vite da JOESTIN kom og ville låne jollen vår for å se etter dem.

I april fikk GULLBERG psykisk sammenbrudd og måtte sendes hjem. ØYNES overtok kokkejobben etter ham.»

Fangsten ble i alt 17 rev, derav to hvite. Av disse var 10 levende, men vi var ikke heldige med dem. Vi hadde dem sammen i ett hus, og de drepte og åt hverandre så resultatet ble at vi bare hadde 4 blå og en hvit levende og 6 blå og 1 hvitt skinn til Tromsø. Prisen på de levende var kr. 1000 pr. blå og kr. 150 for den hvite.

Hagerup-ekspedisjonen 1926—27.

Fra Tromsø kom igjen AUGUST HANSEN som leder for et fangstlag rustet ut av HAGERUP. Han var sammen med K. HOEL fra Ålesund og G. INGEBRIGTSEN fra Bergen. De lå i Østerrikeren og fanget fra Nordlaguna og vestover til Kvalrossbukta. Haugenhytta brukte de som bistasjon. FINN DEVOLD (pers. med.) forteller om denne ekspedisjonen:

Vi andre som lå på Jan det året, kalte disse tre for «Den halte», «Den blinde» og «Den døde». August Hansen var «Den halte». Han var blitt halt da hans far, forfatteren Lars Hansen, hadde skutt ham i beinet med en haglladning. Hoel hadde bare ett øye og fikk navnet av den grunn. Ingebrigtsen hadde mistet hørselen da han ble torpedert under verdenskrigen. De fanget bare noen få rever, og røk i tottene på hverandre da fangsten sluttet ved juletider. De presterte faktisk å dele provianten i tre like deler. De stod opp og kokte kaffe hver for seg, og slukket omhyggelig ilden i komfyren når kaffekjelen var klar for neste mann. De hadde hver sin dunge med opphugget rekved liggende rundt ovnen, og selv den ting å skyte havhest gjorde de hver for seg. Vinteren igjennom var havhest den viktigste middagsmat. De hadde delt ammunisjonen likt. «Den blinde» kunne vanskelig treffe en havhest i flukt. Han manglet jo høyre øye. Men ikke tale om at noen av de to andre ville skyte havhest for ham, selv om han tilbød dem ammunisjon. En dag ble det rene slagsmålet mellom «Den halte» og «Den blinde». «Den blinde», som var en svær kar på over 100 kilo, sloss i underbuksa. «Den halte», som var tynn og liten, ble trykket i gulvet. Han hadde imidlertid vært blikkenslager og var svært så sterk i klypa. Han fikk tak om testiklene til «Den blinde» og klemte til ettertryk-

kelig. «Den blinde» illskrek om hjelp. «Den døve» hørte intet, men han så hva som foregikk og fikk slutt på slagsmålet. «Den halte» ble nå redd og kom til oss på Radiostasjonen for å bli der til sinnet hadde gitt seg litt. Han beskrev da meget dramatisk slagsmålet — han hadde arvet litt av fortellerkunsten til sin far. Øynes, som hørte godt etter, hadde bare en kort bemerkning, uten særlig medfølelse, til historien. Den lød: «Nei, jasså, dokker æ begynt å leke bil, skjønner æ». «Den halte» ble noen dager hos oss, og fikk med seg noen svære lunser med temmelig harskt sideflesk da han bega seg hjem igjen. Disse skulle han deler likt i tre, så mente han at de ville være «et minne rikere».

GARNES (pers. med.) forteller også om disse tre karene:

«Om høsten og først på vinteren kom de alle tre til oss, og mer enn en gang måtte middagen som var tenkt til to, påfylles til fem. Seinere kom «Den halte» og «Den døve» i lag og «Den blinde» alene. Begge parter klaget sin nød mot den andre part. Vi var venner med begge parter. «Den døve» fortalte en historie fra Østerrikeren, som jeg ennå husker: En gang «Den døve» lå og sov, våknet han av at sengen ristet. Da han fikk klarnet øynene og summet seg, så han «Den halte» i vill flukt rundt komfyren som stod midt på gulvet. Den tykke og svære «blinde» løp hakk i hæl i nattøyet med geværet i den ene handa. «Den døve» så på dette en stund, men fant ut at han burde få stanset karusellen. Han hoppet ut og la seg i mellom. Etter «Den døves» mening var årsaken at «Den halte» enkelte ganger arbeidet mens de andre skulle sove. Han var blikkenslager, og han arbeidet ikke alltid i stillhet. Dette irriterte «Den blinde» i den grad at sinnet tok overhånd.

Joestin og jeg fant hver vår mineflottør av kobber i fjæra. Disse hamret «Den halte» ut til to blomsterkurver til Joestin og to kokepanner til meg. Det var et meget pent arbeid utført av «Den halte».

Fangsten ble etter Jan Mayen (1929) 10 blå og 1 hvit rev.

Radiostasjonen 1927—28.

Tre mann vintret. De fanget 8 blårev, derav 6 levende (H. JOHNSEN pers. med.).

Schjelderup-ekspedisjonene 1928—29.

I 1928 sendte Schjelderups Sælfangstrederi sin tredje og siste ekspedisjon til Jan Mayen. Den brukte Schjelderuphytta og fanget på den sørlige del av øya. I Engelskbukta planla de å sette opp en bistasjon. Denne ble bare bygd halvferdig (LID 1974). (Senere er den bygd ferdig og har fått navnet Olsbu.) Da ekspedisjonen ble hentet sommeren 1929, brente skipperen ned Schjelderuphytta.

Etter Tromsø (1929, nr. 206) hadde de 8 levende blårev.

Radiostasjonen 1928—29.

Tre mann vintret. De fanget 23 blårev, derav 16 levende. (Arkiv Norsk Polarinstitutt.)

Fangst etter 1929.

Sommeren 1929 rustet HAGERUP, Tromsø, ut M/K «Ørnes» for fangst ved Jan Mayen. Den skulle fange torsk ved øya og

Fig. 5. Olsbu som ble påbegynt i 1928 og bygd ferdig senere. Foto H. CARSTENS 1972. The hut Olsbu. A part of it was built in 1928 and the rest finished some years later.

samtidig sette på land 6 mann for overvintring. På grunn av at fredning av rev ble innført, ble det ikke noe av overvintringen. De fanget bare en levende blårevunge. (Tromsø, 1929, nr. 206.) HAGERUP reiste sak mot staten og fikk ved dom av 14. feb. 1934 tilkjent kr. 12.000 for tapt fangst.

(I Tromsø (1929, nr. 206) står det nevnt at det var 3 eksp. som fanget levende rev i 1929. Den ene hadde fått 8 blå, det må være Schjelderupeksp. De to andre må ha vært radiofolkene og HAGERUPS planlagte eksp.)

Radiofolkene 1929—30 fanget 23 rev (Arkiv Norsk Polarinstiutt).

I tidsrommet 1930—35 var det forbud mot fangst av rev.

Fangsten 1935 til 1965 er satt opp i tabell 1. Oppgavene er fra HOEL (1949), arkivet på Norsk Polarinstiutt og fra overvintrerne selv. Om kvotefordeling og fangst under krigen, se side 114. I fredstid har det bare vært én ekspedisjon som fanget rev på Jan Mayen utenom radiofolkene. Det var sommeren 1939. Den fikk 24 blå og 3 kvite rev — alt levende.

Diskusjon.

I Tromsø Stiftstidende 1903 (nr. 26) står det at en ekspedisjon hadde overvintret på Jan Mayen 1902—03. Dette er feil, og det framgår også av en notis senere (nr. 66) i samme avis.

Hvis vi unntar radiostasjonens folk, så har vi hatt 11 fangst-ekspedisjoner med tilsammen 39 mann på Jan Mayen. Av disse døde tre av skjorbuk, og minst en til har vært angrepet av sykdommen. Tre av fangerne omkom på reisen hjem da «Frithjof» forliste (her omkom i tillegg 12 av mannskapet). I tillegg til overvintringene kommer to sommerekspedisjoner, en i 1929 og en i 1939.

Høyst sannsynlig så hadde ekspedisjonen i 1917—18 det største økonomiske utbytte som noen norsk overvintringsekspe-
disjon har hatt. De hadde 129.000,- kroner i brutto på 4 mann (OXAAS pers. med.).

Sulebak-ekspedisjonen 1920—21 hadde også et meget godt utbytte. HARDING HANSEN, datter av PEDER SULEBAK, forteller at alle tre var meget godt fornøyd med det økonomiske utbytte. De hadde hver mer enn 6.000 kroner netto på turen.

Tabell 1. Revefangst på Jan Mayen 1935—1965. Catches of blue and white Arctic Fox on Jan Mayen 1935—1965.

Year År	Blårev Blue Fox	Kvitrev White Fox	Sum Total
1934—35	12	2	14
1935—36	13	2	15
1936—37	17	2	19
1937—38	18	2	20
1938—39	12	6	18
1939x	24	3	27
1939—40	28	4	32
1940—41	0	3	3
1941—42xx	39	27	66
—>—	—	—	30
1942—43xx	40	26	66
—>—	—	—	30
1943—44xx	22	24	46
—>—	—	—	15
1944—45xx	13	11	24
—>—	—	—	3
1945—46xx	8	8	16
—>—	4	0	4
1946—47	4	6	10
1947—48	2	0	2
1948—49	12	8	20
1949—50	12	8	20
1950—51	18	6	24
1951—52	—	—	21
1952—53	—	—	?
1853—54	0	0	10
1954—55	0	0	0
1955—56	—	—	?
1956—57	11	10	21
1957—58	4	5	9
1958—59	10	20	30
1959—60	2	0	2
1960—61	5	0	5
1961—62	8	10	18
1962—63	—	—	1
1963—64	4	2	6
1964—65	0	0	0
1965		Fredet — Protected	

x Sommereksp. — Summer expedition.

xx Garnisonen. — The garrison.

Ekspedisjonene i 1924—25 var de siste som fikk et brukbart utbytte. Likevel fikk de tre norske deltagerne på ekspedisjonen til The Polarfront Company et godt år. De var hyret på følgende betingelser: Hver mann skulle ha 160 kr. pr. måned, fri proviant og kr. 15,- pr. levende rev eller fullverdig vinterskinn. NILS GARNES (pers. med. i 1972) uttaler om betingelsene:

«Den gang var det god hyre, det var respektable penger. Kona og eg fekk verk i hovudet då tilbodet om turen til Jan Mayen kom. Vi var so å seia nygifte, og nett flytt inn i huset vårt som vi hadde bygd om. Alt var uryddig og mykje skulle gjerast. Eg hadde valet mellom usikre utsikter på fiske ved sida av mitt vesle gardsbruk og turen til Jan Mayen. Fordelane ved turen til Jan Mayen var ikkje vanskelege å rekne ut. Utbytte av året på Jan Mayen var godt, og eg kom heim i god form. Kona hadde greitt seg bra, og eg var og helsa velkommen av ein son på 7 måneder. I tillegg so fekk eg mange minne som ikkje hev minst verdi no på mine gamle dagar.»

Reven var det eneste fangstgrunlaget på Jan Mayen. Fangst på isbjørn, snadd, storkobbe, klappmyss og grønlandsel har ikke hatt noen betydning da det bare var tilfeldig om en fikk noen av disse dyr. På grunn av vanskelige fjell å klatre i så har eggfangst heller ikke hatt noen betydning. Det samme har vært med dunfangst, ærfuglen er sparsom. Havhesten har vært verdifull for fangerne da den ofte har vært det eneste tilgjengelige matviltet.

Revefangsten. Reven på Jan Mayen var mere verdifull enn andre steder hvor nordmenn fanget, på grunn av den store prosent blårev i fangstene. (Fig. 7.) En større prosent blårev i bestanden enn på Jan Mayen fantes den gang fangsten begynte, bare på noen øyer i Beringshavet.

Terrenget sør for Helenehytta, langs østsiden ned til sørspissen, har ikke vært benyttet av fangerne da det er lite rev der, og det er meget vanskelig å ta seg fram der. Den midtre delen av Jan Mayen har vært det beste og mest benyttede terreng.

Da der ikke finnes rype eller lemen på Jan Mayen, så utgjør revens næring bare sjøfugl, bortsett fra ubetydelige mengder av krepsdyr og fisk den finner i fjæra. Sjøfuglene holder til på øya hele året, men mest mat har reven i hekketiden med tilgang på egg, unger og voksne. Om vinteren er havhesten den eneste som holder til i fuglefjella, og derfor revens byttedyr. Vinden slår en del havhest i fjellet, og disse sårede individene plukker reven opp nesten like fort som de kommer ned. DEVOLD (1940) nevner at reven om sommeren samler forråd av egg og fugl som den har utover vinteren. Videre forteller han om en fangstmeto-

Fig. 6. År etter år følger reven samme rute fra fugle fjell til fugle fjell. Flere steder på Jan Mayen har reven som her, laget et tydelig spor i gråmosen. Foto J. LID. 1930. Year after year the fox has taken the same route from birdcliff to birdcliff. Here the fox has made a clear track in the moss.

de som reven på Jan Mayen bruker: «En del av sin føde henter Jan Mayen-reven i selve sjøen, så rart det enn kan høres. Disse revene er nemlig flinke svømmere og ikke redde for å gå i vannet. Mange steder står klippene ut i sjøen, og det danner sig strømhvirvler i le av dem. I disse bakevjer står det til sine tider tjukt av reker. Her ligger havhesten i hele flokker og fråtser, og er i den grad opptatt at den ikke har tid til å se opp. Da klatrer Mikkel med utrolig behendighet ned berghyllene, hopper ned i havhestdungen, tar en fugl i nakken og berger sig på land igjen. Denne manøvre kan gjentas mange ganger, så lenge havhestene furasjerer der, de er så grådige at de bare så vidt flytter sig til side når Mikkel svømmer gjennom fugleflaket med en av kameratene deres.»

Fordi der ikke finnes smånagere på Jan Mayen, så er der i bestanden ikke noen regelmessige svingninger som er så typisk for bestanden på f. eks. Nordausgrønland. Her er det toppår hvert 3. eller 4. år i takt med svingningene i lemenbestanden

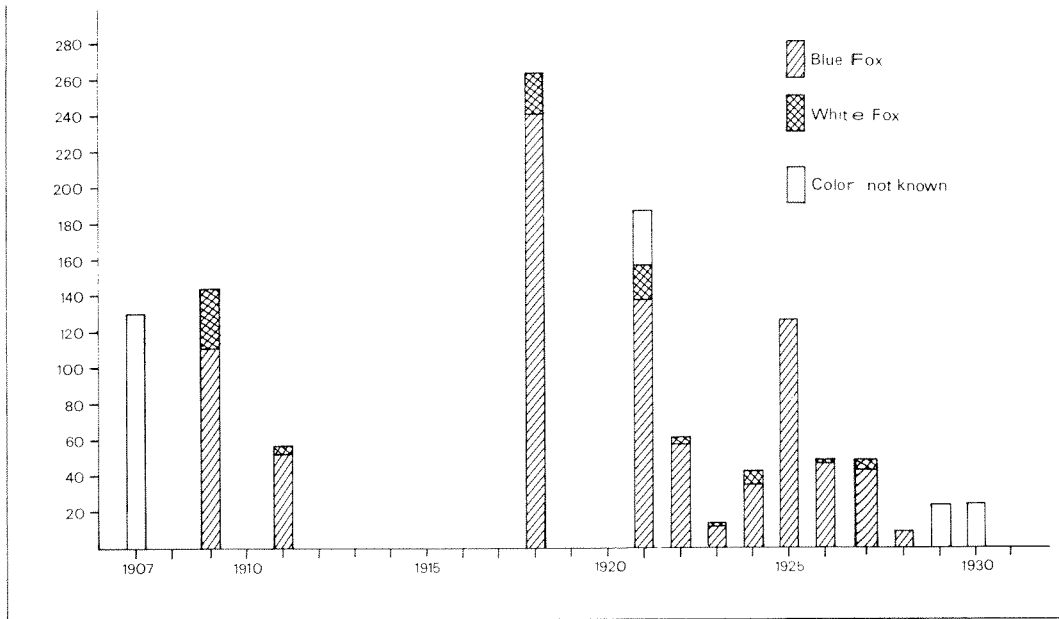

Fig. 7. Revefangsten på Jan Mayen i tiden 1906 til 1930. Catches of Arctic Fox on Jan Mayen during the years 1906 to 1930.

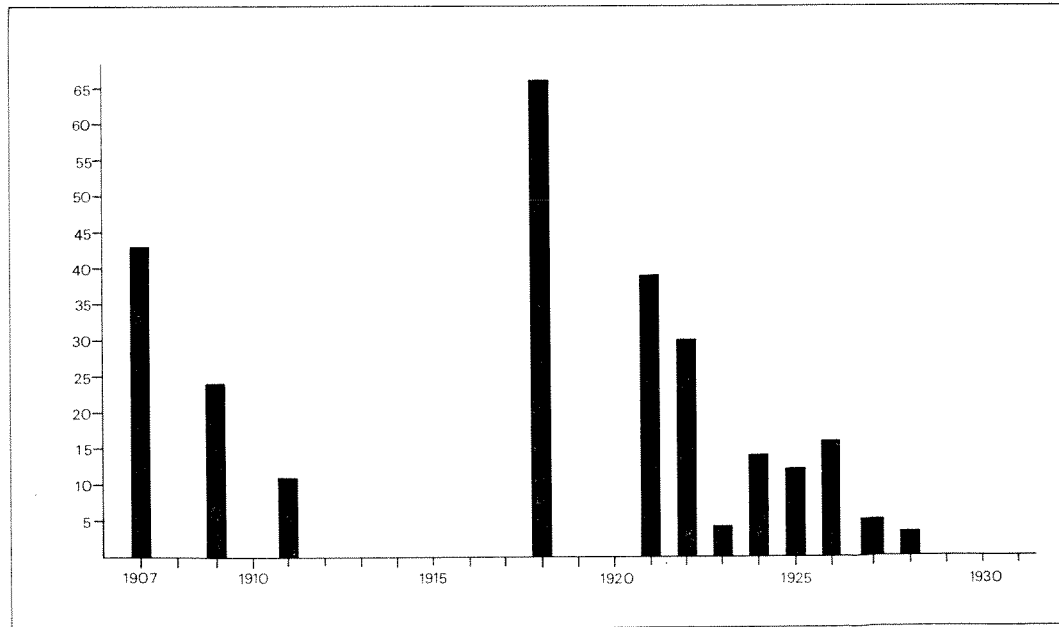

Fig. 8. Revefangsten på Jan Mayen pr. mannår i tiden 1906 til 1930. Catches of Arctic Fox per manyear on Jan Mayen during the years 1906 to 1930.

(LØNØ 1964). Likevel har bestanden på Jan Mayen neppe vært like stor hvert år før fangsten begynte. Vi må anta at der har vært en del uregelmessige svingninger i bestanden avhengig av vinterværet. Mengden av drivis rundt øya varierer mye. Når drivisen ligger tett rundt øya, forlater havhesten fuglefjellene, og reven finner ikke noe mat. I vintre med mye is må en gjøre regning med at mange rever bukker under på grunn av sult og kannibalisme. Fangstmann Rudi (SØRENSEN 1958) forteller en interessant historie om kanibalisme: «Det var bare blårev . . . En dag kom det en kvitrev tassende. Det skulle den ikke ha gjort, for som et lyn var det en flokk blårev på den og reiv den i filler. En skal være varsom med å stikke seg ut . . .»

Revefangsten ble for det meste utført med vanlige slagfeller. Det er en treramme med 30—40 kg. stein på, og den holdes oppe av en firetalls lås. Da det blåser mye på Jan Mayen, er det forholdsvis lett å arbeide med fellene. De blåser hurtig reine for snø. Sakser har vært lite brukt. Til åte i fellene ble det brukt havhest, noe annet var det vanskelig å få tak i. Det er ikke nevnt noen steder at gift har vært brukt til fangsten, og både A. OXAAS og F. DEVOLD (pers. med.) mener bestemt at gift aldri har vært benyttet på Jan Mayen.

Noe som særmerket revefangsten på Jan Mayen, var at en hadde mange halvtamme rever (husrever) å fange i begynnelsen av sesongen. Dette skyldtes vel i første rekke at fangerne på Jan Mayen ikke brukte hunder.

Fangerne var vel klar over helt fra begynnelsen av at på et slikt lite fangstfelt som Jan Mayen ville en intens fangst raskt desimere bestanden slik at det ble ulønnsomt å fange. De to fangstlag som lå der i 1924—25, var de siste som fikk en lønnsom fangst. Det dårligste fangståret var 1926—27 da 11 mann tilsammen fikk 48 rev (herav var 2 hvalper avlet i fangenskap). Det blir gjennomsnittlig vel 4 rev pr. mannår, noe som selvfølgelig ikke kan betale utgiftene til en reise og opphold på Jan Mayen. Men håpet om å gjøre fangst lar seg ikke så lett utrydde hos fangerne. I 1928—29 gjennomførtes den siste rene fangst-overvintring, og de fikk 8 rev. Likevel var det folk som ville prøve seg vinteren 1929—30, men som måtte returnere på grunn av fredningsbestemmene som ble innført.

Noen ekspedisjoner har spesialisert seg på fangst av levende rev. Feller for levende fangst består av et rom hvor reven blir lokket inn av et åte. Når reven drar i åtet, faller ei dør ned for åpningen og lukker reven inne. Mest alminnelig er fella laget av en treramme med netting over, men den kan også være laget av bord eller drivtømmer. Den ekspedisjon som gjorde det best med levende fangst, var Schjelderup-ekspedisjonen i 1924—25, den klarte 25 levende blårev. Polarfront Company 1926—27 som satset på levende fangst og avl med disse på Jan Mayen, fikk et elendig resultat. Levende rev fra Arktisk var godt betalt i 1920—30-årene i Norge på grunn av bestrebelsene for å høyne kvaliteten i revegårdene.

Jan Mayen ble norsk 8. mai 1929. Allerede 27. september samme år ble det innført en midlertidig anordning for jakt og fangst: «Ingen må drive jakt eller fangst på Jan Mayen uten tillatelse av Handelsdepartementet som kan fastsette særlige vilkår for tillatelsen.» Denne anordning ble lov 6. juni 1930. Fra 1930 og fram til 1935 var all fangst forbudt. Fra 1935 ble radiofolkene tildelt en kvote på 20 rev pr. år fram til 1940. Jan Mayen ble evakuert i 1940, men besatt igjen i 1941 av de militære som var på øya til 1946. Under krigen fanget garnisonen og radiostasjonens folk med tillatelse fra regjeringen i London 2 rev pr. mannår. Da der var mange mann, ble det fanget mange rev, se tabell 1. Etter krigen har kvoten vært 2 rev pr. mannår.

På fig. 8 er satt opp fangstene pr. mannår. Det er tydelig at bestanden ikke har tålt fangstpresset. Det er en tydelig nedgang i utbytte på de tre første ekspedisjoner. I de 6 år det var opphold i fangsten, i tiden 1911 til 1917, tok bestanden seg opp igjen til antagelig en maksimal størrelse. Så får vi på grunn av for stort jaktpress igjen en markert nedgang fram til 1929 da fredning ble innført. Fredningen 1929—35 og fangstbegrensningen som ble innført etter 1935, virket positivt. Revebestanden bygget seg jevnt opp, men fikk igjen en knekk under krigen på grunn av de store fangstene som ble tatt.

I 1945—46 fanget radiofolkene sin kvote på 20 rev. Bestyrer JOHNSON (per. med.) mener at det den vinteren neppe var mere enn 20 rev igjen på hele øya etter at fangsten var tatt. Det

var ytterst få spor å se i terrenget. Selv om det etter 1946 bare har vært tatt små fangster, så har ikke bestanden klart å ta seg opp igjen. Vinteren 1962—63 mente VESTVIK (pers. med.) at det var mindre enn 10 rev på Jan Mayen.

Vinteren 1971—72 var bestanden meget liten, mener DULLE-RUD (1973). Det ble bare observert spor etter to rev og sett en rev våren 1972.

I fangstene i tiden 1906 til og med 1929 var det 90.9 prosent blårev i de fangstene hvor fordelingen blå og hvit er kjent. Etter 1930 kan vi ikke uten videre regne ut prosenten av de to fargevarianter og sammenligne dem med de tidligere fangster. Dette kommer av at det har vært en selektiv fangst i utstrakt grad etter 1930. Blåreven var langt mere ettertraktet på grunn av bedre priser på skinn og levende dyr. De fleste år har radiofolkene fanget revene levende og så sloppet ut hvitrevene hvis de klarte å fylle kvoten med bare blårev.

Tar vi all fangsten i årene 1934—65 så finner vi at det er 63.7 prosent blårev i fangstene hvor fordelingen er kjent. Det meste av dette er selektiv fangst. Men under krigen kjenner vi fordelingen av blå og hvit rev i fem fangster for garnisønen. Disse var ikke selektive og her var det 56 prosent blårev (av 218 rev).

Disse tallene viser klart at forholdet mellom blå og hvit rev på Jan Mayen har forandret seg slik at det har blitt en markert økning av prosent hvitrev. Den fulle årsak til dette kjenner man ikke, men en medvirkende årsak må den selektive fangst av blårev ha vært.

Her skal også nevnes at vinteren 1962—63 ble det fanget en vannskapt rev. KREKLING (pers. med.) forteller: «Det var en hunnrev. På hodet bak ørene var det fire utvekster. Fasongen på disse tydet på at det var to ekstra sett med utvendige, utviklede ører. På kraniet fant en ikke noe unormalt. Ikke noe av reven ble tatt vare på.»

Bjørnefangsten. Isbjørnen er en sjelden gjest på Jan Mayen. De 11 norske fangstekspedisjoner som har ligget her i tiden 1906—1929 fikk i alt 5 bjørn. En av disse ble tatt på selvskudd.

Så vidt jeg vet så var det bare en ekspedisjon som satte opp selvskudd. Dette ble gjort da de så flere bjørnespor på øya. Videre vet vi at radiofolkene og de militære til og med 1945 tok 3 bjørn. Meteorologene etter den tid, 1946—68, har tatt i alt 4 bjørn. Det er høyst sannsynlig at det er enkelte vintre at ikke en eneste bjørn setter sin fot på Jan Mayen. Isbjørnfangsten har ikke hatt noen betydning for de norske overvintringene.

Det er derfor med en viss forbauselse at en leser dagboken til de 7 hollenderne som overvintret på Jan Mayen i 1633—34 (CHURCHILL 1746). Formålet med overvintringen var å observere hva som foregikk på øya om vinteren. Den første bjørnen så de 20. oktober. Samme dag så de dravis. I løpet av vinteren skjøt de 5 bjørn og såret 4, videre så de omlag 40 bjørn. Dette er så meget at jeg vil sammenligne vinteren 1633—34 på Jan Mayen med en almindelig god fangstvinter på Hopen i våre dager. Hadde hollenderne vært erfarne isbjørnjegere og benyttet selvskudd, ville de kunne ha fanget 40—50 isbjørn.

Den vitenskapelige østerrikske ekspedisjon som lå her i 1882—83, så bare tre isbjørner, men fikk ikke skutt noen. De fikk dravis rundt øya først i mars måned (PETTERMANN'S MITTELUNGEN 1883).

Forklaringen på at det var så mange isbjørn på Jan Mayen i 1633—34 kan være: (1) Det var langt flere isbjørn i Jan Mayen-området (Vesterisen) den gang før noen selfangst og dermed også fangst på isbjørn hadde begynt. Selfangsten i Vesterisen utviklet seg raskt da det begynte å bli lite grønlandshval. I bebynnelsen av 1700-årene fanget mange store skuter fra mange nasjoner etter selen. Selbestanden gikk tilbake etterhvert og antall skuter som deltok, avtok raskt omkring 1850. Den norske selfangst i Vesterisen begynte i 1846 (HOEL 1949). Det er ikke noen oppgaver over fangst av isbjørn i denne tidlige storfangsten, men isbjørnbestanden kan ha blitt redusert i takt med selbestanden og kommet ned på et lavnivå allerede før 1880-årene. (2) Det er en mulighet for at det kan ha vært spesielle forhold ved Jan Mayen i 1633—34. For det første var det usædvanlig mye is, noe som er en betingelse for at det kan komme isbjørn. For det annet så nevnes det i dagboken til overvintrerne at de

den 15. oktober fant to store døde hvaler som hadde strandet i fjæra. De gjorde forsøk på å utnytte disse, men de drev av. Det er derfor også mulig at det kan ha ligget en eller flere hvalskrotter i fjæra andre steder på Jan Mayen den vinteren. Lukten av råttent hvalkjøtt bærer langt, og den kan ha lokket mange isbjørner til øya. Vi har eksempler på at hvalrosskadavrer på Spitzbergen har samlet store flokker av isbjørn på steder hvor fangst har foregått (KULSTAD 1871). Den første forklaringen er vel den mest sannsynlige. Isbjørnbestanden ble under storfangsten etter sel sterkt redusert både av jakt og av at næringsgrunlaget for de store rovdyrene ble redusert.

Selfangst. Rundt Jan Mayen er det årlig bare noen få eksemplarer av snadd, storkobbe, grønlandsel og klappmyss å se. Enkelte år med mye drivis rundt øya hender det at klappmyssen kaster ungene sine på isen nær land. Ved slike høve er det muligheter for fangst. Dette var tilfelle vårvinteren 1921 da Sulebak-ekspedisjonen fikk en liten fangst av blueback. Noen nøyaktige tall kjennes ikke, men antagelig var fangsten omkring 30—40 bluebackskinn (H. HANSEN pers. med.).

Under krigen, i årene 1941—45, var det svært mye drivis rundt Jan Mayen. I slutten av mars 1943 ble det gjort en helt uvanlig fangst av blueback. RICHTER (1947) forteller: «En aften i skumringen, grøtisen hadde presset nærmere under land på nordsiden, hørte man et kor av forsiktige, små, klagende fløytetoner. Overalt kunne man høre dem, de blandet seg med lydene fra isen som lå og presset på i landkallen, og ute fra isen bar pålandsvinden med seg en fjern avdempet sang av fine lyder. Det var myriader av selunger som lå og kalte på sine mødre. Klappmyssen hadde kastet unger på isen langs nordkysten av Jan og det yrte av dem, over alt vrimlet det av små blåsvarte selunger, til og med langt inne på land fant man dem kravlende omkring. Alle som var fri for vakthold og faste arbeider, gikk ut på fangt, og det ble på 2 dager tatt nærmere 500 unger. Så drev isen litt fra land, og da garnisonen ikke hadde noen brukbar båt, stoppet fangsten av seg selv.» HJELVIK (pers. med.) forteller at det bare ble skutt 7—8 voksne klappmyss.

Summary.

The Norwegian winter hunting expeditions.

Part 2. Jan Mayen.

The winter hunting on Jan Mayen has exclusively been carried out by the Norwegians except for one expedition, The Polar-front Company, who was partly supported by Canadians, but 3 out of 4 members were Norwegian.

The first expedition wintered in 1906—07. In all there have been 11 hunting expeditions, the last in 1928—29. The members on each expedition have been from two to six.

All the members on the first expedition died in a shipwreck (and 12 of the crew) on their way home. Three of the hunters have died of scurvy, and we know one more suffered from it.

Besides these hunting expeditions the members at the weather reporting station have done some hunting, especially during the first years after the weather station was established in 1921. After 1929 only the members of the weather station, except for one summer expedition in 1939, have hunted.

The polar fox was the only base for the hunting. The fox on Jan Mayen was valuable because it consisted of mostly blue fox (Fig. 7.). In the catches from 1906 to 1929 it was 90.9% blue fox in the catches where the division is known (992 blue foxes out of a total of 1091).

Hunting regulations were made in 1929 and a quota for each season was set.

After 1930 the hunting has been selective. A great part of the catches have been taken alive and the not so valuable white fox has been set free again when the quota was filled. The percentage of blue fox in the catches 1934—1965 was 63.7, see Table 1.

Owing to excessive hunting the number of fox in the catches after 1918 decreased, (see Fig. 8.). After the hunting regulations were set in 1929 the population increased slowly. During the war too much hunting was done, and the number of foxes decreased. After the war, despite of a quota of only 20 to 30 foxes a year, the fox was almost exterminated up to 1965 when it was protected. After 1965 the population does not seem to have increa-

sed. In the inter 1971—72 only one fox and two tracks of foxes were seen.

Only a few polar bears have been shot on Jan Mayen, from 1906 to 1929 five, 1929 to 1945 three, and 1945 to 1968 four bears.

LITTERATUR:

- BREIVIK, KARL, 1927: Dagbok fra Jan Mayen 1926—27. Kopi på Norsk Polarinstitutt. Ikke publisert.
- CHAVANNE, J., 1884: Jan Mayen und die österreichische arktische Beobachtungsstation. Geschichte und vorläufige Ergebnisse derselben. Wien—Pest—Leipzig.
- CHURCHILL, J., 1746: A collection of Voyages and Travels. Vol. II, 415—426.
- DEVOLD, FINN, 1928: En bestigning av Beerenberg på Jan Mayen. Tidens Tegn 1928, nr. 87.
- DEVOLD, HALLVARD, 1940: Polarliv. Oslo.
- DULLERUD, O., 1973: Observasjoner fra Jan Mayen 1971/72. Fauna nr. 3. Oslo.
- GARNES, NILS J., 1927: Dagbok fra Jan Mayen 1926—27. Kopi på Norsk Polarinstitutt. Ikke publisert.
- HANSEN, AUGUST, 1918: Dagbok fra Jan Mayen 1917—18. Kopi på Norsk Polarinstitutt. Ikke publisert.
- HOEL, A., 1949: Ishavsfangst—fangstnæring. Norsk fiskeri- og fangst-håndbok. 709—861. Oslo.
- Jan Mayen, en oversikt over øens natur, historie og betydning. Norsk Geografisk Tidsskrift. Vol. II, 411—444. Oslo 1929.
- KULSTAD, J., 1871: Beretning om min Reise til Spitsbergen i Aaret 1853, mit Ophold dersteds, og mine og Mandskabets Lidelser i Ishavet, indtil vor Redning af den danske Brig «Ploven», Kapt. Schau. Tromsø.
- LID, J., 1974: Hus på Jan Mayen. Polarboken 1973—74. Oslo.
- LØNØ, O., 1964: Den norske fangstvirksomheten på Øst-Grønland fra 1938 til 1959. Polarboken 1963—64. 79—123. Oslo.
- LØNØ, O., 1972: Norske fangstmenns overvintringer. Del 1. 1795 til 1892, Polarboken 1971—72. 9—72. Oslo
- ORLEANS, DUC D', 1911: Chasseurs arctiques. Paris.
- OXAAS, A., 1955: Svalbard var min verden. Oslo.
- Pettermanns Mitteilungen, band 29, 390—391, 1883.
- Polarboken 1945: 200 fly-alarmer på Jan Mayen, ishavsoya er rene festningen. 71—77.
- RICHTER, S., 1947: Jan Mayen i Krigsårene. Norsk Geogr. Tidsskrift. Bind XI, 1946—47. Oslo.
- SØRENSEN, L. N., 1958: Henry Rudi, isbjørnkongen. Oslo.

THRANE, P., 1945: Vervarslinga for Nord-Norge 25 år. Tromsø.

YTREBERG, N. A., 1962: Tromsø bys historie II. Tromsø.

AVISER:

Aftenposten 1921 nr. 428, 430, 471, 481, 493, 497, 508, 539, 571 og 576.

Tromsø 1907 nr. 54, 76, 80, 86 og 94, 1908 nr. 53, 1909 nr. 59, 1910 nr. 59,

1911 nr. 65, 1921 nr. 199, 226, 234, 241, 242, 253, 262 og 277, 1929 nr. 206.

Tromsø Stiftstidende 1903 nr. 26 og 66 og 1906 nr. 47.

Personer som har gitt opplysninger om fangsten på Jan Mayen:

ANDRESEN, SVERRE

BAKKE, ANTON

BJØRKLID, MIKAL

BREIVIK, KARL

DEVOLD, FINN

FURBERG, PETTER

GARNES, NILS J.

HANSEN, HARDING

HAUG, HENRY

HERJE, ERIK

HJELVIK, KARL

HOAAS, ALFRED

IVARSEN, IVAR

JENSEN, FINN

JOHNSEN, HENRY

KREKLING, ROAR

NICOLAYSEN, HAROLD

NØIS, HILMAR

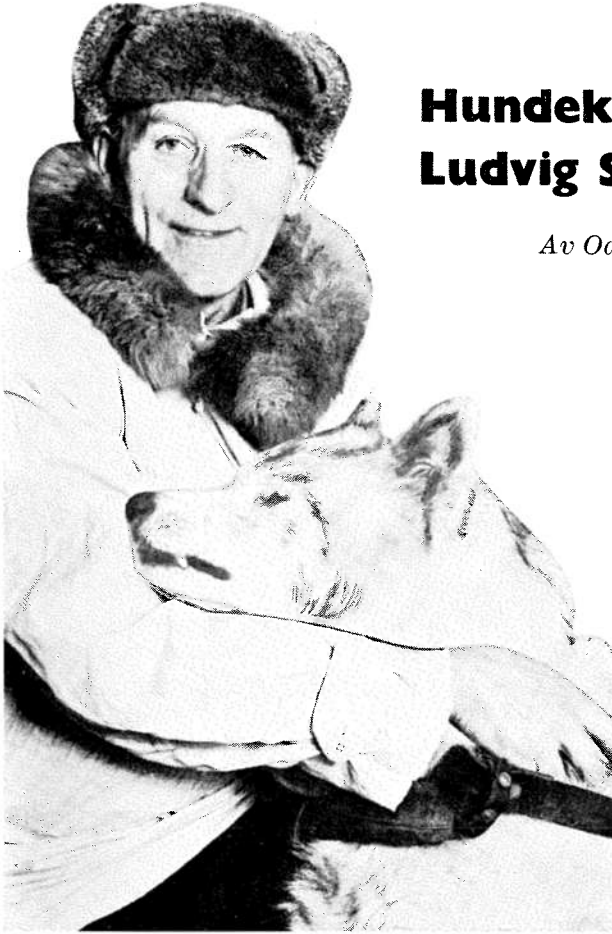
OXAAS, ARTHUR

SYVERTSEN, KAI

SØREIDE, ODMUND

ULLRING, EDVARD

VESTVIK, PER

Hundekjørereren Ludvig Sørensen

Av Odd Lønø.

Den 1. april 1941 brøt det ut brann i gruve II i Longyearbyen. To mann klarte å ta seg ut og fikk varslet om hva som var hendt — 40 mann var innesperret. Hjelp til de innesperrede ble organisert. Imidlertid klarte 38 å ta seg ut ved egen hjelp. De siste, som ikke ville følge med de andre, ble funnet døde av røykforgiftning kort tid etter.

Under redningsarbeidet ble det brukt røykmasker med kullfilter. De var garantert brukbare i 40 timer, men det viste seg at etter 7—8 timer var de ubrukelige. Nye filtere måtte skaffes for å få brannen under kontroll — men hvorfra?

Mens brannen raste i gruva, var Ludvig Sørensen på vei fra Svea til Longyearbyen med hundespann. Forbindelsen mellom de to samfunn ble opprettholdt på den måten. Sørensen var sjef for en liten gruppe arbeidere som drev med forarbeid til gruve-driften der.

Da Sørensen kom til Longyearbyen var alt mere stille enn vanlig — taubanen stod — driften var ikke i gang. Han tenkte ikke så mye over det, selet av hundene og gikk inn i brakka, der han pleide å ta inn på sine besøk. Da kom vintersjef Finn Bøger og fortalte om brannen og spurte om han med en gang kunne kjøre til Grumantbyen og låne røykmasker av russerne. Sørensen forstod jo dette var meget viktig, og han selet straks på hundene og drev dem opp dalen og vestover til Grumant.

Russerne samlet sammen det de syntes de kunne unnvære i en slik nødsituasjon. De hadde 50 masker og lånte bort 45. Hjelpsomhet skortet det ikke på — bare at det ble litt for mye av det gode. Mens maskene ble hentet fram og surret på sleden, samlet det seg mange russere rundt hundespannet. De ville gi hundene mat. Sørensen hadde sin fulle hyre med miner og armbevegelser for å få dem til å forstå at de ikke måtte gi dem noe. Hadde hundene fått mat, hadde han ikke hatt store sjanser til å få dem av gårde igjen.

Han drev hundene og seg selv hardt. Hele tiden stod det i hodet på ham at jo hurtigere røykmaskene kom fram, desto større mulighet var det for å få brannen under kontroll. Da han stoppet foran gruve II og spurte hvordan det gikk, fikk han vite at de trengte ennå mere materiell. Kunne han ta turen til Svea?

Uten å nøle satte han spannet i gang igjen for å hente det som kunne unnværes i Sveagruva. Han tok veien om Blåhuken som vanlig. I Svea brukte han ikke lang tid til å forklare hva det gjaldt. Røykmasker ble hurtig surret til sleden. Fru Sørensen, som vintret med ham i Svea, serverte mat, men hvile ville han ikke høre snakk om. Han følte på seg at la han seg ned nå, så kom han ikke av gårde med det første. Hjelp ville han ikke ha. Noen andre til å kjøre hundene var det ikke snakk om. Så trette som hundene var blitt, var det bare ham selv som kunne mestre dem. Trett og sliten drev han hundene fram til Longyearbyen.

Der var det i sannhet bruk for maskene. Sørensen hadde gjennomført den lengste tur i ett strekk der nord. Han og de 15 hundene fikk en velfortjent hvil.

Sørensen hadde alene kjørt i 46 timer og i alt tilbakelagt mere enn 300 kilometer. Været var godt, ellers hadde slikt ikke vært mulig. Da han kom tilbake til Svea etter et par dager, sov han i to døgn, forteller hans kone.

Svalbardveteranen Ludvig Sørensen døde 30. august 1973. Han var født 10. mars 1893 i Hadsel i Vesterålen. Han utdannet seg i bygningsfaget, og hans føling med Svalbard var som tømmermester i Longyearbyen i 1921. Han ble der i 23 år.

Sammen med Sørensen kom en stuert som het Andersen og som hadde drevet med trekkhunder i Alaska. De tok mange turer sammen, og av ham lærte Sørensen snart kunsten å kjøre med hunder.

Mange ble hans jobber sammen med hundene. Vi skal bare i korthet nevne noen her. I det internasjonale polarår 1932—33 fraktet han med hundespenn — andre transportmidler var ikke brukbare — materialer og utstyr til et hus oppe på det 1000 meter høye Nordenskiöldfjellet ved Longyearbyen. Han bygget huset også. Han satte fast en talje i fjellsiden og lot hundene trekke nedover, mens kjelken med lasset ble trukket oppover. Slik gikk det i etapper oppover fjellsiden.

Sommeren 1934 fraktet han med hundespenn det meste av utstyret opp 14. julibreen i Kongsfjorden for Ahlmann og Sverdrups ekspedisjon.

Fra 1939 var han bestyrer for Svea til evakueringen i 1941. Sørensen var den eneste som fikk med seg hundene fra Svalbard til Skottland og deretter videre til Island. Her ble han sersjant, og hans kone som han i sin tid traff på Svalbard, ble korporal. Hans jobb var blant annet å lære soldatene hundekjøring, og så hadde han ansvaret for utrustningen til Jan Mayen og Svalbard. På Island ble Sørensen og hans kone også kjent for sin innsats for Norges Hus i Akureyri.

Etter et par år på Svalbard etter krigen slo han seg ned på

Konnerud ved Drammen. Her konstruerte han en stor, sterk og smidig transportslede for snøgående kjøretøyer. Vekten av sleden var 125 kg med lasteevne 1500 kg. Den ble patentert i Norge, Sverige og Amerika. Sørensen reiste til Seattle og demonstrerte den. Han ble der i 4 år og hjalp til med produksjonen av sleden som for det meste går til U.S. Army.

En av de store i polarflyvningen

Av Asbjørn Omberg.

Bernt Balchen har selv fortalt om sitt første møte med Roald Amundsen i foreldrenes hjem i Kristiansand og det inntrykket møtet gjorde på den lille skolegutten. Som voksen ble Bernt Balchen selv aldri oppdagelsesreisende, for det var ikke mere nytt land å oppdage, noen hadde allerede vært alle steder. Til gjengjeld var han en av de første til å være med på å bryte nye veier i Arktis og Antarktis, men da gjennom luften, i flyet. De mange som har lest hans inspirerende bok «Kom nord med meg» vil ha følt hvor intenst han var med i alt han foretok seg, hans dype glede ved bedriften og hvordan han nøt spenningen og dramatikken i det han var med på.

Sitt annet møte med Roald Amundsen opplevde Bernt Balchen i Ny-Ålesund i 1926, da han etter Amundsens ordre hjalp konkurrenten Richard Byrd med å få flyet hans avsted på den meget omdiskuterte flyvningen til Nordpolen. Og pussig nok var det Byrd og ikke landsmannen Roald Amundsen som de store begivenhetene i Bernt Balchens liv senere kom til å knytte seg til. Som 28-årig ung mann førte han i 1927 Byrds fly over Atlanteren — en farefull og nærmest uoverkommelig distanse den gangen — og det var Balchen som satt ved spaken under den dristige nødlandingen utenfor franskekysten.

Et par år etter, i 1929, ble det Byrd igjen. Det var Balchen

som førte det første flyet over Ross-shelfen og opp gjennom den trange forrevne kløften i de mektige fjellrekkene, og inn til Sydpolen.

Men dette er bare noen hovedpunkter i Bernt Balchens urolige og derfor meget begivenhetsrike liv. Under krigen var han leder for ansvarsfulle vest-allierte oppdrag på Grønland og i Nord-Europa, og i fredens dager var han blant annet direktør for Det Norske Luftfartsselskap og la til rette grunnlaget for den gryende norske luftfart.

Bernt Balchen var født i 1899 og døde i oktober 1973 — altfor tidlig, synes det, for en mann med hans fysiske og mentale styrke og store vitalitet. Mesteparten av hans virksomhet falt i amerikansk tjeneste, han var amerikansk borger og ble oberst i USAs flyvåpen. Men hans robuste trang til utfoldelse, uforferdethet og gutteaktige gå-på-humør har gjort at vi her i Norge alltid betraktet ham som vår egen og føler tapet ved hans bortgang.

Bernt Balchen ble utnevnt til æresmedlem i Norsk Polarklubb i 1947.

Hans W:son Ahlmann

Av Helge Ingstad.

Det heter stundom om en mann fra et annet land at han er Norges-venn, hvilket kan bety så meget og helst dette at vedkommende har en sympatisk innstilling til folket og naturen. Professor Hans Ahlmann var Norges-venn på en ganske spesiell måte. Hos utlendinger har jeg aldri møtt en tilsvarende varm og uforbeholden innstilling til nordmenn og til vårt land. Mer enn det, på mange forskjellige måter gikk han inn for å fremme norske interesser og for å gi støtte til nordmenn.

Han var min venn gjennom mange år, og jeg har ikke så lite kjennskap til det han har gjort for nordmenn og ofte i det stille. Jeg tar for eksempel neppe feil i at den store norsk-britisk-svenske ekspedisjon til Antarktis ikke hadde kunnet realiseres uten hans særlige innsats. Dette sagt uten noen forkleinsels for Harald U. Sverdrups ypperlige administrasjon av foretaket. Thor Heyerdahl var ute for sin verste storm da enkelte vitenskapsmenn gikk til angrep på ham etter metoder som det kan sies adskillig om. Ahlmann trådte da fram, og i en lengre artikkel ga han Heyerdahl slik honnør at angrepene i det vesentlige stilnet av. Med hensyn til mine Vinlands-ekspedisjoner var det en tid da alt ikke var så lett, og stor takk skylder jeg Ahlmann for hva han gjorde for meg.

Under krigen var hans og hans norskfødte hustrus hjem i Stockholm et sted hvor nordmenn stadig søkte hen, hvor de alltid var velkomne og hvor ikke få ble hjulpet på forskjellig vis. Med en slik prestisje som Ahlmann hadde innen ledende svenske kretser, skulle det undre meg meget om han ikke også på det politiske plan gikk inn for å fremme Norges sak. Da freden kom, var forholdet til Sverige temmelig dårlig. Det trengtes en svensk ambassadør i Oslo som kunne bygge bro mellom landene. Ahlmann fortalte meg: «Under en samtale med den svenske statsminister sa denne plutselig: «Du får ta deg av Norge.» Jeg stusset, jeg var jo vitenskapsmann, men selvfølgelig var jeg villig. Utvilsomt var det et stort offer for Ahlmann å legge vitenskapen på hyllen i mange år, men Norge lå hans hjerte nær. Det skulle da også vise seg at han, mer enn noen annen, medvirket til gjenopprettelsen av det gode vennskap med Sverige.

Hans Ahlmann vil huskes av mange i vårt land i syd og i nord, ikke bare av vitenskapsmenn, som han samarbeidet med, men ikke minst av de mange andre som kom i kontakt med ham. Hans enkle varme framferd, hans dype interesse for mennesker og natur førte til mange vennskap. Han var en Nordlandets mann, og folket der, småbrukere, fiskere, fangstfolk og andre ishavsfarere fengslet ham sterkt, blant dem følte han seg hjemme. For mange år siden da jeg var sysselmann på Svalbard, ga jeg hans og Harald U. Sverdrups ekspedisjon til 14. julibreen litt praktisk hjelp med mitt hundespenn. Jeg fikk da et sterkt inntrykk av hvor naturlig den svenske professor gled inn i miljøet til sjøfolk og fangstfolk og ble akseptert av dem.

Jeg vil ikke komme nærmere inn på Ahlmanns store vitenskapelige innsats som i stor utstrekning hadde sammenheng med hans forskningsferder til Svalbard, Island, Grønland m.m. Han hadde internasjonalt ry, han var glasiologiens «Grand old man».

Gjennom mange år var han Norsk Polarklubb's trofaste venn. Bad vi ham holde foredrag, var han villig. Bad vi om artikkel til Polarboken, fikk vi den. Da han ble utnevnt til æresmedlem i Norsk Polarklubb, var dette en selvfølge. Da jeg telefonisk opplyste ham om utnevnelsen, hadde jeg et sterkt inntrykk av at blant hans mange langt høyere utmerkelser var denne hyl-

dest fra vitenskapsmenn, fangstfolk og andre ishavsfarere i vår beskjedne klubb noe som særlig gledet ham. «Hadde jeg bare vært frisk, skulle jeg ha reist over til Norge og mottatt ære sbevisningen,» sa han. Jeg vet han ville ha gjort det, men han var syk, og kort tid senere døde han.

Norsk Polarklubb ved en milepel

Av Helge Ingstad på klubbens festmøte på 40-års dagen.

Det er 40 år siden Norsk Polarklubb blev konstituert, og i disse år er det hendt meget i klubbens liv. Av det fengslende og varierende materiale som framgår av de gamle protokoller, skal jeg innskrenke meg til å omtale enkelte sentrale trekk som kaster lys over Norsk Polarklubbs opprinnelse og virksomhet.

Det hendte at de to radiotelegrafister, Dagfinn Steinskog og Fridtjof Bathen, brakte fram tanken om å opprette en klubb hvor polarinteresserte kunne møtes. Idéen ble grepet, og innbydelse til stiftelsen av en slik klubb gikk ut til pressen, undertegnet blant annet av: Major Gunnar Isachsen, professor H. U. Sverdrup, kaptein Oscar Wisting, dosent Adolf Hoel, professor W. Werenskiold, professor O. Krogness, polarforskeren Carsten Borchgrevink og journalist Odd Arnesen. Klubbens formål skulle være å samle polarinteresserte til drøfting av arktiske og antarktiske emner ved foredrag og ordskiye.

Den 21. februar 1933 ble det konstituerende møte holdt i Ingeniørenes Hus. Herom skriver Aftenposten: «Blant de fremmøtte såes veteraner som major Gunnar Isachsen, Oscar Wisting, Per Ristvedt fra Gjøa-ferden, Fram-manden K. B. Olsen, dosent Hoel — der var folk fra Svalbard, Franz Josefs Land, fra Syd- og Nordpolen, folk fra Svalbards gruber osv.» Norsk Polarklubb ble til med Adolf Hoel som formann.

Det viste seg fra første stund at det nettopp i vårt land var behov for en slik klubb, og her gjaldt det da også noe som hadde dype røtter i gammel norsk tradisjon. Den nye fugl som var kommet til verden, skjøt vekst, og den hadde sterke vingeslag.

Et viktig trekk i bildet, hvor det gjelder Norsk Polarklubbs virksomhet, er den lange rekke av fengslende foredrag som har omhandlet de forskjelligste sider ved polarstrøkene. Til illustrasjon av deres kvalitet skal i fleng nevnes enkelte av disse foredrag: Om Svalbard av professor Adolf Hoel, om Haag-domstolen i relasjon til Grønlandssaken av professor A. W. Brøgger, om «Maud»-ferden til Nordøst-passasjen av Oscar Wisting, om forskningsferd til Antarktis og om den 2. «Fram»-ferd av pro-

fessor Olaf Høltedahl, om flyvning med Ellsworth og Byrd av Bernt Balchen, om Antarktisk-ekspedisjonen av professor H. U. Sverdrup, om Scott-ekspedisjonen av Trygve Gran, om Norsk Polarinstituttets virksomhet av direktør Tore Gjelsvik.

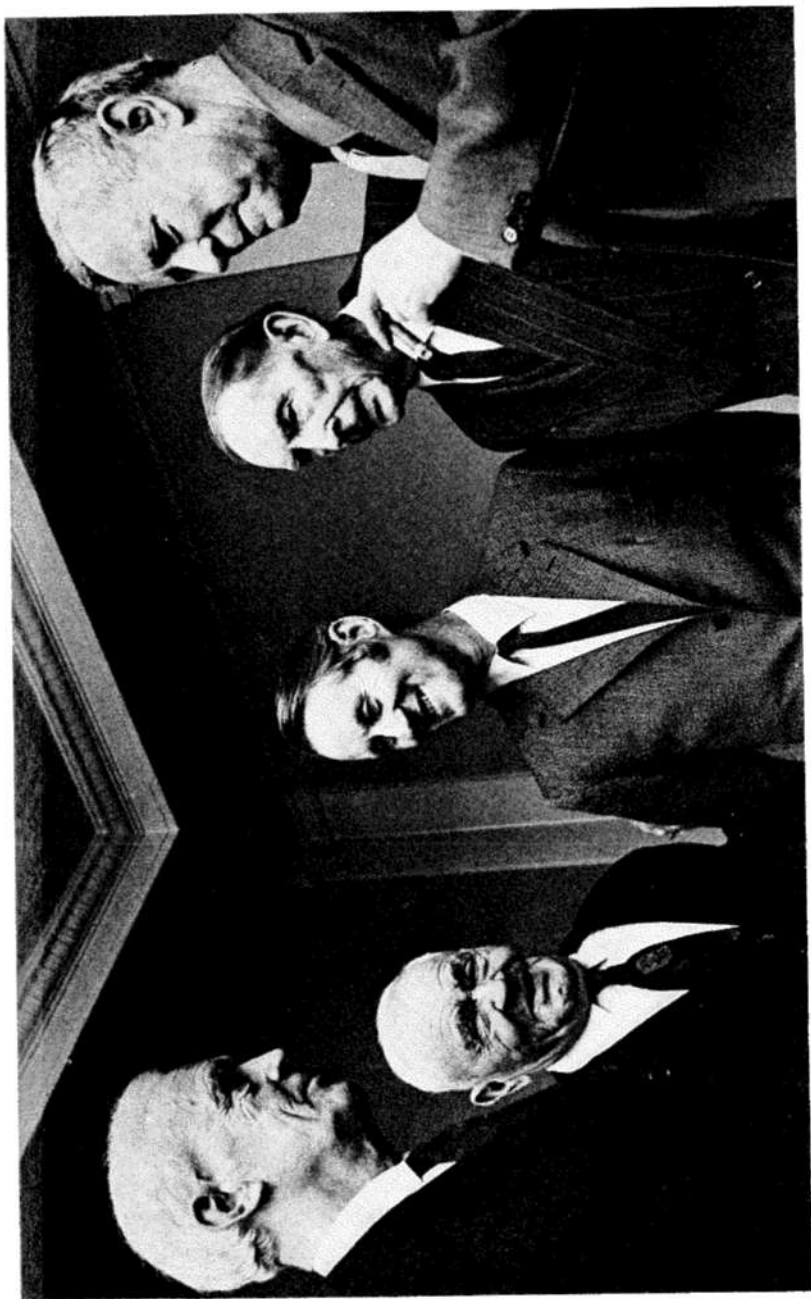
Slik kunne man fortsette oppregningen, og da også ta med framtrepende utenlandske foredragsholdere som professor Hans W:son Ahlmann, kommandør Finn Rønne, polarforskeren Wally Herbert og andre. Det har kort sagt vært så at en mengde viktige polare spørsmål er brakt fram, spørsmål som hadde å gjøre med oppdagelser, vitenskap, næringsliv, historie og de mennesker som virker i polarstrøkene.

Men det har vært noe mer enn foredrag, problemene er tatt opp og drøftet. Det har i det hele vært en levende virksomhet i Norsk Polarklubb i løpet av de førti år som er gått. Vi bør ikke overdrive vår betydning, men det er kanskje ikke for ubeskjedent å tro at virksomheten har hatt nyttige ringvirkninger fram til de bestemmende myndigheter.

Polarboken er et kapittel for seg. Den første utkom i 1933, redigert av journalist Odd Arnesen, som her var en drivende kraft i flere år. Deretter ble det krevende arbeidet overtatt av magister Søren Richter, som ved sin store lærdom og sine erfaringer fra mange års overvintringer var en redaktør av de sjeldne. Den nåværende redaksjonskomité er Asbjørn Omberg, Odd Lønø og Helge Ingstad. I de forløpne år er det utkommet 26 bøker som inneholder et verdifullt og fengslende stoff. Av særlig verdi er det oversiktlige register for hele serien, som nylig er utarbeidet.

Det har vært av stor betydning for Norsk Polarklubb at den har møtt så stor interesse og imøtekommenhet fra annet hold. I den forbindelse vil jeg i første rekke nevne lederne for Norsk Polarinstitutt, professor Adolf Hoel, professor H. U. Sverdrup og dr. Tore Gjelsvik. Det gode samarbeide vi har hatt med Norsk Geografisk Selskap, bør også nevnes. Videre er vi Hvalfondet og «Fram»-komitéen stor takk skyldig for støtte til Polarboken.

I årenes løp har Norsk Polarklubb hatt følgende formenn: Professor Adolf Hoel, overingeniør Westbye, Bernt Balchen, kapteinløytnant Reidar Lyngaas, professor H. U. Sverdrup og Helge Ingstad. Følgende er utnevnt til æresmedlemmer: Kom-

Fra 40-års møtet. Fra høyre formann Helge Ingstad, Jørgen Stubberud (den eneste igjenlevende fra Amundsens Sydpolekspedisjon, nå 95 år), direktør Tore Gjelsvik, og så to av de tre æresmedlemmer som ble utnevnt på møtet, professor Olaf Hoitvedahl og ingeniør dr. philos. h.c. Odd Dahl. Professor Hans W. son Ahlmann som også ble utnevnt til æresmedlem, var på grunn av sykdom ikke til stede.

mandørkaptein Rolf von Krogh, professor H. U. Sverdrup, Hjalmar Riiser Larsen, Bernt Balchen og Helge Ingstad. Bare sistnevnte er i live. Klubbens medlemstall er idag ca. 300.

Det saklige som her er nevnt, er bra og vel, men ved Norsk Polarklubb er det også noe annet som ikke er mindre viktig. Den gir et samlingssted hvor polarinteresserte trives. Ja, de trives usedvanlig godt der, enten de nå er vitenskapsmenn, fangstfolk knyttet til virksomheten på Svalbard, til flyvning eller annet, og på en ganske uhøytidelig måte. Slik har det alltid vært, og i den forbindelse har jeg heftet meg ved et avisutklipp fra 1935 med to fotografier, som jeg har funnet i de gamle protokoller. På det ene sitter professor Werenskiold og spiller trekkspill. På det andre sitter vår store skuespiller Egil Eide med armen om skuldrene til Oscar Wisting som skoggerler — antagelig til en morsom historie som Eide nettopp har fortalt.

Når vi nå legger 40 år bak oss, er det med tro på at Norsk Polarklubb vil stevne fram for den samme friske vind som før. Vårt land trenger en sammenslutning av kvinner og menn med kunnskap om og interesse for polarstrøkene, og som ikke er låst fast i byråkrati. Vel har vi ingen myndighet til å treffe bindende avgjørelser i polare spørsmål, men det har sin betydning å holde interessen for polarstrøkene levende og slå til lyd for viktige saker. Og kanskje særlig i vår tid hvor så meget nytt sprenger på både i Arktis og Antarktis.

Når det gjelder framtiden og vår mulighet for å få et ord med i laget ved viktige avgjørelser, står vi sterkere enn før. Vi har fått en representant med i Polarrådet. Når det gjelder Antarktis, er det særlig viktig at vi er våkne og viser framsyn. I dag er verdensdelen der syd reservert internasjonal vitenskap, men det er varsler om en økende interesse for utnyttelsen av ressursene. Før eller senere vil suverenitetsspørsmålene bli aktuelle. Det er derfor maktpåliggende at vi sikrer vår suverenitet ved fortsatte vitenskapelige ekspedisjoner til Dronning Mauds Land. Det har vist seg før, for eksempel i forbindelse med Sverdrupøyene, at den nasjon som ikke er villig til å satse for å manifestere sin suverenitet, vil senere hen bli sittende nederst ved bordet.

Fra polarfronten

ALBINO MOSKUSOKSE.

I tidsskriftet ARCTIC (vol. 25, nr. 3, 1972) forteller tre zoologer at de så en hvit (albino) moskusokse nord i Canada. Observasjonene ble foretatt nær Perry River (— det er på fastlandet rett sør for det søraustligste punkt av Victoriaøya).

De så i dette området flere flokker med moskusokser. Særlig interessant var selvfølgelig oppdagelsen av et lysfarget individ i en flokk på 23 stykker. Det var et stort voksent individ med lys kremgul farge. Til å begynne med trodde de det var en okse, men det viste seg snart at det var en ku fordi den alltid ble fulgt av en årgammel kalv. Hornene syntes også å være lysere enn vanlig. Kalven som fulgte henne var normalt farget.

Det er bare en gang tidligere, i 1853, på Melvilleøya (nord for Victoriaøya) sett en albino moskusokse. Det var også ei ku fulgt av en normalfarget kalv.

DET NORSKE SVALBARDELSKAP

ble stiftet den 6. desember 1972 etter initiativ av lege Torbjørn Torkildsen.

Professorene Anatol Heintz, Ove Arbo Høeg, Fridtjov Isachsen, John Krog, Rolf Vik, dr. philos. Odd Lønø utgjorde Selskapets første styre.

Lege Torbjørn Torkildsen ble valgt til Selskapets første formann.

Det Norske Svalbardselskap er en sammenslutning av Svalbardinteresserte norske statsborgere. Selskapet er uavhengig av alle politiske og økonomiske interesser.

Hensynet til Svalbard er bestemmende for Selskapets arbeide.

Svalbardproblemer i videste forstand ligger innenfor Selskapets virksomhetsområde. Selskapet legger særlig vekt på å ta vare på såvel Svalbards egenart og natur som øygruppens muligheter.

I brev til Den Norske Regjering gikk Det Norske Svalbardselskap inn for at forskningsstasjonen i Ny-Aalesund ved Kongsfjorden ble gjort permanent.

På grunn av energikrisen og realiseringen av Svalbard flyplass, arrangerte Det Norske Svalbardselskap den 14. januar 1974 i Oslo en Svalbard-konferanse hvor det deltok en rekke departementer og organisasjoner. Konferansen konsentrerte seg særlig om Svalbards betydning i forbindelse med energiproblematikken hvor spesielt kulenes betydning ble understreket. Videre ble konsekvensene og mulig-

Sommeren 1973 ble det observert omkring 350 kvalross rundt Nordaustlandet og Kvitøya. Bildet er tatt 6. august av T. Benjaminsen på Moffen hvor i alt 40 kvalross ble sett.

hetene når Svalbard flyplass kommer i drift gjenstand for en bredere drøfting, ikke minst kontrollproblemene ved en øket aktivitet på Svalbard ble behandlet.

I anledning av de kommende viktige kontinentalsokkelforhandlinger i 1974 mellom Sovjet og Norge og den raskt økende betydning som Svalbard har, arrangerte Det Norske Svalbardselskap den 7. mai 1974 i Oslo Militære Samfund et Svalbardmøte hvor aktuelle Svalbardproblemer ble belyst under en fremtidsrettet synsvinkel.

Den aktuelle Svalbard-situasjon ble gjennomgått, og dessuten fremmet Selskapet et forslag om at Svalbard blir en del av våre etablerte universitetsmiljøer, idet dette enestående forskningsområdet som Svalbard utgjør, med dets rikdom av forskningsoppgaver bør bli gjenstand for en langt sterkere norsk forskningsaktivitet enn hittil.

Nødvendigheten av at Norge koordinerer all forskningsvirksomhet på Svalbard ble understreket.

I tilslutning til dette Svalbardmøtet, ble Det Norske Svalbardselskaps årsmøte avholdt.

Styret består idag av professorene Anatol Heintz, Fridtjov Isachsen, John Krog, dr. philos. Odd Lønø og lege Torbjørn Torkildsen.

Som formann ble Torbjørn Torkildsen gjenvalgt

Det Norske Svalbardselskaps adresse er Sarsgaten 1, Oslo 5.

ANTARKTIS-KARER MØTES IGJEN.

Med ujevne mellomrom har deltagerne i Den norske antarktisekspedisjonen 1957—59 pleiet å møtes for å befestet det gode vennskapet som oppstod i de tre årene på Norway Station i Dronning Maud Land. Denne gangen ble festen holdt på Engebret i Oslo 25. mai 1974, og med god vilje kan en få det til at det var et 15-års jubileum. Som vanlig så det ut til å skulle bli nærmere hundre prosents oppslutning, men i siste øyeblikk fikk enkelte forhindringer, slik at det ble omkring femten som møtte frem fra forskjellige kanter av landet. Endel hadde med damer, så det ble en ganske tallrik og livfull forsamling.

Ekspedisjonen på Norway Station bestod det første året av 14 mann, men etter hvert var det endel utskiftninger, slik at det var 22 mann der nede i alt. Av dem var tre mann med alle de tre årene i trekk: ekspedisjonens sjef, geodet Sigurd Helle, meteorologen Torgny Vinje og radiotekniker John Snuggerud. Ekspedisjonen utførte et stort vitenskapelig arbeid og gjennomførte blant annet en omfattende kartlegging.

Det var altså atskillig å samle seg om og minnes. Under festen talte Sigurd Helle om den norske virksomheten i Antarktis og situasjonen der nede i årene etter Norway Station. Festen forløp på det aller beste i munter stemning, en rekke andre taler og med dans. Det ble en hyggelig kveld.

NORSK POLARKLUBB.

I de to årene siden forrige Polarbok kom ut, har klubben hatt følgende medlemsmøter:

18. oktober 1972, Odd Lønø: Norske fangstmenns overvintringer.
28. november, Klubben invitert til Norsk Geografisk Selskaps møte i Universitetets Aula. Finn Rønne: High adventure in the Arctics.
6. desember, Nils Schumacher og Nils Roer: Maudheim-ekspedisjonen.
31. januar 1973, Erik Boehlke: Bestigningen av sydtoppen på Ranrapalca i Cordillera Blanca i Peru.
7. mars, Carl Emil Petersen: Med Runde rundt Svalbard. Møtet var også årsmøte, og klubbens styre ble etter valget: Formann: Helge Ingstad, styremedlemmer: Asbjørn Omberg, Odd Lønø, Olaf Løding og Thore Winsnes, varamenn: Finn Albert og Kaare Bratlien.
7. november, 40-års møte for klubbens stiftelse. Formannen åpnet med minneord om vårt æresmedlem Bernt Balchen. Det ble utnevnt tre æresmedlemmer: professorene Olaf Hortedahl og Hans W. Ahlmann og dr. ph. Odd Dahl. Odd Dahl holdt foredraget: Maud-ekspedisjonen og polarforskningen i vår tid.
5. desember, Odd Lønø: Norske fangstmenns overvintringer på Jan Mayen.
30. januar, Klubben invitert til Norsk Geografisk Selskaps møte i Universitetets Aula. Tore Gjelsvik: Blant oljeletere, forskere og eskimoer i det canadiske øyriket.
6. mars, Thore Winsnes: Olje og gass i Arktiske strøk. Møtet var også årsmøte. Gjenvalg for hele styret.

ODD LØNØ
sekretær

FUNN AV DØDE ISBJØRN.

Norsk Polarinstitutt drev sommeren 1974 isbjørnundersøkelser ledet av Thor Larsen. Det ble blant annet funnet 18 selvdøde isbjørn.

Rester etter 17 isbjørn ble funnet rundt i terrenget på Kongsøya på Kong Karls Land. Tre av disse må ha dødd i løpet av det siste år. En av disse var en meget liten unge som antas å ha dødd i hiet. De 14 andre var død for mange år siden. Noen av skjellettrestene lå slik til at en må anta at dyrene har omkommet i snøras.

Den 30. august ble det i fjæra i Ekstremfjorden på Nordaustlandet funnet ei død binne, som hadde vært død et par døgn. Det var på den tid ikke is rundt Nordaustlandet og i dagene før funnet hadde det vært kraftige uvær, så en antar at den har omkommet på sjøen under svømming for å nå drivis eller land.

REGISTER TIL POLARBOKEN

1933 — 1972

Utarbeidet av Vibeke Eeg-Henriksen.

FORORD.

Norsk Polarklubb ble stiftet i 1933 og utgav sin første årbok samme år. Klubben har gitt ut ialt 27 årbøker:

1933, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1945 med tittel POLARÅRBOKEN. 1949 med tittel POLARBOKEN. 1950, 1951, 1952, 1953 med tittel POLARÅRBOKEN/THE POLAR-YEARBOOK. Disse 4 bøkene utkom som julenummer til tidsskriftet Norsk Polar-tidende/The Norwegian Polar-Gazette med noe større format enn tidligere. 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959-60, 1961-62, 1963-64, 1965-66, 1967-68, 1969-70, 1971-72. Disse er i samme format som de første bøkene og har tittel Polarboken.

Kommentarer til utgivelsen av Polarboken og opplysninger om hvorfor den har skiftet tittel og format gjennom årene finnes i 1933 s. 5, 1935 s. 133, 1936 s. 117, 1945 s. 3, 1950 s. 4, og 1954 s. 5.

Publikasjonen har fått navnet sitt forevige på kartet: «Polarårbok-breen» i Antarktis (1956 s. 207).

En viktig del av Polarboken er det bakerste avsnittet i de fleste årgangene. Det heter «Hva som hendte i Polarverdenen», «Nytt fra polarfronten» o. l. Det kan være om overvintringer, ekspedisjoner, sogneprester på Svalbard, Roald Amundsens pianoundervisning osv. Av plasshensyn er dette stoffet bare delvis tatt med i registeret.

Andre norske polar-publikasjoner er:

Norsk Polar-tidende/ The Norwegian Polar-Gazette.

Denne ble utgitt av Arktisk Forening, Tromsø og Norsk Polarklubb, Oslo. Julenummeret var Polarårboken/The Polar-Yearbook.

Det utkomne er:

1950: nr. 1 = Polarårboken 1950.

1951: nr. 1-2, nr. 3-4, nr. 5-6-7-8, nr. 9-10-11-12 = Polarårboken 1951.

1952: nr. 1-2-3, nr. 4-5-6, nr. 7-8-9-10-11-12 = Polarårboken 1952.

1953: aug./sept. = Harstadnr., Polarårboken 1953.

Polarposten. Utgis av Arktisk Forening, Tromsø, fra 1964. 4 nr. pr. år.

Norsk Polarinstitutt. Årbok. Første årgang er 1960, utg. Oslo 1962.

INDEX TO POLARBOKEN 1933 - 1972.

PREFACE.

Norsk Polarklubb was founded 1933 and issued its first yearbook the same year. The club has published in all 27 yearbooks:

1933, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1945 with the title POLARÅRBOKEN. 1949 with the title POLARBOKEN. 1950, 1951, 1952, 1953 with the title POLARÅRBOKEN/THE POLAR-YEARBOOK. These 4 books were issued as X-mas numbers of the journal *Norsk Polar-tidende*/The Norwegian Polar-Gazette and in larger format than the preceding books. 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959-60, 1961-62, 1963-64, 1965-66, 1967-68, 1969-70, 1971-72. These are in the same format as the first books and have the title Polarboken.

Comments on the changes in Polarboken are in 1933 p. 5, 1935 p. 133, 1936 p. 117, 1945 p. 3, 1950 p. 4 and 1954 p. 5.

The name of the book is also on the map: «Polarårbokglacier» in Antarctica (1956 p. 207).

An important part of Polarboken is the last section of most of the volumes. It is called variously «Hva som hendte i Polarverdenen», «Nytt fra polarfronten» or the like. Here are odd bits of information on winterings, expeditions, ministers at Svalbard, Roald Amundsen's piano-lessons etc. This material is only partly covered by the index.

Other Norwegian polar periodicals are:

Norsk Polar-tidende/ *The Norwegian Polar-Gazette*.

This was published by Arktisk Forening, Tromsø and Norsk Polar-klubb, Oslo. The X-mas number was Polarårboken/The Polar-Yearbook.

The following numbers were published:

1950: no. 1 = The Polar-Yearbook 1950.

1951: no. 1-2, no. 3-4, no. 5-6-7-8, no. 9-10-11-12 = The Polar-Yearbook 1951.

1952: no. 1-2-3, no. 4-5-6, no. 7-8-9-10-11-12 = The Polar-Yearbook 1952.

1953: Aug./Sept. = Harstadno., The Polar-Yearbook 1953.

Polarposten. Published by Arktisk Forening, Tromsø, since 1964. 4 nrs. pr. year.

Norsk Polarinstitutt. Årbok. (Norwegian Polar Institute. Yearbook.) First issue 1960, Oslo 1962.

OVERSIKT OVER EMNE-INNDELINGEN

<p>ALASKA ANTARKTIS* — ekspedisjoner ARKTISK FORENING BIOGRAFI* BJØRNØYA BOTANIKK BOUVETØYA* DRONNING MAUD LAND* EKSPEDISJONER* ESKIMO FANGST OG FISKE* — fiske — selfangst FISKE* GJØA* GRØNLAND* — ekspedisjoner — fangst — fiske — Grønlandssaken — historie* — jordbruk — krigshistorie HUNDER HVALFANGST* INGENIØRARBEIDE INTERNASJONALE GEOFYSISKE AR INTERNATIONAL ICE PATROL ISBJØRN ISBRYTER ISLAND ISTITUTO GEOGRAFICO ISØYER JAN MAYEN* KOSTHOLD KUNST KVITØYA* LABRADOR LUFTFART MCGILL MAMMUT MAUD*</p>	<p>MEIGHENØYA METEOROLOGI* MOSKUS NORDOSTPASSASJEN NORDPOLEN NORDVESTPASSASJEN NORGES SVALBARD- OG ISHAVS- UNDERSØKELSER* NORSK POLARINSTITUTT* NORSK POLARKLUBB NORSK POLAR-TIDENDE* NORWEGIAN POLAR-GAZETTE* NOVAJA ZEMLJA OLJE OVERVINTRING* PETSCHENGA POLAR-YEARBOOK* POLARBOKEN* POLARFORSKNING* POLARMENTALITET POLARMUSEUM* POLARRADET POLARUTSTLLING POLARBOKEN* REIN SELFANGST* SKIP SVALBARD* — dagligliv — ekspedisjonsliv — ESROstasjonen — fangst — fossiler — fredning — historie* — kartlegging — krigshistorie — stedsnavn — turisme TRANSPORT TURISME* VIKTORIAØYA VINLAND</p>
---	--

* her vil De finne henvisning til et annet emne.

FORFATTERREGISTER:

- Ahlmann, Axel: 1956 s. 122.
Ahlmann, Hans W:son: 1940 s. 11, 1945 s. 27, 1951 s. 31, 1957 s.50.
Albert, Finn: 1967-68 s. 95.
Andersen, Normann: 1961-62 s. 88.
Andersen, Ottar: 1945 s. 93.
Andresen, Hermann: 1965-66 s. 29.
Arnesen, Odd: 1933 s. 95, 1936 s. 50, s. 81, 1937 s. 69, 1938 s. 42, 1939 s. 96, 1940 s. 3, s. 95, 1941 s. 20, 1942 s. 83, s. 91, 1945 s. 15, s. 89.
Arnold, K. C.: 1963-64 s. 126.
- Bak, Ove: 1969-70 s. 22.
Balchen, Bernt: 1933 s. 52, 1955 s. 73, 1957 s. 56.
Balstad, H.: 1950 s. 6.
Bathen, Fr.: 1949 s. 80.
Bergersen, Alf: 1957 s. 33.
Bergersen, Birger: 1952 s. 11.
Berggrav, Eivind: 1936 s. 17.
Berset, Odd: 1954 s. 102.
Bjercke, Alf: 1938 s. 28.
Bjåland, Olav S.: 1965-66 s. 143.
Bogen, Hans: 1935, s. 24, s. 83, 1936 s. 23, s. 91, 1937 s. 8, 1938 s. 5, s. 88, 1941 s. 88, 1945 s. 78, 1949 s. 115.
Bolin, Fredrik Th.: 1961-62 s. 122, 1967-68 s. 130.
Bruun, Svend Foyn: 1940 s. 59.
Brøgger, A. W.: 1935 s. 19.
Bø, Vidar: 1959 s. 58.
- Christensen, Chr. Fred.: 1937 s. 37.
Cristensen, Lars: 1933 s. 9.
Christiansson, H.: 1969-70 s. 14.
- Dahl, Sigurd: 1961-62 s. 140, 143.
Dannevig, Kristoffer: 1956 s. 39.
Devold, Finn: 1954 s. 33.
Devold, Hallvard: 1939 s. 51, 1958 s. 128.
Dietrichson, O. C.: 1935 s. 15.
Drevon, R.: 1938 s. 103.
Drummond, Norman: 1957 s. 124.
- Eckstrøm, K.: 1955 s. 175.
Ellsworth, Lincoln: 1940 s. 97.
Erikson, Jean: 1939 s. 11.
Evjen, Sig.: 1950 s. 67.
Eylands, Arni G.: 1951 s. 56.
- Feyling-Hansen, R. W.: 1954 s. 61, 1956 s. 153.
- Finne, Henrik: 1939 s. 5.
Fischer, Fred: 1961-62 s. 24.
Foldvik, Nils: 1933 s. 134.
Freuchen, Peter: 1935 s. 138.
Frogner, Erling: 1969-70 s. 51.
- Giæver, John: 1938 s. 65, 1949 s. 73.
Gjelsvik, Tore: 1963-64 s. 55.
Gjærevoll, Olav: 1959-60 s. 34, 1967-68 s. 10.
Goldberg, Fred: 1969-70 s. 130.
Gordon, Malcolm S.: 1958 s. 78.
Gottwald, B. H.: 1951 s. 63.
Gran, Tryggve: 1961-62 s. 51.
Gunnestad, Alf: 1954 s. 133.
- Haftorn, Svein: 1959-60 s. 55.
Hansen, H. C.: 1937 s. 27, 1945 s. 98.
Hansen, Theo: 1952 s. 9.
Hanssen, Helmer: 1935 s. 98, 1941 s. 13.
Hanssen, Olaf: 1933 s. 131, 1939 s. 41, 1940 s. 22, 1942 s. 5, 1945 s. 102.
Haram, Harald O.: 1959-60 s. 79.
Harnoll, Ketil: 1951 s. 49.
Hauge-Johannesen, Betty: 1933 s. 80.
Heintz, Anatol: 1959-60 s. 103, 1961-62 s. 136, 1963-64 s. 7, 1965-66 s. 69.
Heintz, Natascha: 1963-64 s. 39.
Helle, Sigurd: 1957 s. 19, 1958 s. 23.
Henningssen, Alfred: 1969-70 s. 155.
Hisdal, Vidar: 1971-72 s. 147.
Hjelvik, Karl: 1958 s. 7.
Hoel, Adolf: 1933 s. 5, 1935 s. 48, 1938 s. 19, 1939 s. 61, 1950 s. 9, 1952 s. 28, 1955 s. 47, 1956 s. 178, 1957 s. 152.
Hofgaard, Knut: 1935 s. 94.
Holmgren, Olav: 1971-72 s. 80.
Holmsen, Gunnar: 1941 s. 10.
Holtedah, Jan: 1969-70 s. 19.
Holtedah, Olav: 1933 s. 68, 1945 s. 67.
Horn, Gunnar: 1940 s. 18.
Hornbæk, Helge: 1967-68 s. 154.
Hyenæs, Trygve: 1954 s. 44.
Høeg, Ove Arbo: 1935 s. 125.
Høst, Per: 1951 s. 55.
Høygaard, Arne: 1940 s. 77.
- Ingebrigtsen, Arthur: 1952 s. 37.
Ingstad, Helge: 1936 s. 5, 1954 s. 136, 1956 s. 193, 1957 s. 7, 106, 157, 1959-60 s. 113, 134, 1961-62 s. 102.

- Isachsen, Gunnar: 1933 s. 48, 1936 s. 84.
Isaksen, Isak: 1937 s. 81.
- Iversen, Thor: 1938 s. 49.
- Jakobsen, A.: 1949 s. 58, 1950 s. 18.
Jakobsen, Helge: 1954 s. 162.
Jensen, Jørgen: 1965-66 s. 95.
Jensen, Theodor: 1941 s. 30.
Johannesen, Th. Werner: 1949 s. 91, 1956 s. 7.
Johansen, Bergeton: 1971-72 s. 80.
Johansen, Bertine: 1940 s. 34.
Johansen, Johan: 1949 s. 53.
Johansen, Per: 1941 s. 77.
Johnsen, Øivind Holm: 1965-66 s. 32.
- Kleivan, Helge: 1955 s. 86, 1956 s. 65, 1957 s. 139.
Klæbc, Arthur: 1956 s. 31.
Knudsen, Thor: 1935 s. 54.
Knudtzon, H. Th.: 1949 s. 125.
Kratochvil, Josef: 1961-62 s. 131, 1963-64 s. 64, 1965-66 s. 129.
Kristoffersen, Sigfred: 1950 s. 71, 1965-66 s. 106.
Kruse, J.: 1939 s. 72.
Kræmer, Waldemar: 1959-60 s. 139.
Kulstad, Johan: 1969-70 s. 74.
- Larsen, Thor: 1965-66 s. 118, 1967-68 s. 157.
Legreid, Dominicus Ørbeck: 1938 s. 81.
Lid, Johannes: 1942 s. 106.
Lidtveit, A.: 1935 s. 107.
Lie, Just: 1952 s. 11, 1953 s. 21.
Lindholm, J.: 1937 s. 60.
Lowther, G. R.: 1961-62 s. 68.
Lund, Reidar: 1954 s. 9.
Lund, Thorolv: 1952 s. 7, 1954 s. 97, 1959-60 s. 91.
Lunde, Torbjørn: 1963-64 s. 18.
Lundquist, K. Z.: 1952 s. 24.
Lynge, Bernt: 1940 s. 52.
Løken, Olav: 1959-60 s. 45.
Løng, Gerd: 1965-66 s. 77.
Lønø, Odd: 1954 s. 151, 1956 s. 161, 1959-60 s. 123, 1963-64 s. 46, 79, 1965-66 s. 110, 124, 1967-68 s. 105, 1971-72 s. 9, 93, 143.
Löwenigh, Bartho von: se Heintz, Anatol 1959-60.
Løyning, Paul: 1936 s. 67.
- Martens, Odd: 1958 s. 158.
Mathisen, T. Solli: 1950 s. 34.
Mathisen, Trygve: 1956 s. 147.
Medbø, Odd: 1952 s. 33, 1957 s. 121.
Meldgaard, Jørgen: 1955 s. 113.
Moberg, Arvid: 1950 s. 26, 1958 s. 68.
- Molaug, Svein: 1967-68 s. 99.
Mosby, Olav: 1935 s. 33.
Munck, Ebbe, 1940 s. 48.
- Nilsen, Schjøberg: 1956 s. 56.
Nusser, Franz: 1971-72 s. 131.
Nøis, Daniel: 1941 s. 3, 1956 s. 24, 1958 s. 45, 1959-60 s. 94.
- Olonkin, G. N.: 1957 s. 100.
Olsen, Anton J.: 1945 s. 84.
Olsen, Arne: 1933 s. 105.
Olsen, Gunnar: 1967-68 s. 48.
Omberg, Asbjørn: 1961-62 s. 43, 117, 1963-64 s. 60, 1965-66 s. 59, 136, 1967-68 s. 129.
Omberg, Unn: 1967-68 s. 147.
Omre, Arthur: 1957 s. 66.
Oppedal, Magne: 1957 s. 45.
Orheim, Olav: 1965-66 s. 92, 1971-72 s. 73.
Orvig, Svenn: 1957 s. 91.
Orvin, Anders K.: 1954 s. 53.
Overå, Johs.: 1958 s. 95.
Oxås, Arthur: 1950 s. 62.
- Paulsen, Carl F.: 1935 s. 88.
Paulsen, Harald B.: 1936 s. 78.
Pedersen, Einar S.: 1954 s. 71, 1961-62 s. 7, 1967-68 s. 50, 1971-72 s. 99.
Pedersen, Ingrid: 1967-68 s. 82.
Pikhala, Erik: 1967-68 s. 112.
- Ranhoff, Eivind: 1961-62 s. 79.
Rasmussen, Birger: 1955 s. 160.
Rasmussen, Knud: 1945 s. 17.
Rasmussen, Sigrid: 1965-66 s. 139.
Richter, Søren: 1953 s. 47, 1954 s. 23, 1959-60 s. 69, 1963-64 s. 124, 1965-66 s. 151.
Ristvedt, Peder (Per): 1933 s. 41, 1942 s. 99, 1955 s. 21, 1956 s. 137.
Robertson, C.: 1935 s. 58.
Rodahl, Kåre: 1945 s. 52, 1949 s. 87, 1950 s. 68, 1954 s. 112.
Romnæs, Nils, 1936 s. 41, 1937 s. 8.
Ronne, Edith: 1963-64 s. 24.
Ronne, Finn: 1959-60 s. 7.
Rosing, Jens: 1955 s. 149, 1956 s. 99.

- Ruud, Johan T.: 1952 s. 13.
 Rynning-Tønnesen, C.: 1963-64 s. 69.
 Rønne: se Ronne.
 Rønneberg, Harald: 1939 s. 84.
 Røstad, Sverre: 1959-60 s. 72.
 Røvig, Sverre: 1936 s. 89.
- Scholander, T. F.: 1941 s. 68.
 Schumacher, Nils J.: 1971-72 s. 150.
 Scott-Hansen, Sigurd: 1935 s. 102.
 Sejerstedt, Vally: 1953 s. 3.
 Sellæg, Johs.: 1952 s. 22, 1953 s. 19,
 1954 s. 156, 1955 s. 187, 1956 s. 197,
 1958 s. 138, 1959-60 s. 131.
 Seppala, Leonhard, 1955 s. 7.
 Siggerud, Thor, 1961-62 s. 147, 1971-
 72 s. 123.
 Simonsen, Povl: 1957 s. 76, 1958 s.
 133, 1967-68 s. 40.
 Skar, Alfred: 1936 s. 55.
 Skevik, Kåre: 1958 s. 121, 1959-60
 s. 59.
 Stephenson, A.: 1961-62 s. 108.
 Sund, Oscar: 1935 s. 66.
 Sundt, H.: 1956 s. 113.
 Sverdrup, H. U.: 1935 s. 5, 1950 s.
 36, 1951 s. 37, 1957 s. 85.
 Sæther, Carl S.: 1938 s. 74.
 Søftestad, Svein R.: 1969-70 s. 57.
- Taylor, W. E.: 1965-66 s. 12.
 Teal, John J.: 1956 s. 164.
 Thorsen, Bjarne: 1959-60 s. 66.
 Torgersen, Einar: 1953 s. 50.
 Torkildsen, Torbjørn: 1955 s. 128.
 Torsvik, Kristian: 1969-70 s. 141.
- Ullring, E.: 1949 s. 7.
 Vartdal, Knut: 1958 s. 89.
 Wahl, Ingvald: 1969-70 s. 124.
 Wefring, Gunnar: 1933 s. 27, 1937
 s. 50.
 Werenskiold, Werner: 1933 s. 56,
 1937 s. 34, 1955 s. 110, 1956 s. 151.
 West, J. F.: 1955 s. 142.
 Westby, Sigurd: 1936 s. 36, 1945 s.
 9, s. 46.
 Winsnes, Thore S.: 1953 s. 8, 1955 s.
 181.
 Winther, Levin: 1967-68 s. 163.
 Winther, Petra: 1969-70 s. 9.
 Wirkola, Paul: 1963-64 s. 12.
 With, Øivind: 1939 s. 19.
 Woldstad, Wanný: 1939 s. 32.
- Ytreland, Ivar: 1965-66 s. 37.
- Zapffe, P. W.: 1957 s. 114, 1967-68
 s. 121.
- Øien, Fritz: 1939 s. 92, 1945 s. 71,
 1950 s. 21, 1958 s. 101.
 Ørnes, Edvard: 1967-68 s. 169.
 Østby, Harald: 1955 s. 190.
 Øverbye, Arne: 1938 s. 70.
- Aagaard, Bjarne: 1940 s. 84.
 Aars, Knut: 1965-66 s. 9.
 Aarseth, Elling: 1935 s. 61.
 Arsvold, Ottar: 1949 s. 65.
 Aasgaard, G.: 1949 s. 27.

EMNEREGISTER

ALASKA

Fra en ekskursjon til White Mts. i Sentral-Alaska. Olav Gjærevoll. 1959-60 s. 34.
Et glimt fra zoologiske undersøkelser i Alaska. Svein Haftorn. 1959-60 s. 55.
Opplevelser med grizzlybjørn. Odd Lønø. 1963-64 s. 46.
Teltliv i Alaska. Odd Lønø. 1967-68 s. 105.

ANTARKTIS

Se også HVALFANGST og smånotiser bakerst i hver årgang.

Hvem oppdaget Antarktika? Bjarne Aagaard. 1940 s. 84.
Kartlegging i Dronning Maud Land. Alf Bergersen. (Historisk overblikk over utforskning.) 1957 s. 33.
Antarktistraktaten, territorialkravene, forskningssamarbeidet. Fredrik Th. Bolin. 1967-68 s. 130.
Lave temperaturer i Antarktis. Olav Orheim. 1965-66 s. 92.
Meteorologisk problem på Bouvet-øya (Også utforskningen av øya.) Torbjørn Lunde. 1963-64 s. 18.
— *Ekspedisjoner*
Minner fra Sydpolsturen. Helmer Hanssen. 1941 s. 13.
Da Roald Amundsen reiste til Nordpolen og Engelbregt Gravningen kom hjem fra Sydpolen. 1951 s. 42.
Konsul Lars Christensens ekspedisjon til Antarktis sesongen 1936-37 og dens kartografiske resultater. H. E. Hansen. 1937 s. 27.
Til Sydishavet. Lars Christensen. 1933 s. 9.
Nytt norsk land i Antarktis. 1935 s. 131.
Norske ekspedisjoners virksomhet i Antarktis. Harald B. Paulsen. 1936 s. 78.
Lars Christensen-ekspedisjonens vitenskapelige resultater. Olaf Holte-dahl. 1945 s. 67.
Den norske luftkartlegging i Antarktis 1937. Nils Romnæs og Hans Bogen. 1937 s. 8.
Antarktis i skuddet. 1939 s. 110.
Mine fire antarktiske ferder. Lincoln Ellsworth. 1940 s. 97.
Med Ellsworth til Sydpollandet. Ha-

rald Rønneberg Jr. 1937 s. 84.
Admiral Byrds antarktiske ferd 1939—1940. 1940 s. 107.
The Lure of Exploration. Finn Rønne. 1959-60 s. 7.
Antarktiske ekspedisjoner i årene 1939—1949. Th. Werner Johannessen. 1949 s. 91.
Den norsk-britisk-svenske ekspedisjon til Antarktis 1949—52. John Gæver. 1949 s. 73.
With M/S «Nordsel» to Dronning Maud Land. H. U. Sverdrup. 1951 s. 37.
The Norwegian-British-Swedish Expedition to Antarctica. H. U. Sverdrup. 1950 s. 36.
Til Dronning Maud Land med den norske Antarktis-ekspedisjon. Sigurd Helle. 1957 s. 19.
På langferd i Dronning Maud Land. Sigurd Helle. 1958 s. 23.
Deception — Sydpollandets aktive vulkan. Olav Orheim. 1971-72 s. 73.

ARKTISK FORENING.

Arktisk Forening Andøy. 1965-66 s. 149.
Arktisk Forening Tromsø. 1950 s. 89. 1951 s. 79. 1952 s. 42, 56. 1953 s. 43. 1955 s. 193. 1956 s. 191. 1957 s. 161. 1959-60 s. 143. 1965-66 s. 148. 1967-68 s. 174.

BIOGRAFI

Se også forfatterregister, de fleste artikler belyser forfatterens tilknytning til polaregnene.

— *Ahlmann*

Med norrmän och svenskar i Polar-trakterna. Hans W:son Ahlmann. 1951 s. 31.

— *Amundsen*

Se også ANTARKTIS, NORDVEST-PASSASJEN, NORDOSTPASSASJEN.

Minnekvede um Roald Amundsen — av Olaf Hanssen. (Et utvalg av dikt og en bibliografi.) 1942 s. 5.
Minnekvede yver Roald Amundsen. tillegg til 1942. Olaf Hanssen. 1945 s. 102.
Roald Amundsen. Vally Sejerstedt. (Dikt.) 1953 s. 3.
Roald Amundsens fødested. 1941 s. 86.
Roald Amundsens innsats som etno-

- graf. Odd Arnesen. 1942 s. 91.
 Hvorledes Roald Amundsens statuer
 blev til. Carl E. Paulsen. 1935 s. 88.
 Sarpsborg får sin Roald Amundsen-
 byste. 1938 s. 78.
 Roald Amundsens siste ferd for 25
 år siden. 1953 s. 4.
 Tusener hyldet Roald Amundsens
 minne i Tromsø. 1953 s. 10.
 Til Amundsen-jubiléet på Sydpolen.
 Fredrik Th. Bolin. 1961-62 s. 122.
 — *Andree*
Se også KVITØYA.
 Andréefynden 1930. Hans W:son
 Ahlmann. 1940 s. 11.
 De vi fant Andréelieiren. Gunnar
 Horn. 1940 s. 18.
 Nokre sumar-døger ved øyane i
 Austisen. Då Andréelægret vart fun-
 ne. 1940 s. 22.
 — *Arnesen*
 Odd Arnesen — Polarjournalisten.
 1949 s. 5.
 — *Askheim*
 Thor Askheim. 1951 s. 20.
 — *Barents*
 Minner om Barents i Tromsø Muse-
 um. Povl Simonsen. 1958 s. 133.
 — *Bartholzen*
 Et blad av ishavfolket saga. 1936
 s. 55.
 — *Beisaren*
Se Jørgensen.
 — *Bentsen*
 Den siste . . . Odd Arnesen. 1933 s.
 101.
 — *Bjørnnes*
 Ishavets Münchhausen. Thoralf
 Lund. 1959-60 s. 91.
 Bjørnnes og reven. Sigurd Dahl.
 1961-62 s. 143.
 — *Bjørvig*
 Den siste av den gamle garde. Odd
 Arnesen 1933 s. 95.
 — *Bjäländ*
 Skispor fra Telemark. Helge Ing-
 stad. 1957 s. 7.
 Olav Bjäländs museum i Morgedal.
 Olav S. Bjäländ. 1965-66 s. 143.
 — *Boyd*
 Louise Boyd. 1933 s. 156.
 — *Brandal*
 Minneord. 1933 s. 148.
 — *Bull*
 Minneord om kaptein Gustav Bruun
 Bull. H. B. 1938 s. 88.
 — *Byrd*
 Richard E. Byrd. 1957 s. 166.
 — *Christensen*
 Konsul Lars Christensen 70 år. Alf
 Gunnestad. 1954 s. 133.
 — *Devold*
 Hallvard Devold. En merkelig livs-
 skjebne. Adolf Hoel. 1957 s. 152.
 — *Dietrichson*
 En av de store pionerer — general-
 major O. C. Dietrichson. 1942 s. 103.
 — *Egede*
 Hans Egede, Colonist and Explorer.
 J. F. West. 1955 s. 142.
 — *Freuchen*
 Peter Freuchen. In memoriam. Helge
 Ingstad. 1957 s. 157.
 — *Giæver*
 John S. Giæver. 1951 s. 15
 John Schjelderup Giæver. Nils J.
 Schumacher. 1971-72 s. 150.
 — *Gjelsvik*
 Den nye direktør for Norsk Polarin-
 stitutt. Helge Ingstad. 1959-60 s. 134.
 — *Grieg*
 Med kaptein Nordahl Grieg på Jan
 Mayen i 1942. Karl Hjelvik. 1958 s. 7.
 — *Hanssen, H.*
 Berømt polarforsker og ekspedisjons-
 mann død. 1956 s. 203.
 — *Hanssen, O.*
 Mannen som har samlet flere hundre
 minnedikt om Roald Amundsen. Odd
 Arnesen. 1942 s. 83.
 — *Helle*
 Sigurd Gunnarson Helle. Helge Ing-
 stad. 1956 s. 193.
 — *Hoel*
 Adolf Hoel. Søren Richter. 1963-64
 s. 124.
 Verket om Svalbard. Søren Richter.
 1965-66 s. 151.
 — *Hofseth*
 Brit Hofseth. Gunnar Holmsen. 1941
 s. 10.
 — *Hornbæk*
 Helge Hornbæk. 1951 s. 27.
 — *Hornemann*
 En Svalbard-original. Werner Verren-
 skiold. 1955 s. 110.
 — *Ingstad*
Se også VINLAND.
 With Helge Ingstad to the Nunamiut
 people. 1950 s. 14.
 — *Isachsen*
 Majoreren. O. Arnesen. 1940 s. 95.
 — *Iversen*
 Thor Iversen 1873—1953. Magne Op-

- pedal. 1957 s. 45.
- *Johannes*
Tredjegrads forbrenning. Gunnar S. Olsen. 1967-68 s. 48.
- *Johannesen*
Fridtjof Nansen, våre fangstfolk og engelskmennene. Carl S. Sæther. 1938 s. 74.
- Som veiviser for Nordenskiöld gjen-nem Nordostpassasjens første del. Betty Hauge-Johannesen. 1933 s. 81.
- *Johansen*
Johansen, Per. To menns lunefulle polarvinter på «Kap Ingenting». 1941 s. 77.
- *Jørgensen*
Beisarn. Sverre Røvig. 1936 s. 89.
Beisaren på nært hold. Edvard Ørnes. 1967-68 s. 169.
- *Kjøde*
En ishavets fraktemann. 1938 s. 86.
- *Kræmer*
Blant Hvalros, Sæl og Bjørn i 32 aar. Waldemar Kræmer. 1959-60 s. 139.
- *Larsen, H.*
Henry Larsens bragder i Nordvestpassasjen. Asbjørn Omberg. 1961-62 s. 43.
- *Larsen, L.*
Et blad av ishavsfolkets saga. Alfred Skar. 1936 s. 55.
- *Lindstrøm*
3 «Fram»-menn 70 år i år. 1936 s. 84.
- *Luncke*
Bernhard Luncke. 1951 s. 15.
- *Lundquist*
Kaare Z. Lundquist. 1951 s. 25.
- *Lynge*
Norsk botanikar med verdensry — professor Bernt Lynge. Johannes Lid. 1942 s. 106.
- *Lønø*
Doktorgraden på isbjørn. 1969-70 s. 160.
- *Major*
Harald Major. 1951 s. 21.
- *Malmgren*
Finn Malmgren. H. U. Sverdrup. 1957 s. 85.
- *Marø*
Ishavsskipper fra Sunnmøre. 1954 s. 102.
- *Mawson*
Douglas Mawson. 1959-60 s. 148.
- *Moltke*
Harald Moltke. Axel Ahlman. 1956 s. 122.
- *Nansen*
Fridtjof Nansen, våre fangstfolk og engelskmennene. Carl S. Sæther. 1938 s. 74.
Nansen som kunstner. Odd Arnesen. 1940 s. 3.
Knud Rasmussen skriver til Fridtjof Nansen. 1945 s. 17.
Dengang jeg vekket Nansen. W. We-renskiöld. 1956 s. 151.
- *Olonkin*
Gennady Olonkin. 1959-60 s. 149.
- *Olsen, A.*
Arne Olsens dagbok. 1933 s. 105.
- *Olsen, K. B.*
3 «Fram»-menn 70 år i år. 1936 s. 84.
- *Orvin*
Anders K. Orvin. 1951 s. 12.
- *Peary*
Nordpolens erobring — et 30 årsminne. 1939 s. 77.
- *Rabot*
Charles Rabot. 1936 s. 115.
- *Richter*
Søren Richter. 1951 s. 30.
Søren Richter. Vidar Hisdal. 1971-72 s. 147.
- *Riiser-Larsen*
Noen ord med dir. Hj. Riiser-Larsen. 1950 s. 60.
- *Ringnes*
Polarklubbens venn, direktør Knud Ringnes, død. 1945 s. 15.
- *Rodahl*
Med «Polarbjørn» til Grønland og med fallskjerm til Norge. Kåre Rodahl. 1945 s. 52.
- *Ronne*
Profile of Martin Richard Ronne. Edith Ronne. 1963-64 s. 24.
- *Scott*
Et 50 års polarminne. Trygve Gran. 1961-62 s. 51.
Hvorfor døde Scott? Peter Wessel Zapffe. 1967-68 s. 121.
- *Seppala*
En prat med hundekjørereren og gull-graveren Leonhard Seppala. 1950 s. 32.
Litt om hundekjøring og andre ting. Leonhard Seppala. 1955 s. 7.
- *Simmons*
3 «Fram»-menn 70 år i år. 1936 s. 84.
- *Skogvik*
Nord-norsk ishavsskipper. Toralf Lund. 1934 s. 97.
- *Solheim*

Wilhelm Solheim. 1951 s. 20.

— *Staxrud*

Minneord. 1933 s. 149.

— *Steinskog*

Dagfinn Steinskog falt for sitt land. 1945 s. 12.

— *Stockfleth*

En eventyrskikkelse i norsk kirke- og kulturliv. 1953 s. 12.

— *Storm*

Erik Storm. 1936 s. 114.

Storm over Grønland. 1941 s. 20.

— *Sverdrup, E.*

Einar Sverdrup falt på sin post. Sigurd Westby. 1945 s. 9.

— *Sverdrup, H. U.*

Harald U. Sverdrup. In memoriam. Helge Ingstad. 1957 s. 106.

— *Sæbjørnsen*

Fabrikkeier, ingeniør Sæbjørn Sæbjørnsen in memoriam. 1952 s. 8.

— *Trojani.*

Felice Trojani. 1971-72 s. 156.

— *Wilkins*

Hubert Wilkins. 1959-60 s. 148.

— *Winsnes*

Thore S. Winsnes. 1951 s. 24.

— *Wirkola*

Carl Johan Wirkola — Ishavskon- gen. Paul Wirkola. 1963-64 s. 12.

— *Wisting*

En helt. Odd Arnesen. 1938 s. 42.

— *Zavatti*

Zavatti, Silvio, se Rasmussen, Sigrid. L'Istituto Geografico Polare. 1965-66 s. 139.

BJØRNØYA

Bryllupsreise til Bjørnøya. Fritz Øien. 1958 s. 101.

Bjørnøyar-minne frå 1923. Olaf Hanssen. 1939 s. 41.

Liv og virke på Bjørnøya værstasjon. Dominicus Ørbeck Legreid. 1938 s. 81.

BOTANIKK

Norske botanikere i Arktis. Bernt Lyng. 1940 s. 52.

BOUVETØYA

Se **ANTARKTIS**

DRONNING MAUD LAND

Se **ANTARKTIS**

EKSPEDISJONER

Se de enkelte stedsbetegnelser f. ex.

ANTARKTIS og smånotiser bakerst i hver årgang.

ESKIMO

Norge og polarfolkene. Helge Kleivan. 1955 s. 86.

Eskimoiske steinalderkulturer i arktisk Canada. Jørgen Meldgaard. 1955 s. 113.

Fire stadier i eskimoisk forhistorie. W. E. Taylor jr. 1965-66 s. 12.

Archæology in Canada with special reference towards the Arctic and sub-Arctic work. G. R. Lowther. 1961-62 s. 68.

Eskimoer på besøk i England i 1772. Fra George Cartwrights dagbok fra Labrador. Helge Kleivan. 1957 s. 139. Eskimoenes mentalitet. Arne Høygaard. 1940 s. 77.

Noen glimt fra primitive eskimostammer. Trygve Hyenæs. 1954 s. 44. Julebesøk hos eskimoene i Tigara. Gerd Lønø. 1965-66 s. 77.

Labrador i støpeskjeen. Trek av et kulturskifte. Helge Kleivan. 1956 s. 65.

FANGST OG FISKE

Se også **GRØNLAND** og **SVALBARD**.

På ishavet i de eldste tider. Povl Simonsen. 1967-68 s. 40.

Fangst og fiske i våre polare farvann. Thor Iversen. 1938 s. 49.

Fangst og fiske i fjerne farvann. Kort oversikt. Johs. Sellæg. 1954 s. 156.

Fangst og fiske i fjerne farvann i 1954 og 1. halvår 1955. Johs. Sellæg. 1955 s. 187.

Selfangst og fiske i fjerne farvann i 1955 og 1. halvår 1956. Johs. Sellæg. 1956 s. 197.

Nord-norsk ishavsnering 1954. Helge Jakobsen. 1954 s. 162.

Ishavsbyen Tromsø. Thor Knudsen. 1935 s. 54.

Hammerfest som ishavsby. C. Robertson. 1935 s. 58.

Ishavsfangsten fra Alesund og Sunnmøre. Elling Aarseth. 1935 s. 61.

— *Fiske*

Vår havfiskeflåte og 12 mils fiskerigrænse. Knut Vartdal. 1958 s. 89.

Fiskerigrænse spørsmålet og det Nor-

denfjeldske Norge. Johs. Overå. 1958 s. 95.

Fiskeriene i 1952. Johs. Sellæg. 1952 s. 22.

Super cooled fish from Northern Labrador. Malcolm S. Gordon. 1958 s. 78.

— *Selfangst*

Selfangstnæringen (Fyldig oversikt.) Johs. Sellæg. 1958 s. 138.

Selfangsten ved Newfoundland og Labrador. Harald O. Haram. 1959-60 s. 79.

Selmerking på Newfoundland-feltet. Per Høst. 1951 s. 55.

Hvordan skal vi gjenreise vår ishavsflåte? 1939 s. 28.

Litt om selfangsten og dens framtid. A. Jakobsen. 1949 s. 58.

Litt om Troms og ishavsfangsten i det siste år. A. Jakobsen. 1950 s. 18.

Oversikt over selfangstnæringen. Johs. Sellæg. 1953 s. 19.

Tilfredsstillende utbytte av selfangsten i de senere år. Johs. Sellæg. 1959-60 s. 131.

Torpedering i Østisen under forrige verdenskrig. Arthur Ingebrigtsen. 1952 s. 37.

Fangstskute-tragedien i Nord-Atlanteren. Øivind With. 1939 s. 19.

«Drottningholm»s redningsdåd. 1939 s. 106.

Hjelpetjenesten for selfangere i Vestrisen. Birger Rasmussen. 1955 s. 160.

FISKE

Se FANGST OG FISKE

GJØA

Se NORDVESTPASSASJEN

GRØNLAND

Se også smånotiser bakerst i hver årgang.

— *Ekspedisjoner*

Hvad man kan oppleve under en jakktur i polaregnen. O. C. Dietrichson. 1935 s. 15.

A Greenland Expedition in 1930—31. Looking back on one's first expedition, after 30 years. A. Stephenson. 1961-62 s. 108.

Med radiotelegrafisten på ekspedisjon. Arne Øverbye. 1938 s. 70.

Storm over Grønland. Odd Arnesen. 1941 s. 20.

1941 s. 20.

Kartlegging fra luften på Nordost-Grønland sommeren 1932. 1937 s. 22.

Den norsk-franske polarekspedisjon 1938. 1938 s. 107.

Rødningen av grev Micard på Nordøst-Grønland. 1939 s. 103.

Viktige bremålinger og ernæringsundersøkelser på Grønland. 1940 s. 89.

Det blomstrer på nunatakkene. Olav Gjærevoll. 1967-68 s. 10.

Expedition till istiden. Erik Pihkala. 1967-68 s. 112.

Låst inne av vann og breer. Svein R. Søftestad. 1969-70 s. 57.

— *Fangst*

Den norske fangstvirksomheten på Øst-Grønland fra 1938 til 1959. Odd Lønø. (Oversiktsartikkel med bibliografi.) 1963-64 s. 79.

En sanferdig historie om «Mosquito-Bob». Søren Richter. 1953 s. 47.

Av norske fangstmenns nybyggerhistorie på Øst-Grønland. Nils Foldvik. 1933 s. 134.

Mine to første år der over. Hermann Andresen. 1965-66 s. 29.

Tre år i Hoelsbu. Petra Winther. 1969-70 s. 9.

Jeg lenges tilbake . . . Noen minner fra fangstmannslivet i Nordost-Grønland. Ottar Arsvold. 1949 s. 65.

Øst-Grønland 30 år senere. Øivind Holm Johnsen. 1965-66 s. 32.

Arktisk sommer. Rolf W. Feyling-Hanssen. 1956 s. 153.

Friluftsliv i Myggbukta. Sverre Røstad. 1959-60 s. 72.

Sommerdøgn og vinternatt på Aust-Grønland. Normann Andersen. 1961-62 s. 88.

St. Hans i Eirik Raudes land. Knut Hofgaard. 1935 s. 94.

Med en jakt ekspedisjon til Nordost-Grønland. Alf Bjercke. 1938 s. 28.

Moskus-dager. Asbjørn Omberg. 1965-66 s. 59.

— *Fiske*

Litt om laksefiske på Øst-Grønland. Hallvard Devold. 1939 s. 51.

Laksefiske på Nordost-Grønland Ivar Ytreland. 1965-66 s. 37.

På kveitefangst i Davisstredet. Hans Bogen. 1935 s. 83.

Oversikt over fiskemulighetene på Vestgrønland. Oscar Sund. 1935 s. 66.

Fisket ved Vest-Grønland. Nordisk

samarbeide. Helge Ingstad. 1954 s. 136.

Grønlandsfiskarar. Arthur Klæbo. 1956 s. 31.

— *Grønlandssaken*

Grønlandssaken i korte trekk. 1933 s. 157.

De Norske Trolde har baade Seler og Slips. Ebbe Munck. 1940 s. 48.

Flagget fires i Myggbukta. S. Richter. 1959-60 s. 69.

Østgrønlands-avtalen — hva nå? 1965-66 s. 9.

— *Historie*

Se også — Krigshistorie

Den nordiske middelalderbebyggelse ved Kap Farvel; fund af hidtil ukendte nordboruiner i den sydlige delen af Østerbygden i Grønland. Ove Bak. 1969-70 s. 22.

Nordmenn på Grønland 1721—1814. 1941 s. 88.

— *Jordbruk*

Jordbruksvilkårene på Vestgrønland. A. Lidtveit. 1935 s. 107.

— *Krigshistorie*

110 dager som fanger på Grønlands innlandsis: Bernt Balchen redder amerikanske flyvere fra døden. 1945 s. 38.

Med amerikanske soldater på Grønlands innlandsis. Johan Johansen. 1949 s. 53.

HUNDER

Fly og bikkjer i polaregnene. Bernt Balchen. 1933 s. 52.

Polarhunden. Gunnar Isachsen. 1933 s. 48.

En ukjent sykdom på sledehundene. Odd Lønø. 1965-66 s. 124.

HVALFANGST

Se også SVALBARD-historie

Farge og form på hvalfeltet. Henrik Finne. 1939 s. 5.

Hvalfangsten og fettindustrien. (Historisk overblikk over hvalfangst.) Svend Foyn Bruun. 1940 s. 59.

Fra seksti grader nord til seksti grader syd. Hans Bogen. 1945 s. 78.

Er vi nordmenn uundværlige i hvalfangsten? 1936 s. 97.

Hvalfangst-kunsten og nordmennene. 1937 s. 48.

Omkring navngivningen i hvalfangst-flåten. Hans Bogen. 1936 s. 23.

Hvalfangstens aristokrati. Hans Bogen. 1935 s. 24.

Små notater om de «menige» hvalfangere fra 1905—1930. Hans Bogen. 1938 s. 5.

Sør i Norge, sør i isen, — sagaen om en hvalfangerslekt. Torbjørn Torkildsen. 1955 s. 128.

Til Sydishavet. Lars Christensen. 1933 s. 9.

Hvor tusener nordmenn heriter sitt utkomme. — Daglig liv på fangstfeltet i Sydishavet. Nils Romnæs. 1936 s. 45.

Hvalkokeriet i arbeide. En populær orientering. H. Sundt. 1956 s. 113.

En lege på hvalfangst. Odd Martens. 1958 s. 158.

Over 400 000 hval og 1500 millioner kroner i løpet av 30 år. Men hvor lenge vil det vare nu? Hans Bogen. 1936 s. 91.

Moderniseringen av vår hvalfangerflåte. Et viktig ledd i en rasjonell utnyttelse av hvalen. Chr. Fredl. Christensen. 1937 s. 37.

Om utnyttelsen av råstoffet i hvalfangsten. H. Th. Knudtzon. 1949 s. 125.

Da hvalfangerne lurte tyskerne i Sydishavet. 1945 s. 93.

Tyskernes sjørøveri i Sydishavet. Odd Arnesen. 1945 s. 89.

Hvalfangerne drar sørpå igjen! 1945 s. 96.

Kort oversikt over den pelagiske hvalfangst 1939—40. H. Bogen. 1949 s. 115.

The Whaling Season 1949/50. 1950 s. 76.

Whale catching in the Antarctic season 1950/51. 1951 s. 66.

Whale catching in the Antarctic season 1951/52. 1952 s. 16.

Hvalfangstoversikten (1952/53). 1953 s. 27.

Hvalfangsten i Antarktis i sesongen 1953/54. 1954 s. 42.

Hvalfangsten i Antarktis i sesongen 1954/55. Harald Østby. 1955 s. 190.

Hvalfangsten i Antarktis i sesongen 1955/56. 1956 s. 201.

Hvalfangsten i Antarktis 1956/57. 1957 s. 164.

Litt om hvalfangsten i Antarktis og dens framtid. 1959-60 s. 136.

Norges hvalfangstpolitikk i etter-

krigsårene. 1950 s. 54.
Fra Den internasjonale Hvalfangstkommissjons 5. årsmøte i London iår. Just Lie. 1953 s. 21.

Den internasjonale regulering av hvalfangsten. K. Eckstrøm. 1955 s. 175.

De norske hvalundersøkelser — en oversikt over virksomheten ved Statens institutt for hvalforskning. Johan T. Ruud. 1952 s. 13.

Hvalrådet og dets oppgave. Birger Bergersen og Just Lie. 1952 s. 11.
Hvalfangstadministrasjonen og en oversikt over organisasjonene innen hvalfangstnæringen. Theo Hansen. 1952 s. 9.

INGENIØRARBEIDE

Ingeniør i Polarstrøkene. Kristoffer Dannevig. 1956 s. 39.

Construction in the Arctic. Fred Fischer. 1961-62 s. 24.

INTERNASJONALE GEOFYSSISKE ÅR

Det internasjonale geofysiske år 1957—58 og litt om dets historiske bakgrunn. Th. Werner Johannessen. 1956 s. 7.

INTERNATIONAL ICE PATROL

På jakt etter isfjell i Atlanteren. Olav Mosby. 1935 s. 33.

ISBJØRN

Litt om ismarkenes konge. Schjølberg Nilsen. 1956 s. 56.
Etter isbjørnen. Odd Lønø. 1954 s. 151.

Vi merker Svalbard-bjørn. Thor Larsen. 1965-66 s. 118.

Isbjørnhiene på Hopen. Odd Lønø. 1971-72 s. 93.

Isbjørnfostre funnet på Svalbard. Odd Lønø. 1971-72 s. 143.

ISBRYTER

Svalbard-isbryteren. Adolf Hoel. 1935 s. 48.

Isbrytersaken. Anders K. Orvin. 1954 s. 53.

ISLAND

Is och eld. Hans W:son Ahlmann. 1957 s. 50.

Over Islands «tak». S. Richter. 1954 s. 23.

ISTITUTO GEOGRAFICO

L'Istituto Geografico Polare Italiana. Sigrid Rasmussen. 1965-66 s. 139.

ISØYER

Litt om «flytende isøyer» og deres historie. Bernt Balchen. 1955 s. 73.

Russerne erobrer Arktis fra luften. — Den første drivende videnskapelige ekspedisjon. Odd Arnesen. 1937 s. 69.

T - 3. Kaare Rodahl. 1954 s. 112.

Isøen T - 3. Fred Goldberg. 1969-70 s. 130.

JAN MAYEN

Se også *NORSK POLARINSTITUTT*
200 fly-alarmer på Jan Mayen, ishavsøia er rene festningen. 1945 s. 71.

Fem år på Jan Mayen under krigen. Fritz Øien. 1950 s. 21.

Med kaptein Nordahl Grieg på Jan Mayen i 1942. Karl Hjelvik. 1958 s. 7.

Vulkanutbruddet på Jan Mayen. Thor Siggerud. 1971-72 s. 123.

KOSTHOLD

Arktiske kostproblemer. Kåre Rodahl. 1949 s. 87.

An Experiment with Emergency Rations for Air Personnel in Alaska. Kåre Rodahl. 1950 s. 68.

KUNST

Kunsten i polartraktene. Gunnar Wefring. 1933 s. 27.

Abr. Speech's maleri av hvalkokeri. Svein Molaug. 1967-68 s. 99.

Farve og form på hvalfeltet. Henrik Finne. 1939 s. 5.

Nansen som kunstner. Odd Arnesen. 1940 s. 3.

KVITØYA

Se også *BIOGRAFI* — *Andree*.
Ett besøk på Vitøn. Arvid Moberg. 1958 s. 68.

LABRADOR

Labrador i støpesjeen. Trekk av et kulturskifte. Helge Kleivan. 1956 s. 65.

Iron ore from Sub-Arctic Quebec-Labrador, Canada. Norman Drummond.

1957 s. 124.

En ferd til Torngat-fjellene i nordre Labrador. Olav Løken. 1959-60 s. 45.
LUFFFART

Luftskipet «Norge»'s ferd i 1926. Gottwald, B. H. 1951 s. 63.

Russerne erobrer Arktis fra luften. Odd Arnesen. 1937 s. 69.

Norges innsats i erobringen av Arktis og Antarktis fra luften. 1937 s. 5. Svalbard i flyvningens tidsalder. Einar Sverre Pedersen. 1961-62 s. 7.

SAS's nye rute over arktisk område. Odd Medbøe. 1952 s. 33.

SAS Nordpolsrute gir aktuelle israpporter. Odd Medbøe. 1957 s. 121.

Polhavet er blitt en snarvei. 1953 s. 44.

Passasjerflyging over Arktis. Einar S. Pedersen. 1954 s. 71.

Från Anchorage till Tromsø. Ingrid Pedersen. 1967-68 s. 82.

Nødlanding i Yukon. Einar Sverre Pedersen. 1967-68 s. 50.

Fransk flyhavari på Svalbard. Helge Hornbæk. 1967-68 s. 154.

Da den islandske skymaster «Geysir» crashet på Vatnajökull. Arni G. Eydlands. 1951 s. 56.

Flyverliv på Nordøst-Grønland. Vidar Bø. 1958 s. 58.

MCGILL

McGill University. Et center for arktisk forskning i Canada. Svein Orvig. 1957 s. 91.

MAMMUT

Mammutens liv — og især død. Anatol Heintz. 1965-66 s. 69.

MAUD

Se **NORDOSTPASSASJEN** og **SKIP**.

MEIGHENØYA

Hvem oppdaget Meighen-øya? K. C. Arnold. 1963-64 s. 126.

METEOROLOGI

Se også smånotiser bakerst i hver årgang.

Våre arktiske meteorologiske stasjoner. 1935 s. 143.

Norwegian meteorological work in the Polar regions during 1950. Sig. Evjen. 1950 s. 67.

1968 — kaldeste Svalbard-år siden 1917. Erling Frogner. 1969-70 s. 51. Klimaforandringer. Finn Devold. 1954 s. 33.

MOSKUS

Moskusoksen. — Kva lagnad går han i møte? Paul Løyning. 1936 s. 67.

The Musk-Ox and Northern Agriculture. John F. Teal. 1956 s. 164.

Moskusoksene — en ny dyreart for Svalbard. Odd Lønø. 1959-60 s. 123.

Qiviut i Norge. Alfred Henningsen. 1969-70 s. 155.

NORDOSTPASSASJEN

Som veiviser for Nordenskiöld gjennom Nordostpassasjens første del. Betty Hauge-Johansen. 1933 s. 81. Eventyrferden med motorskipet «Elisif» langs Sibir-kysten. Theodor Jensen. 1941 s. 30.

Gjennom Nordostpassasjen med Roald Amundsen. Noen spredte erindringer. G. N. Olonkin. 1957 s. 100.

Med Roald Amundsen i Alaska i 1921. Reidar Lund. 1954 s. 9.

Polar-humor. H. U. Sverdrup. 1935 s. 5.

Nordostpassasjen som moderne samferdselåre. Ketil Harvoll. 1951 s. 49.

NORDPOLEN

Monzino North Pole Expedition 1971. Einar S. Pedersen. 1971-72 s. 99.

NORDVESTPASSASJEN

Roald Amundsens første selvstendige polarekspedisjon. 1953 s. 6.

Roald Amundsen's First Independent Polar Expedition. 1953 s. 30.

Jaktoplevelser i Nordvestpassasjen. Peder Ristvedt. 1933 s. 41.

Med Roald Amundsen på sledetur til den magnetiske Nordpol. Peder Ristvedt. 1942 s. 99.

Minner fra «Gjøa»-ferden. En delta-ger forteller. Peder Ristvedt. 1955 s. 21 og 1956 s. 137.

Eskimoen Dalonakto som ikke ville bli flådd og utstoppet. Helmar Hanssen. 1935 s. 99.

Henry Larsens bragder i Nordvestpassasjen. Asbjørn Omberg. 1961-62 s. 43.

NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER

Se nedenfor

NORSK POLARINSTITUTT.

Se også smånotiser bakerst i hver årgang.

Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser ekspedisjoner til Svalbard og Grønland under de to verdenskriger. Adolf Hoel. 1956 s. 178.

Norsk Polarinstitutt. 1949 s. 131.

Norsk Polarinstitutts virksomhet 1953. 1953 s. 8.

Vi presenterer Norsk Polarinstitutt og mennene bak. 1951 s. 5.

Norsk Polarinstitutt. En orientering. Thore Winsnes. 1955 s. 181.

Norsk Polarinstitutt i utvikling. Tore Gjelsvik. 1963-64 s. 55.

Norsk Polarinstitutts ekspedisjon til Svalbard og Jan Mayen i 1952. 1952 s. 24.

Norsk Polarinstitutts ekspedisjoner til Svalbard og Jan Mayen 1949-55. 1955 s. 201.

NORSK POLARKLUBB

Meningen med Norsk Polarklubb og årboken. Adolf Hoel. 1933 s. 5.

Hvad som hendte i polarverdenen i 1933. 1933 s. 149.

Kongen som gjest i Norsk Polarklubb. 1938 s. 77.

Hallo! Hallo! Norsk Polarklubb her. 1938 s. 90.

Hvordan Norsk Polarklubb ble til. Fr. Bathen. 1949 s. 80.

Norsk Polarklubb virksomhet, medlemmer: 1935 s. 156, 1936 s.102, 1937 s. 103 s. 109, 1938 s. 110, 1941 s. 108, 1949 s. 138, 1950 s. 80, 1951 s. 71, 1952 s. 48, 1956 s. 211, 1957 s. 170, 1959-60 s. 154, 1963-64 s. 129, 1965-66 s. 145, 1967-68 s. 173, 1969-70 s. 157. Norsk Polarklubb Trøndelag avdeling. 1965-66 s. 147.

NORSK POLAR-TIDENDE

Se forord til register.

NORWEGIAN POLAR-GAZETTE

Se forord til register.

NOVAJA SEMLJA

Ekspedisjonsliv på Novaja Semlja. Olaf Holtedah. 1933 s. 68.

En sommer i det høye nord. Arthur Omre. 1957 s. 66.

OLJE

Fra Sverdrup-øyene til Svalbard. Helge Ingstad. 1959-60 s. 113.

OVERVINTRING

Se BIOGRAFI, GRØNLAND-fangst, POLARMENTALITET, SVALBARD-fangst og smånotiser bakerst i hver årgang.

PETSCHENGA

Petschengaklosteret. 1951s. 45.

THE POLAR-YEARBOOK

Se forord til register.

POLARBOKEN

Se forord til register.

POLARFORSKNING

Se også INTERNASJONALE GEO-FYSISKE AR og ISØYER.

Prosjekter Sigurd Scott-Hansen. 1935 s. 102.

Norske skib leiet av utenlandske ekspedisjoner til polartraktene. Adolf Hoel. 1938 s. 19.

Norske botanikere i Arktis(En oversikt over deres vitenskapelige arbeid.). Bernt Lynge. 1940 s. 52.

Norge og polarfolkene (En oversikt over norsk vitenskapelig arbeide innen arktisk etnografi.). Helge Kleivan. 1955 s. 86.

Handlingens dag. A. W. Brøgger. 1935 s. 19.

«Hva vi gjør, det gjør vi for Norge». Hvordan Nansen, Sverdrup og Johansen feiret nasjonalfestene i ismarke. 1951 s. 51.

Hvilke oppgaver er de viktigste for Norge i Arktis og Antarktis? «Polar-årboken 1935» intervjuer klubbens medlemmer. 1935 s. 135.

Organiseringen av Sovjetunionens Arktiska forskning. H. W:son Ahlmann. 1945 s. 27.

POLARMENTALITET

Hvad er det som gjør at polartraktene virker så tiltrekkende på sin mann?1933 s. 161.

Arktisk kultur. Helge Ingstad. 1936 s. 5.

Polar-mentalitet. Eivind Berggrav. 1936 s. 17.

Ishavsmentalitet. John Gjøe. 1938 s. 65.

Polarhumor. H. U. Sverdrup. 1935 s. 5.

POLARMUSEUM

Se også BIOGRAFI — Bjåland.

Polarmuséet på Andenes. Unn Omberg. 1967-68 s. 147.

POLARRÅDET

Polarrådet. 1971-72 s. 156.

POLARUTSTILLING

Polarutstillingen i Bergen 1940. 1937 s. 76, 1940 s. 111.

POLARARBOKEN

Se forord til register.

REIN

Reinen (Rangifer Sp.) under etologisk synsvinkel. Noen betraktninger Josef Kratochvil. 1961-62 s. 131.

Om lukteskarpheten hos reinsdyr. Josef Kratochvil. 1963-64 s. 64.

Brunsttidens biologiske ytringer hos rein. Josef Kratochvil. 1965-66 s. 129.

Renjakt i det gamle Grønland. Jens Rosing. 1956 s. 99.

Norsk tamren på Vestgrønland. Jens Rosing. 1955 s. 147.

Villreinen på Svalbard. Daniel Nøis. 1958 s. 45.

Hva vet vi egentlig om Svalbardreinen? Thor Larsen. 1967-68 s. 157.

SELFANGST

Se FANGST OG FISKE.

SKIP

Norske skib leiet av utenlandske ekspedisjoner til polartraktene. Adolf Hoel. 1938 s. 19.

Polarskuten «Fram»s bevarer. 1940 s. 91.

Hele Norges «Fram» under tak. Odd Arnesen. 1936 s. 50.

«Fridtjof Nansen» gjorde god fyldest for sig i Kvitsjøen. 1937 s. 31.

Maud's vrak. 1955 s. 197, 198.

SVALBARD

Se også smånotiser bakerst i hver årgang.

— *Dagligliv*

Våre kvinners innsats på Svalbard. Daniel Nøis. 1941 s. 3.

Da rokkene surret hos overvintererne på Hotellneset vinteren 1898/99. Kå-

re Skevik. 1958 s. 121.

Barn og skole på Svalbard. J. Kruse. 1939 s. 72.

Roser, agurker og stemorsblømmester i Arktis. 1938 s. 108.

I og utenfor gruben. — Spredte trekk fra Longyearbyen. J. Lindholm 1937 s. 60.

Julekveld i Longyearbyen. Fritz R. Øien. 1939 s. 92.

Jul i polarnatten. Thoralf Lurid. 1952 s. 7.

Nyttårshilsen. — Sendt til våre fangstfolk i radio nyttår 1936. W. Werenskiold. 1937 s. 34.

Svalbard — en uløselig del av Kongeriket Norge — sier sysselmann Balstad. 1950 s. 6.

Under raset. Finn Albert. 1967-68 s. 95.

Russerne på Spitsbergen. Bjarne Thorsen. 1959-60 s. 66.

På besøk hos russerne på Svalbard. Odd Arnesen. 1939 s. 96.

— *Ekspedisjonsliv*

Reise til Spitsbergen for 153 år siden. Anatol Heintz. (En oversettelse av von Löwenighs bok.) 1959-60 s. 103.

Nordpolsresan. T. F. Scholander. 1941 s. 68.

Et ishavsminde eller herr Mayer. P. W. Zapffe. 1957 s. 114.

Fra en Spitsbergen-dagbok anno 1928. Anatol Heintz. 1961-62 s. 136.

Nonnen. Sigfrid Kristoffersen. 1965-66 s. 106.

En sommer på Newton-toppen. Eivind Ranhoff. 1961-62 s. 79.

Sommarekspedition på Svalbard. Arvid Moberg. 1950 s. 26.

Det blåser. Odd Lønø. 1956 s. 161.

— *ESRO Stasjon*

Romforskning på Svalbard. Jørgen Jensen. 1965-66 s. 95.

— *Fangst*

Litt om fangstlivet på Svalbard i gammel og ny tid. Daniel Nøis. 1959-60 s. 94.

Beretning om min Reise til Spitsbergen i Aaret 1853, mit Ophold dersteds, og mine og Mandskabets Lidelser i Ishavet, indtil vor Redning af den danske Brig «Ploven», Kapt. Schau. Johan Kulstad. 1969-70 s. 74.

Trøndere på Ishavet i forrige århundrede. Hallvard Devold. 1958 s. 128.

- Etter hvitfisk. Ingvald Wahl. 1969-70 s. 124.
- To menns lunefulle polarvinter på «Kap Ingenting». Per Johansen. 1941 s. 77.
- Som fangstkvinnne på Svalbard. Bern-tine Johansen. 1940 s. 34.
- Fangstkvinnens beretter. Wanny Woldstad. 1939 s. 32.
- En Spitsbergentragedie. Arthur Ox-ås. 1950 s. 62.
- Et blad av ishavsfolkets saga. Al-fred Skar. 1936 s. 55.
- Overvintring på Sørkapp. Levin Win-ther. 1967-68 s. 163.
- Arne Olsens dagbok. 1933 s. 105.
- Spitsbergenhøns og annet. Sigurd Dahl. 1961-62 s. 140.
- Alene igjen på Ryke Yse. Kristian Torsvik. 1969-70 s. 141.
- Norske fangstmenns overvintringer. Del I, 1795 til 1892. Odd Lønø. 1971-72 s. 9.
- Over innlandsisen på Svalbard i ka-losjer. Olav Holmgren og Beregton Johansen. 1971-72 s. 80.
- *Fossiler*
- De fossile planter på Svalbard. Ove Arbo Høeg. 1935 s. 125.
- Etter 400 millioner år gammel fisk. Anatol Heintz. 1963-64 s. 7.
- Spor etter øgler på Svalbard. Nata-scha Heintz. 1963-64 s. 39.
- *Fredning*
- Litt om Svalbard. Helge Ingstad. 1961-62. s. 102.
- Fredning av områder på Svalbard? C. Rynning-Tønnesen. 1963-64 s. 69.
- *Historie*
- Se også — Krigshistorie.*
- Norges kullkammer. Werner Weren-skiold. (Oppdagelseshistorie og gene-rell beskrivelse.) 1933 s. 56.
- Trekk fra Svalbards oppdagelse. Sig-fred Kristofferen. (Forts. i Norsk Polar-tidende Jan./Feb. 1951, s. 12-17.) 1950 s. 71.
- Når begynte det å eksistere land nord for Norge. Thor Siggerud. 1961-62 s. 147.
- Trekk fra Svalbards okkupasjonshis-torie. Adolf Hoel. 1955 s. 47.
- Burde Norge ha okkupert Svalbard i 1907. T. Solli Mathisen. 1950 s. 34.
- Utenfor lov og rett. Daniel Nøis. 1956 s. 24.
- Da Svalbard ble norsk land. Adolf Hoel. 1950 s. 9.
- Store Norske tyve år. Sigurd West-by. 1936 s. 36.
- En merkelig tysk aksjon på Spits-bergen i 1933. Adolf Hoel. 1952 s. 28.
- Svalbard har vært norsk i tyve år. Anton J. Olsen. 1945 s. 84.
- Svalbard mellom øst og vest. Trygve Mathisen. 1956 s. 147.
- Fra den første arkeologiske Sval-bardsekspedisjonens arbeid. Povl Si-monsen. 1957 s. 76.
- Skjelettfunn i Russekeila. H. Christi-ansson (m. fl.). 1969-70 s. 14.
- Vandring blant ruiner i Tjuv-fjorden. Odd Lønø. 1965-66 s. 110.
- Abr. Speecks maleri av hvalkokeri. Svein Molaug. 1967-68 s. 99.
- Litt om rester og ruiner fra den gamle hvalfangsttiden på Svalbard. R. W. Feyling-Hansen. 1954 s. 61.
- *Kartlegging*
- Svalbard erobres fra luften. 1936 s. 81.
- Kartleggingen på Svalbard 1936. 1937 s. 25.
- Hele Svalbard luftfotografert. 1938 s. 109.
- *Krigshistorie*
- Svalbard i krigssonen. 1941 s. 67.
- Svalbard i krigssonen. Sigurd West-by. 1945 s. 46.
- På langtur på Svalbard under kri-gen. Erobring av den hemmelige tys-ke stasjon i Signehamna. E. Ullring. 1949 s. 7.
- Da det norske flagget atter blev plantet på Svalbard. H. C. Hansen. 1945 s. 98.
- Svalbard etter krigen. G. Aasgaard. 1949 s. 27.
- Reinsnaren på Reinsdyrflya. Jan Hol-tedah. 1969-70 s. 19.
- Marinen i Ishavet: Omlag 200 miner og sprenglegemer uskadeliggjort i nordlige farvann; opprenskningen i 1947-49. Einar Torgersen. 1953 s. 50.
- Wettertrupp Kreuzritter. Franz Nus-ser. 1971-72 s. 131.
- *Stedsnavn*
- Verket om stedsnavnene på Svalbard ferdig. Adolf Hoel. 1939 s. 61.
- *Turisme*
- En pionerinnatts som ikke førte frem. Kaare Skevik. 1959-60 s. 59.
- Några minnen från Spetsbergen år

1896. Jean Erikson. 1939 s. 11.
Strandhugg på Svalbard. Gunnar
Wefring. 1937 s. 50.
Hotell i Ny-Alesund. 1937 s. 91.
Nordpol-hotellet reises. Svalbardtu-
ristene kommer for alvor. R. Drevon.
1938 s. 103.

TRANSPORT

Transportproblemer i Arktis. Bernt
Balchen. 1957 s. 56.

TURISME

Se også SVALBARD-turisme.

På Ishavs-eventyr med amerikanske
turister til Grønland og Labrador.

Isak Isaksen. 1937 s. 81.

VIKTORIAØYA

Dei fyrste på toppen av Viktoria-øyi.
Olaf Hanssen. 1933 s. 131.

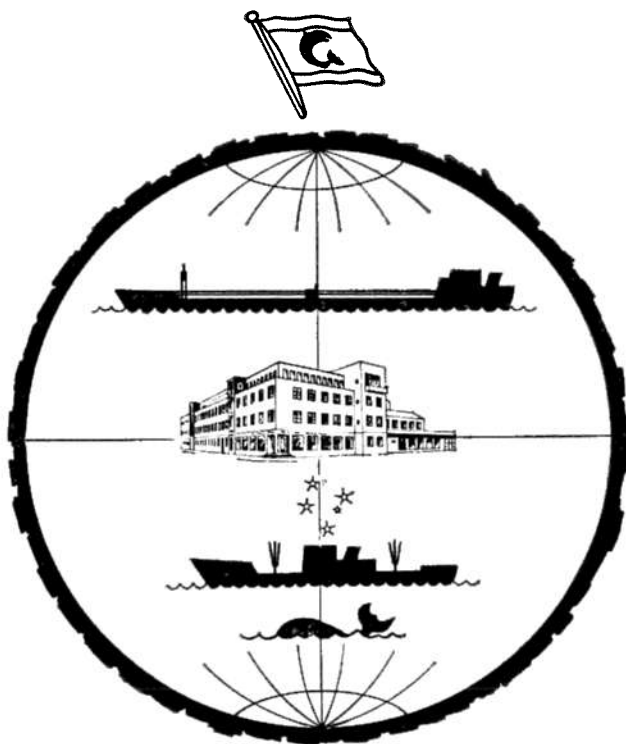
VINLAND

Omkring Helge Ingstads siste ekspe-
disjon. Asbjørn Omberg. 1961-62 s.
117.

Helge Ingstads Vinlandoppdagelser.
Asbjørn Omberg. 1963-64 s. 60.

Etter 7 Vinlands-ekspedisjoner. A.
Omberg. 1965-66 s. 136.

Helge Ingstads siste Vinlands ekspe-
disjon. A. Omberg. 1967-68 s. 129.

A/S THOR DAHL

SKIPSREDERI

**INDUSTRI SKIPSHANDEL
SUPERMARKED**

SANDEFJORD

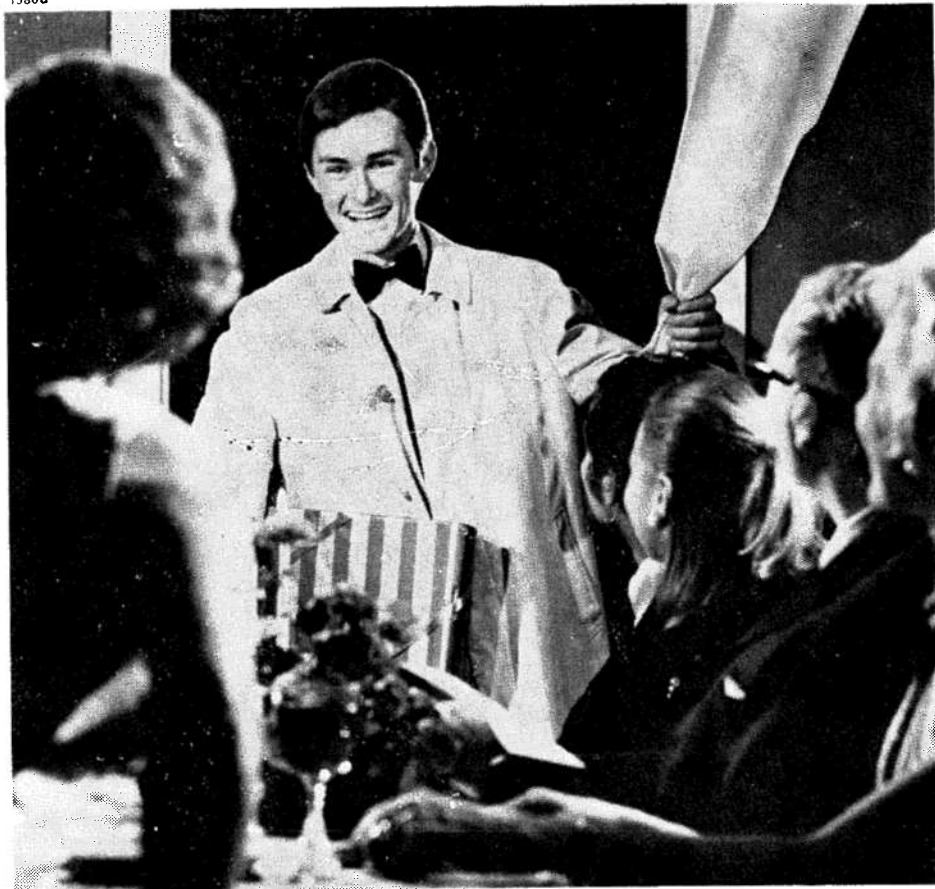
Velg Gul - for smakens skyld

Tiedemanns Gul

- med klebefeste for sigarettpapir

Du her... NÅ?

Ingenting er som å være tilstede selv — og særlig ved store anledninger.
Dobbelt hyggelig når det er uventet.
Hadde tenkt å ta fri noen dager, men måtte oppgi det.
Da slo det ned i ham — FLY!
Det går så hurtig og greit. Å ta flyet er å være med der det skjer.
Komme overraskende. I morgen er han på jobben igjen.

KOMFORT MED

SAS

MELSON & MELSON

Skipsrederi

Larvik

Telegramadresse: Melsom-Larvik - Telefon: Sentralbord (034) 83600

MARTIN KARLSEN A.S

Brandal pr. Ålesund

Rederi for selfangere

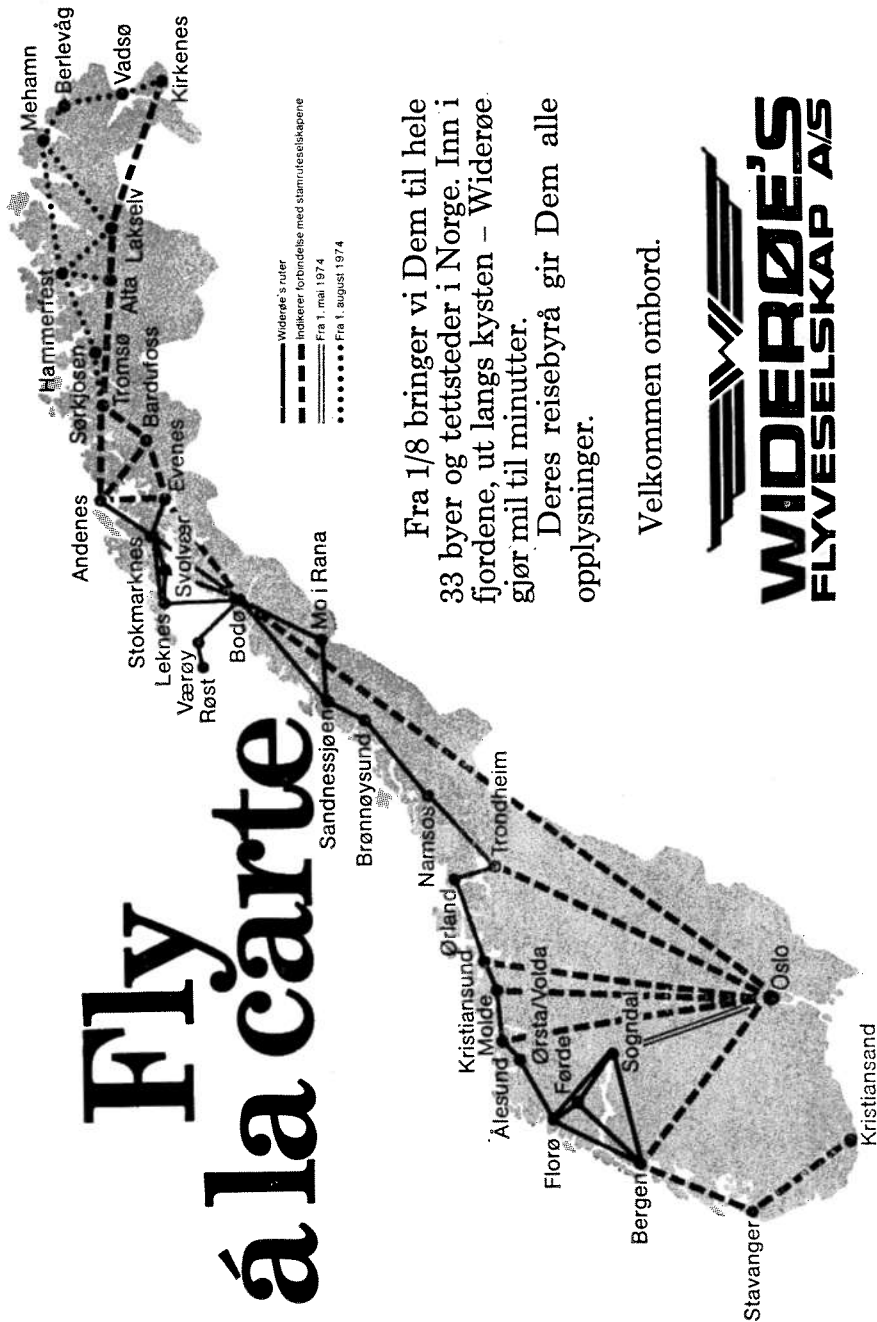
Arrangerer arktiske ekspedisjoner i Ishavet
ved Grønland og Svelbard

For ekspedisjoner og turer spesielt:

M.s. «Polar Star» - M.s. «Signalhorn»

M.s. «Brandal» - M.s. «Polarhav»

Fly à la carte

Fra 1/8 bringer vi Dem til hele 33 byer og tettsteder i Norge. Inn i fjordene, ut langs kysten – Widerøe gjør mil til minutter.

Deres reisebyrå gir Dem alle opplysninger.

Velkommen ombord.

WIDERØE'S
FLYVESELSKAP A/S